

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her:
<https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskerens Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>
Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

VESTJYDSKE FORTÆLLERE

Forlaget Edithor

Vestjydske fortællere 1998

Redaktion: Thyge Clausen

Omslag: Varde kaserne

Foto: Preben Palle

Sats og tryk: P. E. Offset & Reklame A/S

ISBN 87-984273-5-0

Forlaget Edithor
Tømmervej 9
6800 Varde
Tlf. 76 95 17 17

Indholdsfortegnelse

Forord.....	7
Den store badedag..... <i>Preben Simonsen, Varde</i>	9
Tyskerne kommer..... <i>Jens Broeng, Oxbøl</i>	13
En tragedie på Fanøs strand..... <i>H. P. Sonnicksen</i>	23
Skoledage under besættelsen..... <i>Preben Simonsen, Varde</i>	27
Konfirmationssønde..... <i>Sognepræst Erik Klemmensen, Kvong</i>	33
50 år efter..... <i>Fhv. skoleleder Peder L. Bjerg, Mejls</i>	35
Hotelbygning gennem 100 år..... <i>Olaf Bak, Bramming</i>	43
Te “æ gammel degn” fra æ præst o hans fødselsdaw..... <i>Sognepræst Erik Klemmensen, Kvong</i>	46
Civilundervisning ved Varde kaserne.....	48
Landbrugsfag for soldater..... <i>Konsulent Bent Olesen, Varde</i>	51

På tandem gennem grammatikken	55
<i>Ragnhild Pedersen, Varde</i>	
Min tid på Varde kaserne.....	57
<i>Agnete Madsen, Varde</i>	
Mandalay og Medborgerbogen.....	60
<i>Grethe Clausen, Varde</i>	
En tur med everten "Rebekka" af Fanø	63
<i>H. P. Sonnicksen, Nordby, Fanø</i>	
Billum-Ho øver æ fyver - på skjøter	66
<i>Hans Sigfred Knudsen, Billum</i>	
Der var garderdisciplin på Kildegaard	69
<i>Hans Sigfred Knudsen, Billum</i>	
En borgmesters tilbageblik.....	82
<i>Fhv. borgmester Betty Carstensen, Varde</i>	
Studeprangerens skillemønter	90
<i>Aksel Krogh</i>	
Vagtværnet i Varde.....	101
<i>Viggo Schantz</i>	
Agnes Carlsen - en livshistorie.....	111
Fra Turistchef til korresponderende reder	115
<i>Hans-Jørgen Eriksen</i>	
Forelsket i Paris	123
<i>Sognepræst H. A. Kallenbach</i>	
Register over Vestjyder fortællere og Vestjydske fortællere 1965-1996.....	129

Forord

Vestjyske Fortællere kan med denne årgang byde sine læsere en endnu mere vidtspændende og farverig række af skildringer fra svundne tider end tidligere.

De gode gamle dage.

Men ikke som sentimental nostalgi, snarere som et eftertænksomt tilbageblik til et liv der måske ikke var så veludstyret materielt, men hvor hjemmene stod for noget, repræsenterede en livsholdning der gjorde at der i børnenes opdragelse blev indbygget nogle klare forestillinger om godt og ondt, rigtigt og forkert.

“68-oprørets børn må i dag betale regningen for deres forældres ansvarsløse forkastelse af alle traditionelle danske kulturværdier”, mener borgmesteren i Pandrup. “De blev med hård hånd kasseret til fordel for en flirt med dels fjernøstlige filosofier med dertil hørende euforiserende stoffer, dels med en benhård totalitær ideologi..” -Og da man rev tæppet væk under fundamentet for ethvert menneskes tilværelse, blev “de 20-25 årige den aldersgruppe der optager mest plads i aftalekalenderen hos landets psykologer”.

Såvidt den bekymrede borgmester.

Vi har det håb at bogens fortællere kan yde endnu bedre hjælp for de bekymrede ved deres beretninger om den munterhed og enkle glæde der trivedes hos nøjsomhedssamfundets mennesker i tiden før attentatet med de bærende værdier i samfundet.

Æ' Skiiv i Varde a. Foto: Preben Palle.

Den store badedag

Af Preben Simonsen, Varde

I mine drengedage, omkring 1947 og frem, var der ikke noget som hed vandland / svømmehal m.m. Vi måtte tage til takke med åen, Elkjærdam eller Vesterhavet, når vi ville i vandet.

Det nærmeste sted var åen, hvor man kunne bade fra brinkerne. Jeg husker tydeligt de første svømmetag. Længe havde jeg øvet mig i hundesvømning langs bredden, for til sidst at vove mig ud på det dybe vand og over på den anden side. Det gik godt, men jeg skulle jo også tilbage, og også det gik godt, ildåben var en realitet. Derefter gik det hurtigt med træning i andre svømmearter. Hovedspring fra brinken, dykning til bunden var andre dicipliner. Vi drenge havde mange fornøjelige timer lige neden for Åvangen i åens forurenede vand. Det skete tit at man svømmede lige ind i en menneske hm-hm, men det tog vi ikke så tungt. Vi gik fra Åvangen over to sæt jernbaneskiner, først privatbanerne derefter statsbanerne. Der skete aldrig noget, vi var vant til at passe på. Hvis jeg vidste at mit barnebarn gjorde det samme, ville jeg nok ikke have et roligt øjeblik. Men skønt var det at bade her en sommerdag, og bagefter lægge sig i engens grønne græs og nyde de vilde blomster.

Af kammerater, som badede i åen nedenfor Åvangen, husker jeg: Ejnar Nielsen, Calle og Leif Sørensen, Calle var især god til udspring fra brinken, fuld drøn på - rulle rundt i luften - for til sidst at lande på hovedet. Jørn Schmidt, (Hatte), Niels Jørgen Slivsgaard, Poul Johansen, Jørn og Frank Kaster, John Würfel.

Jeg ved at mange badede fra den gamle jernbanebro længere ned ad åen, men her kom vi drenge ikke, der var for farligt.

Tit tog vi cyklerne og kørte ud til Elkjærdam, tre km. uden for Varde ad Vestre Landevej. Cyklerne var ikke altid i bedste stand, nogle med fast dæk, andre på træfælge og nogle med høstbindegarn om for at

holde slangen inde i dækket. Det skete ikke sjældent at man punkterede, så var man nødt til at trække cyklen.

Elkjærdam var simpelthen et eldorado for os børn. Dammen lå i skønne omgivelser, frugttræer til den ene side og blandet skov til den anden. Langs søen kunne vi brede vore tæpper ud, klæde om til badning og spise vore medbragte sukkermadder.

Forinden vi kunne komme i vandet havde vi betalt 10 øre ved det røde ishus for enden af søen. Der var en træbadebro, hvorfra vi kunne springe i vandet. Vandet var lunt og ofte meget mudret, men det betød ikke noget, vi havde det jo sjovt. I denne dam har mange af Vardes børn taget deres første svømmetag. Sjældent så jeg voksne ledsagere til børnene. Det var heller ikke farligt at bade på dette sted. Vi kunne bade her hele dagen til vi var næsten opløste.

Mange en søndag tog vi vore cykler og lappesrej og cyklede de 25 km til Vejers Strand. Gerne den første sommerdag med rigtig solskin. Bar overkrop og korte bukser. Altså - hvor så vi ud når vi kom hjem, fuldstændig solskoldede, solcreme fandtes ikke. Vi blev smurt ind i kartoffelmel når vi kom hjem, det skulle lindre smerterne. Der var god plads til at boltre sig i bølgerne, der var næsten ingen mennesker og da slet ingen biler på stranden som idag. Jeg husker en dag vi gik i klitterne og søgte efter tomme patronhylstre, at vi fandt en mortargranat - en forsager. Den måtte bestemt skulle afleveres til politiet - mente vi. Altså blev den sat i bagagebæreren og fragtet hjem til politistationen, som dengang lå på torvet. Op på disken med krabaten og vi ventede rosede ord. Ingen sagde andet end tak, men efter mit senere kendskab til granater, er jeg sikker på at det havde rislet politifolkene koldt ned af ryggen, da den skulle fjernes igen. Det må være gået godt eftersom vi ikke hørte til episoden senere.

En anden mulighed for at bade var af en lidt anden karakter. Det var på badeanstalten i Lundgade. Her kunne man få sit lørdagsbad, jeg kom her først i halvtredserne.

Man betalte 50 øre for at komme ind. Det var fru Jensen eller fru Bostrup der sad ved kassen. Sommetider var der ventetid, så man måtte vente til een kom ud, så kunne en anden komme ind. Omklædningen foregik i små kabiner, hvor der var brune læderbrikse, måske et par taburetter til at lægge tøjet på. Der var plads til meget tøj lagt i mere eller mindre sirlige bunker på briksen. Inde i selve "vaskeriet"

herskede bademester Petersen suverænt, han passede på at vi drenge ikke stod for længe under den varme bruser, han skrubbete de voksne på ryggen med træuld så huden var helt rød. Han sørgede også for at man kunne få en enkelt øl efter badet. Dampbadet var et kapitel for sig. Det tog lang tid inden man havde vænnet sig til at gå ind i dette rum - efter min mening - dræbende skoldhed damp. Lige når man kom ind følte man at lungerne blev kogt, og man skulle ikke gå for hurtigt derinde, så blev der endnu varmere. Efter sigende skulle "Fægge" (Svend Erik Jensen) være slem til at give hanen med den varme damp en ekstra tand, hvilket bademesteren ikke syntes om. Efter dampbadet var det kotume at man sprang i det lille bassin med iskold vand. Vi drenge var ikke glade for denne dukkert, men her spillede bademester Petersen også ind, han anbefalede denne afslutning på den store badedag. Man følte sig meget bedre tilpas efter sådan et bad, og man kunne roligt gå til bal i Arnbjerg eller på "Håndværkeren" uden de store lugtgener for ens dansepartner.

Der var også en tredje mulighed for at få et bad, nemlig på skolen. Fra bogen - Meddelelser om Varde Købstads Skolevæsen for årene 1953-1955- lyder følgende:

Bad

En af skolens opgaver er at lære børnene en sund og hygiejnisk levevis, og skolen anmoder hjemmene om at yde al mulig støtte i denne bestræbelse. Sundhedsstyrelsen har fornylig gjort opmærksom på, at renligheden blandt skolebørn i det ganske land er i stærk tilbagegang. Skolen anmoder derfor hjemmene om at gøre en indsats for, at børnene vænnes til at møde renvaskede i skolen. Det bør også i hjemmet indskræpes, at det er selvfølge, at man efter gymnastiktimen, hvor man er blevet varm, støvet og svedig, deltager i det kolde bad, som forøvrigt ikke er særlig koldt, idet de første brusere er varme - de to sidste kolde, og ingen siger at man skal stå stille under de sidste. I fyringssæsonen gives der eleverne fra 4. klasse og opefter et varmt bad hver 14. dag. Her kan skolen glæde sig over 99% tilslutning. Nogle elever er tilbøjelige til ved den mindste anledning at "tigge" sedler hjemme, for at blive fri for gymnastik eller bad, - en trafik, som man beder hjemmene være behjælpelige med at afskaffe.

Det skal bemærkes at mange hjem på daværende tidspunkt ikke havde badefaciliteter, som man har idag. Køkkenvasken var mange gange steder, hvor den daglige hygiejne foregik.

Elever fra 5. C 1949. Otto Buch-Larsen, Bent Christensen, Karen M. Christensen, Annelise Grøn, Anna Hansen, Lis Hansen, Else Iversen, Hans Peter Jacobsen, Rita Jacobsen, Ove Jensen, Holger Bang Knudsen, Bodil Christensen, Ole Larsen, Knud Madsen, Viggo Nissen Møller, Karl Henning Nielsen, Metha Olsen, Sv. Erling Pallesen, Jenny Petersen, Lissy Petersen, Lis Poulsen, Robert Poulsen, Birgit Schou, Preben Simonsen, Grethe Schmidt, Egon Sørensen, Verner Sørensen, Steen Theilgaard, Birgit Trabjerg, Lilly Lambertsen, Lilly Petersen. Klasselærer frk. M. Schack Olldag.

Tyskerne kommer

Af Jens Broeng, Oxbøl

Forfatteren har før underholdt læserne med beretninger om drengeår ved Ho bugt. Senere blev de lykkelige barndomsår afløst af den tyske besættelse, og idyllen fordrevet af både besværlige og farlige udfordringer, men også endnu mere spændende end knægtenes sejlads dengang.

Det var klingende frost, sne og kulde på Broenggaard, da fatter, Chr. Broeng fejrede 60 års fødselsdag den 26. januar 1944. Der var familie-sammenkomst på gården, og ved aftentid, da gæsterne skulle til at afsted, spændte jeg to jyske heste med dækken, seletøj med bjælder og fåreskindsfodposer for herskabskanen. En fin kane, i sin tid købt på Varde Gæstgivergaard.

Jeg skulle i det hårde vintervejr køre nogle af gæsterne til Oxbøl station. Hestene havde jeg fodret godt og med tilpas mellemrum trænet dem i kulden med dækken for blandt andet at modvirke nyrekolik. Vil man have gode heste, så skal de behandles godt!

Gæsterne gik ud fra de lune stuer i svære frakker, pels- rævepels, pelshatte, uldvanter og svære halstørklæder og satte sig lunt tilrette i kanen. Jeg besteg kuskesædet, også godt påklædt, strammede tøm-men og sagde "Sæ -sæ - sæ! til Nora og Blis og gav med pisken et lettere knald i luften.

Sydsognets veje er mest i syd og nord og slemme til at fyge til. Jeg lod hestene gå i roligt trav - man må ikke overpresse dyrene i farlig kulde med følgende afkølinger, men sørge for god kondi, energi og styrke i reserve.

Vi kanede forbi Sønderbøl, som tyskerne havde besat, og hvor de havde bygget to barakker, og kom godt til Oxbøl og kørte til stationen ad snedækkede gader.

Efter at gæsterne var godt afleveret ved toget, kanede jeg hjem til Broeng og trak hestene på stald og sadlede af.

Pludselig kom en tysk delegation i aftenmørket og befalede far at forlade gården, ja, de ville have jaget os ud inden morgen. Hvor skulle vi tage hen i vinterkulden med vore 4 jyske heste, ca. 50 køer, kvier, stude og kalve foruden høns og svin og hund?

Men fatter gjorde tyskerne opmærksom på, at sådan en ordre kunne han ikke efterkomme, for han stod under Kong Christian af Danmark og under amtsmand Hertz og havde sine danske statsborgerrettigheder! - Det kan I godt hilse og sige til der Kommandant, Der oberstløjtnant von Augustin i Sønderbøl! - Og tyskerne drog bort med uforrettet sag.

Senere på dagen kom en ny tysk delegation med en dansktalende tysk soldat: "Vi bliver desværre nødt til at få nogle rum af stuehuset til indkvartering af soldater!" sagde han. Dagligstuen beslaglagt og fodret ryddet den morgen. Det var et slemt skår i glæden ved fatters fødselsdag, og vi ryddede kun lidt ud denne nat, før vi sov vor utrygge søvn.

Vi stod tidligt op for at malke, muge ud og røgte dyrene før davren: Morgenmad kærnemælkshavregrød, før vi begyndte at rydde ud af stuerne. Vi havde alle, kvinder og mænd travlt, for de tyske marinesoldater stod allerede ude på gårdspladsen i hvinende snefog og kulde, smed sig i snedriverne og ruskede engang imellem utålmodigt i den låste forstuedør. "Ein Augenblick!" sagde jeg til dem.

Omsider, op ad formiddagen var vi færdige. Vi lod kaminen stå i dagligstuen af frygt for, at tyskerne ville stille en ringere op. Jeg havde slået hul i døren fra "Lille Bros" (bryggersrum) til pænstuen og låst pæn stue-døren til dagligstuen, sat låsebeslag på køkkendøren til dagligstuen og på forstuedøren til loftet. Der blev så åbnet for de forfrosne tyske marinesoldater.

Tyskerne kom med jernfeltsege til 22 mand, 10 i hvert af de store rum, 2 senge i børneværelset til 2 officerer.

De begyndte at brænde løs af brændsel fra klynhuset, men fatter forlangte, at tyskerne selv skulle skaffe sig brænde, idet vi intet kunne få tildelt, da vi selv havde skov og mose.

Fatter og Mutter flyttede op på loftet på kvistens gæstekammer, hvor der var en mindre kakkelovn. Pigerne sov i forvejen deroppe i vestenden i et koldt værelse uden varme. Vi karle havde kammer ved "Lille Bros".

I klynghuset var "det lille hus", som mutter, pigerne og gæster som regel benyttede. Det var lille og hyggeligt med gardiner for vinduerne, så ingen kunne stjæle sig til et indblik, stor galvaniseret spand, ferniseret bræt med låg, telefonbøger - og fin krydret dameduft.

Mutter og pigerne ville ikke dele lokumsbræt med tyskerne, så vi måtte til at sætte lås for døren. Vi mænd brugte hestestalden og en tot enghø - det var økologisk! Men tyskerne satte sig lige udenfor forstuedøren og nedkom med deres store savsmulds... (De brugte savsmuld i deres brød!) Desuden brugte de kartoffelkælderens vindue som pissoire, det var et frygteligt svineri. - det stivnede i kulden.

I en fart fik jeg bygget et feltlokum ved østsiden af klynghuset med en stor spand og bræt til tyskerne. Jeg henvendte mig til officererne og viste dem feltlokummet, som de nu skulle bruge, for at svineriet ved forstuedøren måtte ophøre.

Officererne nikkede forstående og beordrede soldaterne til at tage de nye muligheder i brug.

Og feltlokummet kom til at virke, men tyskerne brugte stadig kældervinduet som pissoire. - Jeg fik kartoflerne skovlet bort fra vinduet, men fælt lugtede der i kælderen.

Der gik nogle dage, så tog jeg mod til mig, gik ind til en af officererne og sagde: "Die deutsche soldaten gepessen auf Hause so forrückt!" - "Nicht verstehen" sagde officeren. Så fik jeg ham med ud til kartoffelkældervinduet: "Die deutsche soldaten gepessen..." - "Nicht verstehen" Jeg fik officeren nærmere muren, og han snusede til den.

- "Ach so, ach so!", sagde han og foer op af kælderen, og alle soldater blev kaldt ud af stuerne til appel i gårdspladsen, hvor han gav dem en stor skideballe. Efter den dag blev kartoffelkældervinduet ikke brugt som pissoir.

Lillesøster Helene måtte cykle til, hvor hun var i damefrisørlære hos damefrisørmester Karen Aaholm - hun blev af tyskerne kaldt "Lille Tommy". Om dagen gik det pænt for Broeng-pigerne at cykle til Oxbøl, men en sen aften gik det galt for storesøster Ellen. Lidt syd for Oxbøl ved gårdejer Ole Jepsen, styrtede pludselig en tosset sexgal tysker op fra vejgrøften og greb efter bagagebæreren på Ellens cykel, men han forfejlede grebet. Ellen cyklede afsted alt det hun kunne, men tyskeren tog sin cykel, en militær racer, og satte i fuld fart efter Ellen. Ved Sønderbøl var soldaten nær ved at indhente hende, men

det lykkedes hende i sidste øjeblik at dreje ind til Maren og Martin Gundersens gård og styrtede ind i den. "Greven og Grevinden tog godt imod den opløste og chokerede pige på 23-24 år, men inden Greven havde set sig om udenfor, var tyskeren forsvundet.

Ellen ventede længe inden hun tog hjem til gården.

En friskole veninde til Broengpigerne, Solveig fra Hesselmed blev også en nat væltet af cyklen ud i vejgrøften af en sexgal tysker, men det lykkedes hende at vride og slå og sparke sig løs og flygte hjem. Efter disse grimme oplevelser turde pigerne ikke gå hjem alene i mørket uden at de blev eskorteret af os mænd som bodyguard - så turde soldaterne ikke gøre noget. Dog opførte de fleste sig ordentligt og diciplineret.

Fra Broeng til Oxbøl skulle vi igennem 4 pigtrådsspærringer, hvor der senere kom vagtposter, som kontrollerede os i de 2 zoner: 1) Møllemarks gård 2) Damkær gd., Gammel Sognefoged gd., (Metha Bruns gd., der var kommandantbolig). Ofte fandt tyskerne på, at vi kun kunne komme gennem zonerne under bevogtning af en soldat, for at vi ikke skulle lægge bomber under de kamouflerede kanoner!

Det tog lang tid at passere, men at tage over Kjelst Bro og Billum Sydsogn for at komme til Oxbøl var ikke stort bedre tidsmæssigt.

Værst var det om natten, når en tysk drenge-soldat stod vagt med hjelmen, der faldt langt ned over hovedet på ham. En aften, Lille Tommy, Helene og jeg skulle til Oxbøl og var ved den sydlige pigtrådspæring, råbte en nervøs drenge-soldat: "Halt!" og går hurtigt frem og stikker geværdmundingen i maven på mig, mens han afsikrer riflen med rystende hænder - Jeg stod fuldstændig stille med en sviden i maven. "Was ist doch los, Mann?" sagde jeg roligt, men indvendigt dirrende af angst.

Knægten tog geværet til siden, så vores legimitationskort, ringede til kommandant-kontoret i Sønderbøl, og en soldat blev sendt ud derfra for at følge os igennem Sønderbøl-Zonen. - Sikken en ventetid!

Og så det hele om igen i Zone 2, og igen på hjemvejen fra Oxbøl. - De ældre tyskere var flinkere vagter, de beholdt geværet på skulderen og optrådte roligere.

Hen på foråret 1944 forlod tyskerne Broenggaard, og efterhånden andre gårde. De trak sig tilbage til barakkerne i Sønderbøl, og andre skulle til fronten.

Det måtte være slemt for dem, for der gik rygter om at tyske soldater på den nye tyske banegård, lige nordøst for, tæt ved Aal Kirke forsøgte at nægte at stige på toget med afgang mod fronten. Enkelte soldater blev skudt ned af den kommanderende officer. Erwind Rommels inspektion af Blåvandshuk og den jyske vestkyst satte fart i befæstningsanlæggene. Derfor holdt de også skydeøvelser med de opstillede kanoner i Sydsognet. I begyndelsen blev vi advaret, for en granat kunne ved et teknisk uheld springe i luften kort efter kanonmundingen, så vi blev opfordret til at forlade gården under skydningen og tage østpå, men far ville ikke forlade gården og dyrene. Tyskerne kunne også pludselig stille kanoner op uden at advare os, mens vi arbejdede i marken. Til en vis grad kunne vi vænne hestene til skydningen, men der skulle holdes godt fast i tømme, for at hestene ikke løb med os.

En åbning i "Æ stur skov" brugtes hyppigt til øvelse. Her havde de bygget en svær mur, ca. 4-5 m. lang, som de brugte til at skyde til måls efter, blandt andet med panzernæver, og omgivelserne brugtes til øvelser med håndgranater og morterer. En dag var jeg kommet for nær på med hestene. En tysker råbte, at jeg skulle smide mig ned på jorden, mens de smed en håndgranat. Den eksploderede og klippede grene af fyrretræerne. Jeg nåede ikke at smide mig, men det var heldigt ingen af os blev ramt.

Tyskerne fortsatte deres befæstning: I Viggo Nielsens mark, nordøst for vores og tjørnehækken, satte de en kæmpekanon op, den største efter Tirpitz-stillingens. Hjulene var taget af, og kanonen stod på en stor "lavet" med svære støtteben. Jeg kom kørende med et læs enghø på en kassevogn og var ud for sønderende af "Æ stur skov", da det første skud faldt! Det var som et brag på en blikplade tæt ved ørerne, og den gamle hest Musse faldt om på vejen, mens den unge jyske plag rejste sig på bagbenene og fægtede vildt med forbenene i luften. - Og da hestene kom på benene igen, løb de med mig alt, hvad remmer og tøj kunne holde! Heldigvis havde jeg den stejle Broeng bakke foran mig, men fra den høje hølæs var magten i tømme mindre over de panikslagne heste, jeg måtte prøve at save hestene i tømme, hive kraftigt og hurtigt højre og venstre skiftevis, så hestens hoveder blev svunget fra side til side, for derved at distrahere deres løbskhed. Det lykkedes mig at køre pusten og spjættet så meget af

hestene, inden jeg nåede toppen og kunne sætte farten ned. Jeg kom godt ind i gården og løftede omgående hammelen af kroge, så hestene blev frakoblet læsset. Kort efter bragede det næste skud".

Tyskerne var under krigen kommet i bekneb med olie og benzin. Selv kunne vi ikke drive landbrug uden heste - vor eksistens stod og faldt med dem. Derfor endte det med, at vi måtte køre for tyskerne som en slags hovbønder. Vi mødte med vogn og heste i Sønderbøl, en lille række vogne. En række tyske soldater tog imod os, og en soldat med gevær sprang op i hver vogn. Soldaten hos os strøg sig over halsen og sagde: "Hitler ist kaput!" Vi kørte til den tyske militære banegård nær ved Aal kirke. Her stod vi længe i kø i stærk kulde, mens vi ventede på at få last ombord. Det var koldt for mig og hestene, men endelig kom jeg til læsseporten og fik fødevarer ombord. Hvidkål, Svendborg marmelade, en hel drittel mejerismør. Da tyskerne så det, råbte de i kor: "Danisch Butter!" Pludselig larmede det højt på himlen, og tyske officerer løftede ængsteligt blikket under deres højsvungne præsiske kasket, mens de strammede læderrøven i spidsbukserne i de lange, sorte støvler. De begyndte at gå ned i beskyttelsesrummet. Hvis englænderne angreb, hvad skulle jeg så gøre med hestene? - Nå englænderne forsvandt. På vej fra Oxbøl, ved "Tyk Thomsens" gård, blev jeg anråbt af en af sønnerne, en kammerat fra friskolen:

"Din stuer buen, ka' du så blyw hjem o pas di goer o et kjør som værnemager for æ tysker!" Det gik ikke så galt med det tvungne værnemageri, det blev kun til enkelte gange, og vi slap for at køre miner og ammunition.

Tyskerne forbød al jagt i de militære områder, men der var enkelte jægere, der trodsede det, også jeg var en af dem. Nogle blev taget, og geværene taget fra dem. Men en tidlig vintermorgen listede jeg fra gården og haven ud i engen med mit kaliber 12 sortkrudtgevær for at skyde en juleand. Jeg gik igennem pigtrådsspærringen og krøb over tankgraven ved hjælp af gårdens husstige. Det var halvmørkt. Diset og dunkelt tegnede Broeng og Fredtoft bankerne, kun svagt synlige - på den tid var der ingen tyske vagter. Jeg listede langs Lille Bæk mod fjorden, men der var ingen and. Så listede jeg om til Store Bæk, engen var frossen. Et stykke inde i engen, ved Mølleeng, lettede en hunand, men jeg skyder forbi. Kort efter kommer andrikken, ham

brækker jeg vingen på ved andet skud. Andrikken dumper ned i Store Bæk og svømmer, så der må et skud til for at få fat i ham, og jeg måtte padle med geværkolben efter ham i vandet. Jeg har brudt morgenstilheden med de 3 skud og røbet min position. Ængstelig spejder jeg mod vejkløften ved Fredtoft, og vagt i disen ser jeg 3 tyskere på vej ud imod mig. Duknakket løber jeg mod Store Bæk ud mod fjorden, skelende skråt tilbage efter forfølgerne om de beholder geværet på skulderne eller om de vil skyde på mig. - Da jeg når fjorden, går jeg i dækning bag brinkerne.

Tyskerne var 450-500 meter fra mig, og da jeg havde gemt mig, vendte de om og gik tilbage til deres stilling ved "Kræntowt Passet". Jeg ventede en tid, inden jeg med gevær og and løb langs fjorden til Lille Bæk og langs med den op til tankgraven. Her måtte jeg en tur stik i vest, direkte mod tyskerne, til min eneste mulige overgang, husstigen over tankgraven, og jeg kom godt hjem med juleanden som en anden krybskytte!

Nogle dage senere fik jeg brev fra oberløjtnant von Augustin: Jeg skulle aflevere mit jagtgevær med ammunition i Sønderbøl. Også fatter fik et brev, men det var besked om, at han måtte beholde sit jagtgevær på grund af fredelig, korrekt opførsel.

Med en skarp kniv indgraverede jeg i geværkolben mit navn: J. B. Oxbøl, Danmark, inden jeg skilte geværet i 3 dele for at pakke det ind - det var for farligt at cykle med det helt over skulderen igennem de tyske linier. Da jeg kom med geværet op til von Augustin i Sønderbøl, sagde han intet om ulovlig jagt, men sendte mig videre til kommandanten i fru Beta Blochs gård nær Oxbøl. Her fik jeg en "quittung" for afleveret gevær og ammunition. Efter krigen fik jeg mit jagtgevær igen, men enkelte andre jægere med finere geværer end mit fik dem aldrig tilbage. De blev hugget - af hvem?

Den 4. maj 1945 i Broeng:

Hvad ville tyskerne gøre tilsidst i Danmark? Det var et usikkert spørgsmål. BBC London havde oplyst, at de allierede var langt oppe i Tyskland, al tanke om fortsat modstand var uden mening, men om eftermiddagen ved 2-3 tiden, ved Fredstoft banke, tæt øst for "Kræntowt Passet" stillede tyskerne en lettere feltkanon op og beskød Store

Tirpitz-stillingen ved Blåvand. Foto: Preben Palle.

Bæk munden med granater. Hvad legede de dog - en allieret landgang ved Store Bæk? En inspektion senere viste en masse granathuller - måske sidder der en forsager endnu? - Godt at vor båd, "Nordpi-len" ikke var der, men på land hjemme på gården.

Det blev aften, vi røgtede og malkede kørerne med hænderne, spiste vor aftensmad, for vi ville være færdige til den engelske presse. Kl. lidt i 8 tænder jeg for radion, indstillet på London. Vi lytter alle til nyhederne, senere bryder speakeren højt ind: En særmelding! "Vi meddeler, at tyskerne har overgivet sig i Danmark, Nordvesttyskland og Holland til Montgomery!"

Det var næsten ikke til at forstå det af overvældende glæde!. Fatter rettede op på sit Kejser Wilhelm skæg, og vi jubled! Mørkelægningsgardinerne blev taget ned. Lyset blev tændt i Danmark...

Den 5. maj i 1945 i Broeng:

Vi vågner op til en yndig forårsdag. Der var stilhed over Broeng banker, marker og eng; stilhed i Sønderbøl, i Oxbøllejren; ingen skyderier, kun fuglenes sang over engen, og lærken steg til himmels. Morgenfyrd at stå på banken nord for gården og nyde stemningen og friheden og høre kirkeklokkerne ringe Danmarks befrielse ind mellem kl. 8 og 9 over hele landet.

Lille Tommy Helene susede på cykel til Oxbøl for at være med til at fejre befrielsen. Den skønne majdag gik på hæld. Ved aftentid, da vi var ved at malke, kom 2 tyske pistolbevæbnede officerer ind på gårdspladsen til os. De ville købe smør, bacon, æg, røget skinke osv. Jeg sagde til Ellen og Mutter, at de skulle låse sig inde i stuehuset. Til tyskerne sagde jeg, at vi intet havde at sælge, og jeg satte mig ved en ko og malkede videre.

Men de 2 officerer trak pistolen, afsikrede og sigtede på mig og tvang mig til sidst til at få Ellen til at åbne døren til stuehuset. Den ene tysker stillede sig med hævet pistol ved indgangen, den anden stormede ind, skubbede Ellen og Mutter til side og indtog spisekammeret, hvor han stjal løs af retterne. Ellen gik op i spisekammeret, og tyskeren råbte: "Haben Sie røget bacon?" Men Ellen skubbede et fad med grisetær hen til ham. Tyskeren rynkede på næsen! Tyskerne tog, hvad der passede dem, men glemte småkagerne - og stak så af som tyveknegte.

Noget senere på aftenen kom der en flok tyskere igen, men da var vi allerede inde døre i stuehuset og havde låst af for hele huset, men tyskerne kravlede ind af vinduet og tog det meste af småkagerne. Senere på aftenen i tasmørket kom der endnu en flok bevæbnede tyskere, men nu var alt låst af, alle vinduer lukket, og vi gik alle op på loftet i stuehuset. Tyskerne bankede og ruskede i døren, og en brød ind i stalden og rev med et voldsomt tag haspen af døren fra stalden ind til "Store Bos".

Vor brave anden karl, Aage Lindorf Olsen var parat, han gik roligt ned ad trappen og tog imod tyskerne. Han forklarede, at vi ikke havde mere at sælge, for der havde været 2 hold før, som havde fået det hele, og tyskerne blev overtalt til at gå hjem igen med uforrettet sag.

Der var intet dansk politi at ringe til, men dagen efter blev vi klar over, at vi havde kunnet ringe til vagtværnet i Oxbøl, som igen kunne sætte os i forbindelse med det tyske gendarmeri.

Og de tyske plyndringer hørte op på Oxbølegnen.

Den skønne majdag blev ikke helt så skøn - men den kom igen - skøn igen!

En tragedie på Fanøs strand

Af H. P. Sonnicksen

Om morgenen den 1. december 1897 observeredes et skib stående på stranden ud for kirkevejen. Det var briggen "Claus". I havstokken fandt man ligene af besætningen. Denne tragedie på den hjemlige strand har gjort et uudsletteligt indtryk. H. P. Sonnicksen har gransket i den gådefulde hændelse og beretter om den i det følgende.

Briggen "Claus" blev bygget i Varnanäs i 1880 af A.T. Bring for et aktieselskab i Nordby med kaptajn H.M. Clausen som korresponderende reder. Det målte 254 tons br. og var kobberforhudet som de fleste andre fanøtræskibe, og kostede som ny - efter yderligere at være udrustet i Hamburg - 57.500 kr. Skibets første fører var H.H. Clausen.

"Claus" var et godt og indbringende skib. Dets rejser gik til bl.a. Zanzibar, Guayaquil (på vestkysten af Sydamerika), Bilbao, Port Elisabeth, Menado og Celebes (Hollandsk Indien). I ca. ti år var det udelukkende i fart på Molukkerne og Holland. Efter 1891 sejlede "Claus" hovedsagelig på Nord- og Sydamerika, men den sidste længere rejse gik til St. Croix, hvorfra det returnerede med sukkerlast til København.

Den 29. oktober 1897 afsejles til Kragerø i Norge, som anduvedes den 4. november. Da det den 24. november, lastet med minetømmer bestemt til Port Talbot, Bristolkanalen, forlader Kragerø, står det ud på sin sidste rejse. Natten mellem den 30. november og 1. december totalforliser skibet på Fanø strand. Dets 8 besætningsmedlemmer omkommer i forsøget på at nå i land.

Der var ingen vidner til denne tragiske begivenhed. Men alligevel gav jeg mig til at søge efter optegnelser fra dengang om det skete. Min søgen gav resultat. "Fanøbogen" gav mig det ønskede. Det er

optegnelser og erindringer om Fanøs fortid skrevet af kaptajn Peder Hansen Clausen i 1911. Disse optegnelser deponerede han før sin død i Søfartsmuseet på Kronborg. Næsten 50 år senere fik Diakon Anton Dam, der stammede fra Fanø, kendskab til manuskriptets eksistens. Han fik tilladelse til at afskrive det og gav et eksemplar til borgmester Marius Sørensen. Da kaptajn P.H. Clausens søn Max Engers Clausen, portland, Oregon, under et ophold på Fanø i sommeren 1973 fik kendskab til manuskriptet, fik han det udgivet i bogform.

Under afsnittet "Strandinger" skriver han: "I 1897 den 30. november skete den sørgeligste stranding og tab af menneskeliv på Fanø strand, som vi har kendt. Det var briggen "Claus", skipper Hans Laurids Hansen, der gik i stranden ved Kirkevejen; alle kunne være blevet reddet, såfremt de var forblevet ombord.

Skibet var på rejse fra Kragerø i Norge til Port Talbot i Bristolkanalen med en ladning Pitchprops, det er runde træstykker, 6-8 fod lange og 5-7 tommer i diameter. Denne ladning er temmelig let, og derfra stammer vistnok ulykken, thi skønt "Claus" var et godt og solidt skib, har de efter hvad logbogen udviste, kappet storstangen ud for Hanstholm for at få skibet til at rejse sig, da det var kastet helt på siden i stormen og kunne ikke manøvreres. Stangen gik overbord og stumpen af stormasten med, så da skibet igen rejste sig og vejret bedredes, kunne ingen agtersejl eller i hvert fald kun brigsejl føres, og det var derfor ikke sødygtigt til at fortsætte rejsen, hvorfor det efter afholdt skibsråd blev besluttet at søge Esbjerg havn som nødhavn.

Skibet kom godt forbi Horns Rev, og om middagen den 29. november observeredes "Claus" fra Vyl fyrskib, styrende ind efter anduvningstønden for Grådyb, men om eftermiddagen blæste det op til orkanstorm af SSV. Ingen lods var ude, og "Claus" er kommet ud af kurs og ind over bankerne; her er roret og agterstævnen knust, men skibet har arbejdet sig over på højvande, som var mellem 5 og 6, og kommet op i den faste strand.

Folk herinde i Nordby havde ved den tid set blus netop i den retning af, hvor "Claus" sad, men tænkte ikke, det havde noget at betyde, eller hvis det havde, at folkene i byen og redningsmandskabet så nok ville se det, men desværre blev netop et nyt hus den aften indviet til forsamlingshus, og der var næsten alle folk fra Byen og mange her nede fra Odden forsamlet, så ingen tænkte på at se ud på stranden,

hvor et af vore egne skibe med dens otte mands besætning om bord sad og spejdede ind mod land og ventede på hjælp.

Om natten holdt det op med at blæse, og vinden trak østligt ud fra land. På faldende vande har skibet stået fast, og imidlertid har mandskabet fået lidt opklaret, tørt tøj m.m., og da de ingen flere raketter eller blålys havde, hængte de en lanterne op i storvantet, slog et undermærsejl under for bedre at kunne ses inde fra land.

Det har sikkert nok været hensigten at oppebie dagen, før de ville foretage noget, især da de nu var forholdsvis sikre, men en katastrofe er indtruffet, og samme kostede dem alle livet.

Skibet havde dækslast i højde med lønningen, og derover var spændt liner for at holde den fast. Nu er det min overbevisning, at kokken om morgenen imellem 4 og 5 er snublet over disse surringer, idet han er gået agterud med kaffen. Straks da dette er passeret, og der er råbt ud "Mand over bord", har mandskabet fået jollen sat ud i en fart, styrmand, bådsmand og tre matroser er sprunget i den, men båden er blevet knust under hækken. Skibet, der sad med agterenden ind mod land, er fyldt med vand, og derefter har skipperen og drengen kastet prammen ud for at redde dem, og på den måde gik alle bort.

Da folk om morgenen kom på stranden, lå de syv der som lig. Kaptejnen og drengen fandtes først og i nærheden af dem prammen. Styrmanden og de fire mand lå lige ind for skibet, og kokken drev først i land op på formiddagen, og langt nord for, hvor de andre lå, næsten helt henne ved kurhuset.

Da ulykken hændte, har det netop været højvande, og skibet har som følge deraf, arbejdet mere end forhen. Strømmen løber nordpå med ebben, dette beviser, at jollen med de folk, der lå ved den, er gået fra skibet først. Styrmandens ene støvle lå i hans kammer, medens han havde den anden på, - et bevis for, at alt er sket i en fart. Jollen og prammen har hurtigt nået land, og efter al sandsynlighed har folkene vistnok været i live endnu, men har arbejdet sig ihjel i brændingen. Kokkens lig har brugt længere tid til at drive i land, da han er faldet i vandet fra skibet.

Efter at redningsbåden havde været ombord, var jeg med to af drengene (formentlig elever fra Fanø Praktiske Sømandsskole, HPS) ude i skibet, og det forundrede mig at se det, som det var, alle ender-

ne var opklaret, og bagbords anker hang for kranbjælken, formærsejls stod strakt nok så pænt, lanternerne brændte endnu i vantet og ligeså i kahytten, på bordet stod der kopper og en flaske, - et bevis på, at skibet ingen voldsomme bevægelser havde gjort i den sidste tid i stranden, ligeledes i kabys og lugar, - alting var som sædvanligt ombord i et skib. Kaffemuggene stod oven på ruffet.

Jeg og mine elever slog undermærsejls fra og fastslog straks, at det var slået under om natten, mens skibet stod fast, og kun for at tjene som mærke for hurtigere at opdages. Såvel kronometeret som skibsuret gik, jeg tog dem i land, de fejlede ingenting. Drengen var den eneste, der havde olietøj på, han har sikkert nok stået på udkik, da folkerne drak kaffe. Det var hans første rejse; han var fra landet, kom til Fanø med en lille bylt under armen og 40 kr. i lommen og ville på sømandsskolen for at blive sømand. Da han var flink, gjorde jeg for ham, hvad jeg kunne, sørgede for at han blev ordentligt udstyret, og fik ham med "Claus", men hans rejse blev ikke lang. Fra København til Norge og tilbage igen til Fanø som lig.

Alle otte mand blev begravet her samtidigt fra Nordby Kirke, hvor alle otte kister stod smukt pyntet med krans, og pastor Holck talte gribende og smukt over dem.

Kaptajn, styrmand, bådsmænd, kok og drengen begravedes på Nordby Kirkegård, de andre blev afhentet til deres respektive hjem og begravet der.

Hans Laurids Hansen var en ung mand, men havde forhen været med til at strande eller forlade skibet ved Cap Horn, han reddede da besætningen ved at svømme i land med en line. Såvel han som mandskabet var - skønt unge - dygtige folk; dette beviste skibets tilstand efter strandingen. Fred være med dem!

Ladningen bjærgedes i land og kørtes ind til Nordby, hvorfra det siden afskibedes til bestemmelsesstedet. Skibet solgtes og huggedes op, bådene istandsattes. Jollen sejler endnu fra Esbjerg. Prammen kom ned til Letbæk Mølle.

Skoledage under besættelsen

Af Preben Simonsen, Varde

Jacobiskolen og nogle af dens lærere, som jeg så dem i tiden fra 1944-1954.

Jeg begyndte i 1. klasse på Jacobiskolen i april 1944, og i den tid havde jeg mange forskellige lærere som påvirkede mig i forskellig grad.

Min klasselærer fra 1. klasse var frk. M. Schack Olldag, en elskelig gammel dame med knold i nakken, sorte sygekassebriller og en rævepels hængende omkring skuldrene. Hun kunne styre os og aldrig hørte jeg hende hæve stemmen i de fem år, hun var min lærer. En episode jeg husker tydelig var da Steen Theilgaard ville springe ud af vinduet. Steen var blevet fornærmet over et eller andet og knappede sin bluse op imedens han græd. Frøken Olldag knappede den igen og trøstede ham på bedste vis. Steen knappede op igen og sådan gik det længe indtil han gjorde klar til at springe ud af vinduet. Vi andre i klassen, som havde været vidne til dette optrin åndede lettet op da Steen faldt til ro igen.

Tyskerne inddrog efterhånden en del af skolen til soldaterne, og vi måtte rykke ud. Første sted vi gik i skole var i missionshuset på Nørrevold, og da vi ikke kunne være der længere, måtte vi ud i frk. Olldags køkken på Frisvadvej 61, der var trangt, vi var 28. elever i klassen, så vi sad over det hele. Dette varede ikke så længe før vi kunne vende tilbage til vor gamle skole.

Med frk. Olldag gik så fem år uden de store omvæltninger, vi lærte at skrive med blæk, regne og ikke mindst religion.

Da jeg begyndte i mellemskolen 1. mellem. fik jeg andre lærere. Lærere som jeg havde set på skolen, men ikke haft kontakt med. Til engelsk fik vi Th. Finderup, en ilter person, farverig, og morsom. Thomas Finderup havde et lille handicap, som bestod i at hans ene

arm var for kort, på denne arm havde han et par veludviklede fingre, pegefingre og langemand. De kunne i den grad nappe og få fat i de små hår ved ørerne. Han kunne simpelthen få een op fra skolepulten, så man stod helt op på tærerne, hvis man havde irriteret ham længe nok. En gang husker jeg ham fra hans humoristiske side. Preben Nielsen, sad på forreste enmandspult, og der havde Finderup det med at sætte sig. En dag han havde sat sig, blev Preben ved med at prikke ham på låret, indtil Finderup irriteret spurgte - hvad er der? - hvortil Preben svarede. De sidder på mit tyggegummi!. Da lo hele klassen, Finderup med, han trak simpelthen nogle lange tråde fra sine bukser til pulten. Det syntes han var sjovt, og historien gik på hele skolen. Finderup havde glimt i øjet, hos ham var der ro, og vi fik lært noget.

Til sang havde vi lærer Evald Larsen, også kaldet violintarzan. Det var godt med de sangtimer, for vi fik da lært en stor del af vor sangskat at kende, og det er jeg idag meget glad for. Violintarzan kunne blive så rasende på os, og den dag idag forstår jeg ikke hvorfor. Han smækkede mange gange violinbuen ned i bordet og skar tænder, og den lange tynde mand slog ud med arme og ben. Hvis vi blev for urolige, blev vi bare sat til at synge solo, så havde han krammet på os. Engang havde Steen Theilgaard og jeg lavet et eller andet, som vi skulle straffes for, så da klokken ringede skulle vi blive tilbage og have ekstraundervisning, og så stod vi der og sang i hele frikvarteret medens de andre legede i skolegården. Det varede længe inden vi turde stikke næsen frem igen.

I min skoletid havde vi mange gymnastik-timer og een af mine lærere var N. Kjær Larsen. Han var for mig en rigtig god lærer, aldrig var der uoverensstemmelser, vi gjorde hvad der blev sagt, og vi lærte mange gode øvelser, som gjorde kroppen stærk. Det var rigtig mande-gymnastik. Vi havde forøvrigt også Kjær Larsen til frivillig aften-gymnastik, som altid sluttede med opvisning i Arnbjerghallen.

Vi skulle naturligvis også lære noget historie, verdenshistorie og danmarkshistorie. Den udvalgte var V.G. Skoldborg - en høj mand i imprægneret overfrakke. Når han var gårdvagt hang øretæverne i luften, der var drøn på, og de sad så det sang i hovedet lang tid efter. Jeg fik to lussinger af ham. Den første var engang vi var på botanikvandring ved kolonihaverne på Pramstedvej, hvor min kammerat og jeg stak af fra de øvrige for at gå på æblejagt. De vi ville tilbage, kom vi til at løbe den for-

kerte vej og løb lige ind i armene på Skjoldborg. Først tager man i højre kind med tommel og pegefinger, og derefter slår man med højre hånd på venstre kind. Der går flere timer inden man er fri af den syngen og snurren man har i hovedet, og så er alle fem fingre at se, også når man kommer hjem. En anden gang havde vi gennemgået Marie Stewart, som blev halshugget. Jeg rakte en finger op og spurgte om det blødte. Klassen lå flad af grin, men det gjorde Skjoldborg ikke. Hans humoristiske sans lå på den dag på et meget lille sted. Jeg skulle i alle tilfælde ikke forstyrre undervisningen på den måde. Forberedelserne til afstraffelsen var altid den værste. Først gå op til kateteret og derefter lussingen efter sædvanlige procedure, og så kammeraternes stirren. Historie var han god til, omend lidt unuanceret undervisning. Når han kom ind i klassen, skulle vi som ved de andre lærere rejse os op ved siden af pulten, og blive stående til han sagde - sid ned. Derefter begyndte undervisningen, han tog en lille bog frem med alle vore navne i og kiggede efter for at se hvis tur det nu var til at blive hørt. Man skulle stå oppe ved kateteret og fortælle hvad man havde læst. Man fik så en karakter som blev bestemmende for årskarakteren, det kunne jo være lidt pinligt, hvis man havde været uheldig den pågældende dag. Det syntes vi var uretfærdig. Hos ham sang vi forøvrigt også en af vore dejlige sange fra den lille røde sangbog, som vi altid havde i vores taske.

Tegning og sløjd havde vi naturligvis også. Lærer O. Bjarnesen underviste os i disse fag. Mange elever går sikkert den dag i dag med buler i hovedet af alle de stykker træ han kunne kyle i hovedet på een. I tegnelokalet, helt op under loftet med skrå vægge, udfoldede vi vore kunstneriske evner, lærte hvordan man laver cirkler og hvordan man får gul og blå til at blive grøn.

Vi skulle blande farver oppe ved tavlen, og dette gik nok ikke altid lige stille for sig, for pludselig kunne Bjarnesen springe op og udpege en syndebug, der skulle have en af pegepinden, og der blev ikke lagt fingre imellem. Der blev ro i klassen.

Frk. Jenny Christensen fik vi som lærer i mellemskolen, hun var en god lærer som kunne holde styr på tropperne på stille og rolig vis. Frk. Christensen, var et kristent menneske og med hende bad vi fadervor næsten hver time. Hun var vor dansklærer, og lærte os om forskellen på at ligge og lægge, og læse en historie hvis vi havde været søde. Ved hende følte vi os trygge og godt tilpas.

Tysktimerne husker jeg som det værste, fordi vi moppedede vor lærer på det grusomste. Undskyld. Det fandt også sted dengang, som det nok gør idag. De andre lærere tog os i lære om, at sådan kunne man ikke behandle et andet menneske, det hjalp nok lidt. Frk. Petersen, hed hun, nyudsprunget fra lærerseminariet med speciale i tysk. Hun var dygtig, men styre flokken kneb det med. Hun havde sikkert lært de sidste nye pædagogiske metoder, men de virkede ikke, vi var vant til noget andet. Mere hårdhændet og bestemt. Mange gange måtte den stakkels lærerinde forlade lokalet og timen sluttede. Alligevel fik vi da lært noget, men det kunne have været bedre. Vi var selv skyld i, at det blev til for lidt.

Viceskoleinspektør L. K. Jensen fra Bøgevej, en lille tæt mand med guldbryller, gammel slidt indprægneret overfrakke, blød hat og galocher, fik vi tildelt som regne og matematiklærer. Her fik vi virkelig lært noget, der blev stillet krav om orden og præcision. Når vi skulle aflevere regneopgaver skulle alle facit og lighedstegn stå under hinanden. For at opnå dette skulle vi først lave fine tynde blyantstreger der hvor f.eks. lighedstegnene skulle stå. Når opgaven var ført ind med pen og blæk, skulle stregerne så viskes ud. Det gav et fint resultat, og jeg er sikker på at dette krav om orden, har præget os alle senere i livet. Der skulle være orden i tingene. Viceinspektøren slog os aldrig, hans autoritære fremtoning manede til respekt.

Thv. Sørensen havde vi til geografi og gymnastik. En lærer som på en stille og rolig måde fik os lært det vi skulle om jordkloden. Han var en mild og god lærer, som jeg kun har gode minder om. Forud for geografi-timerne skulle der hentes landkort i kortrummet hos lærer H. Malling, en sjov person med gummiansigt, der kunne underholde eleverne ved festlige lejligheder, vi lå flade af grin. Thv. Sørensen kunne være streng til gymnastik, ingen fik lov at falde bagud, alle skulle lære at slå kraftspring, hovedspring, op i eet tov, op i to tove til loftet. Ikke give op, du skal op. Du skal over hesten, bukken, plinten, du får en hjælpende hånd, men over kommer du. Man føler alligevel, at man kan noget. Det er så let at give op, men forsøges skal det. Hurtigt næste øvelse, ingen opdager at man måske ikke kom helt over hesten. Dette har lært mig meget i min senere tilværelse - du kan hvad du vil, du kan i det mindste prøve. Tak til de lærere som forlangte noget af os, og ikke lod os falde tilbage. Efter gymnastiktimer-

ne skulle man i brusebad. Alle op på række, først to varme brusere, og så seks kolde. Fy for pokker, man løb igennem det hele, vasket blev man ikke. Hvis man havde glemt sit håndklæde, var lærerens bemærkning bare. Det er synd for dig lille ven - ind under bruseren - nu. Så måtte man låne sig frem, eller tørre sig i undertrøjen.

Der var mange lærere på skolen, som jeg ikke har kontakt med bl.a. andre Ludvig Hofmann. Han var god til at fortælle spøgelseshistorier oppe i botaniklokalet - alle rullegardiner skulle trækkes for, så det blev rigtig mørkt og så fortalte han, den lille skaldede mand, de gyse- ligste historier. Hvis et vindue stod åbent, klagede han altid over at det trak. Han sagde altid: frisk luft er godt, men træk er vejen til selv- mord. Han røg forøvrigt som en skorsten. En anden lærer jeg husker var, Birkedal Olsen, en lille mand i sort tøj, der engang beskyldte mig for at ryge på toiletterne. Jeg kom for sent på række ved frikvarterets slutning og han påstod at jeg havde været nede for at ryge. Kort proces - straffen faldt straks - en på kassen og så var den pot ude. Jeg røg ikke og har heller aldrig gjort det. Man husker jo nok de uretfærdighe- der, der er overgået een. Skoleinspektøren - Dalsgaard-Hansen - en høj gråsprængt, autoritær person med guldindfattede briller, skulle man helst ikke komme i nærheden af. Han var den sidste trussel, hvis en lærer ikke kunne magte eleverne. Efter ham i skoleinspektør- embedet kom V. Agerskou-Andersen, et venligt og rart menneske.

Vi gik i skole hver dag fra 8-12 og fra 13-16 i de sidste skoleår. Vi havde middagspause på 1 time og 10 min, hvor vi skulle gå hjem for at få noget at spise. Vi skulle gå, kun få måtte cykle. Årsagen hertil skulle være at der var for få cykelstativer. Jeg boede på Åvangen, og det var lige på grænsen til at jeg ikke måtte cykle. Steen Theilgaard og jeg mødtes altid kl. 12.45 ved Bastrupsvej, så kunne vi følges ad ned til bager Jensen i Østergade, hvor vi kunne købe gl. wienerbrød eller brød der var gået i stykker. De var så flinke de bagerjomfruer, der var altid noget til os, eller også lavede de noget. På vejen skulle vi af og købe en pen, viskelæder eller blyant. Det gjorde vi hos boghand- ler Ebbe Clausen på hjørnet af Storegade og Østergade, i samme byg- ning som Isbjørnen lå i. Ebbe Clausen ekspederede os ofte selv, han dukkede op fra bagbutikken, ulastelig klædt i mørkt tøj, briller på næsen og lidt vandede øjne. En flink gammel mand, som med glæde ekspederede en pen til fem øre.

Der var total udgangsforbud i skoletiden, ingen måtte forlade skolegården i frikvarterene. Men alligevel lykkedes det mange gange for de lidt større elever at slippe ud i friheden, for derefter at indfinde sig hos Glade Anne i Smedegade, i samme bygning som Conrad Jensen. Glade Anne lavede de skønneste brune lagkager, man kunne tænke sig. Hun skar dem i stykker á 25 øre pr. stk. det var guf. Selv efter min skolegang, medens jeg var i lære på Vestjysk Trælasthandel, kom jeg til Glade Anna, for at få min lagkage. Mange vardensere vil sikkert huske hende. Når vi kom stod hun altid lænet med albuerne på disken og spurgte hvad vi skulle have. Nogle bedrog hende, ved at stjæle af de udstillede kager, medens hun var ude i baglokalet. En anden, som de fleste nok også husker, var Slikmutter. Hun boede i slippen, hvor man nu køber tøj - Godt Gemt - hedder stedet. I de første år jeg gik i skole, var der ikke meget slik man kunne købe - slet ikke tyggegummi. Man kunne i stedet for købe tyggevoks, ganske almindelig parafin, som man så tyggede sammen til en klump, uden smag og farve. Da Slikmutter så endelig en dag fik rigtig tyggegummi hjem, stillede jeg straks op i køen for at få et stykke, men nej. Du er ikke kunde her - slut finale. Ingen tyggegummi til mig.

Mine klassekammerater i realklassen var: Kurt Ballesgaard, Viggo Christensen, Erik Christiansen, Inger Christiansen, Else Hansen, Jørgen Gyldenfeldt Hansen, Sonja Seested Jacobsen, Ole Starup Jensen, Ove Elkjær Jensen, Alice Mørk Jessen, Alice Korsgaard, Bodil Christensen, Marie Christensen, Ejvind Lambertesen, Jørn Perch Lind, Knud Mortensen, Thomas Petersen, Jørgen Vestergaard Schmidt, Grete Strandvig, Egon Sørensen, Erna Sørensen, Ernst Sørensen, Ingerlise Sørensen, Karen Marie Schack Sørensen, Stig Schack Sørensen, Jørn Plætner Tychsen, Niels Christian Vestergaard.

Vi afsluttede realeksamen året 1954.

Når man har læst ovenstående kommer man måske frem til at vi havde det hårdt. Det var nu ikke så slemt endda, der blev forlangt noget af os, og det var ingen skade til. Samtlige elever fik læreplads, måske ikke lige det man havde tænkt sig, men man fik en ballast for en senere dygtiggørelse på et andet felt. Når jeg ser tilbage, er mange af mine skolekammerater på helt andre job, end det de havde lært i sin tid.

Konfirmationssønde

Af sognepræst Erik Klemmensen, Kvong

Også dialekterne er truede af nivellering og globalisering, men at det rene jyske mål stadig lever, har sognepræsten i Kvong givet bevis for med disse stærke og sikre strofer.

En sønde i maj, imellem' posk' o pins',
wo den sjunger så kjøn' - æ lærk',
o æ foroer er skjønner, end æn ka mind's,
er der konfirmation i æ kjærk.

O rundt i æ sogn er æ flag o dje stång,
o æ telegrammer er skrøwn.
O græsplæn' er slawn en ekstra gång,
o æ goersplads den er bløwn røwn.

O der er manne i kjærk den daw.
Der er manne flier end der plejer.
Der er børn o gammel o lidt a hwer slaw.
Kun juleawten er bejer.

O æ konfirmander er et te o kind',
de er så fin' i dje klejer.
Æ sku er bløwn pudset, så de ka skinn',
o æ nies er vist lidt i æ vejr.

De hår gawn te præst no en hal' oers tid'
o hår og væ't i kjærk ov o te'.
O æn tinker jo no, wo det er forbi,
at bår lidt a det må hæng' ve'.

De bløw døvt engång, o før de vidste av,
men no sku de nok ku' fo ve',
at det, der bløw så'e o gi'n dem den daw,
wår noed, der nok ska slo te'.

De må trow sæ i Worherre hans hånd
o tej sæ hans guehie te',
for den han jen gång hår gjor' te hans bårn,
den holder han åll daw' ve'.

Jow, det er en festdaw, o det er en gle',
men lidt vemued er der nok og.
For en daw da flywer æ børn fra æ re'
o er et mier mej ve æ tråg.

Æn hover jo li'som æ fåer o æ muer,
at de må blyw skonet for møj.
Det er slet et ålti' så let o blyw stuer
og sku kle' sæ i vousen tøj.

Æn hover jo og, de må skikk' sæ wal
o et bår tink' o sæ sjel',
for hjælp' de ander, det tøws a, æn skal,
skjønt æn tiest wal kommer i gjæld.

Æn ønsker, de må tøws om dje daw'
o gle' sæ ve', som de goer,
o et vil tøws, de er lidt a en plaw',
men hold' a det lyw, de foer.

A vil ønsk, I vil ha' - no a sejer teløkk' -
både oven ywen o arm,
at I ålti' ka find' en hånd o trøkk'
- o en stej, I kan find' lidt warm.

O li' no vil a ønsk jer så ret en gue daw
- o mæ det vil a slutt' mi skrywels -
Må I befind' jer wal i jer law,
o fo jer en masse fornywels.

50 år efter...

erindringer fra Nørre Nebel Realskole 1945-49

Af fhv. skoleleder Peder L. Bjerg, Mejls.

Peder L. Bjerg blev lærer i 1955. Efter soldatertjeneste og et par kortere ansættelser blev han førstelærer i Krusbjerg skole i 1960. Kom senere til Vridsted skole syd for Skive, hvor han var skolebibliotekar og underviste i realafdelingen. Fra 1971 førstelærer i Mejls og senere skoleinspektør ved Orten-Mejls skole, indtil den blev nedlagt i 1992.

Sidst på vinteren 45 - kort før krigens slutning - kom far fra et besøg hos familien i Hemmet og meddelte mig, at han havde indmeldt mig på Realskolen. Jeg kendte ikke meget til den, en dreng, der boede ikke ret langt fra os, havde gået der, og en anden, jeg kendte, gik i tredje klasse. Skolen var en privat realskole. Poul Qvesel, der var leder, kaldte sig bestyrer, men han var ejer og økonomisk ansvarlig for skolens drift. Skolen var firårig, og vil man gå historisk til værks, skulle man tro, der var tale om en mellemskole. Men den i Nr. Nebel og mange andre steder ud over landet havde en speciel opbygning, der var udsprunget af et behov for mere skolegang i landdistrikter og stationsbyer.

Skolen optog elever fra 6. kl. altså fra ca. 12 års alderen. Det gjaldt langt de fleste, men den optog også ældre elever, der havde rimelige forkundskaber i matematik og sprog og ikke mindst større modenhed. I forhold til denne sammensætning var elevgruppen i min klasse fra 45 typisk.

Den 15. aug. skulle jeg møde. Samme dag var jeg om morgenen tidligt i Outrup hos Dr. Sørensen for at få trukket en rådden tand ud. Det betød, at far og jeg kom lidt for sent, men vi nåede dog Fadervor og "Der er et yndigt land" - af morgensangen. Den første dag var kort,

far tog bagefter med til boghandleren, hvor vi kunne købe brugte bøger for 2/3 af nypris. Det var bestemt, at jeg skulle rejse med tog på månedskort, fordi jeg ikke havde en ordentlig cykel, og en sådan kunne ikke skaffes så kort efter krigen.

Den næste dag havde jeg en frygtelig mavepine, sikkert af nervøsitet, jeg fik spurgt for sent om tilladelse til at gå ud, vidste ikke, hvor drengetoiletet lå, så det gik galt. Noget kom i underbukserne, men da det var tyndt kom der også noget i de korte bukser, som jeg måtte skylle og gå med våde resten af formiddagen. Heldigvis var det en lørdag, så vi fik fri et par timer førend andre dage, ved 13-tiden. I sandhed en uheldig begyndelse! Det skal tilføjes, at jeg ikke blev nævneværdig drillet med den episode, og det var jeg faktisk selv forundret over.

Den første tid var en stor forandring, jeg kom fra en skole, hvor vi ikke havde lært ret meget, og begrebet lektier kendte vi slet ikke. Skolegangen havde været meget begrænset p.g.a. krigen, i en periode på tre måneder var der ingen. Endelig havde jeg kun gået i skole fire år og kom sammen med kammerater, der havde gået fem eller mere. Jeg havde aldrig haft antydning af engelsk, men ved omgang med de tyske soldater havde jeg fået et vist kendskab til tysk. Botanik, zoologi, aritmetik og fysik var ukendte fag, men til Realskolens ros bør nævnes, at lærerne heller ikke forudsatte de store forkundskaber. - Fra starten stod jeg fagligt svagt, men jeg gjorde meget ved lektierne og fik første gang til efterårsferien middelkarakter. Resultatet var sikkert i overkanten i forhold til min kunnen, og det var da også sværere at fastholde end ventet, fordi der efterhånden blev krævet mere og mere for at holde de samme karakterer. På boldbanen klarede jeg mig godt og kom næsten med det samme på skolens bedste drengehold sammen med en række gode spillere.

Som dansk- og klasselærer havde vi Knud Basse Kristensen, en dygtig lærer, der også havde geografi og historie med os. Han var god til at fortælle og ville gerne læse op. Jeg havde svært ved skriftlig dansk og måtte bruge megen tid på genfortælling, skriftlige øvelser og forberedelse af diktat. Grethe Qvesel underviste i tysk, fra 3. klasse også i engelsk og det sidste år tillige i dansk. Hun var ligeledes en dygtig lærer, læste meget op for os og havde altid et godt forhold til klassen, der ikke var uden betydelig spredning. Henning Hjuler hav-

de vi til engelsk, naturhistorie, fysik, regning, tegning og sang. Han var kun på skolen et år i min tid, så han står noget svagt i min erindring. Endelig havde vi Poul Qvesel til aritmetik, senere også til geometri, regning og fysik, og sognepræsten havde religion med os.

Eleverne kom med meget forskellig baggrund, forkundskaber og begavelse. Nogle var flittige, nogle passede deres ting, og enkelte var dovne. Det var en almindelig opfattelse dengang, at en realskole skulle opsamle en slags "intelligensreserve", som man mente måtte gemme sig i lands- og stationsbyer. En opfattelse, som jeg igen mødte 15 år senere som lærer i Ølgod kommune, og som så vidt lever endnu visse steder. Generelt er og var det en tvivlsom påstand, men der var nogen, som skilte sig ud. Jeg kan nævne to skolekammerater, begge blev ingeniører. Den ene skabte en stor arbejdsplads i Midtengland, og den anden blev professor på Danmarks tekniske Universitet (tidl. Danmarks tekniske Højskole). De var naturligvis over middel, ellers var de ikke nået så langt. Den ene døde for år tilbage, kun 57 år gammel, mens den anden har virket indtil fornylig.

Årgang 1949 Nørre Nebel Realskole

Med karakterer og eksamen i - praktisk taget - alle fag, var vi elever nødt til at følge nogenlunde med i de allerfleste for at opnå et pænt gennemsnit. Dertil kom, at karakterskalaen ikke gav mange point til de lave karakterer. Men det betød på den anden side langtfra, at vi var lige gode i alle fag. Jeg duede ikke til naturhistorie, jeg må ikke have været flittig og interesseret nok. Men jeg kan fortælle noget, der kan have befordret den manglende interesse. Da jeg det første forår kom hjem og fortalte min mor, at jeg skulle presse planter fra mark og eng, reagerede hun - undtagelsesvis - meget negativt. Hun sagde rent ud, at det var noget pjat. Og det ville hun sige til skolen! Jeg nævner det også, fordi det er den eneste gang, jeg husker, at min mor og far ikke bakkede skolen op. Det andet, jeg vil fortælle, hænger sammen med en lærer: Efter Hjuler fik vi et lærerpar, Katrine og Jørgen Nielsen. Jeg fik fru Nielsen, som vi kaldte hende, til dansk og engelsk i anden klasse, og satte uhyre stor pris på hende. Hr. Nielsen overtog bl.a. naturhistorie og sang. Men han løb, som mange unge lærere på - én for mig uforklarlig måde - ind i vanskeligheder. Nielsen var ikke udygtig, han var velforberedt, men kunne ikke klare de store drenge og de frække piger. Mange af "de små" i klassen havde det meget dårligt med den ballade. Jeg var både nervøs og bange for de timer, hvor Nielsen blev groft provokeret, begyndte at råbe højt og kaste med kridt. Lige meget hjalp det. I to år fik jeg ikke lært noget ordentligt i naturhistorie, og kender man lidt til fagpensium, er man klar over, at det ikke kunne rettes på det sidste år. - Hr. og fru Nielsen rejste efter kun to år ved skolen. Jeg ved, vi var mange, der syntes, det var synd for dem, men var glade for, Qvesel takkede dem så pænt, som han faktisk gjorde. Det var i 48.

Vi havde nogle dejlige fester på Realskolen. Juleafslutning på Jernbanehotellet m. juletræ, optrin af de forskellige klasser, kaffe og mange salmer. Festligt var det, selv om dagen sluttede med uddeling af karakterbøger! - Fastelavnstfester med oplæsning af Mallings, Varde, Troelsen, Silkeborg, og Rasmus Christiansens, Det kgl. Teater. Sidstnævnte blev en skuffelse, måske var det derfor, at skolen året efter gik over til komedie med vores klasse som den første i 48. Efter kaffe og tøndeslagning var der dans. Vi dansede med liv og lyst til tog og rutebiler kørte ved 23-tiden. Translokation og afslutning var den store dag sidst i juni. De første par år var Qvesel i kjole og hvidt. Holdt

en tale med særlig tanke på afgangselever og forældre. Jeg husker, en mor roste talen i 46, og hun var ellers sparsom med ros. - Karakterbøger og igen dans. Jeg ville gerne danse og blev i disse år nogenlunde god til det, - pigerne sagde da aldrig nej -, heller ikke de ældre, som vi yngste af drengene var lidt bange for. Apropos dans - på én af vore årlige udflugter med tog til Sig og gåtur til Nørholm blev det et øsende regnvejr. Vi kom ind i Thorstrup forsamlingshus, spiste vore madpakker, men da regnen blev ved, sendte Qvesel bud efter musik fra Horne. De kom, og vi dansede, til toget kørte hjem igen.

Efter sommerferien i 1947 kom fire elever ind i vores klasse, Gunde, Ole, Agner og Niels. Agner var ældst, ca. 20 år, de andre var lidt yngre, men de var allesammen ældre end de fleste af klassens øvrige elever. Jeg mener, de gav klassen en ny dimension. Som én af de yngste blev jeg konfirmeret det efterår og fik et nært forhold til Ole. - Kaj Munk ville nok betegne os som en "kroneklasse", lærerne ville gerne have den, selv om vi nu var over 30 elever.

Samme år rejste K. Basse Kristensen, og i stedet kom Herluf Elmegård, der overtog Basses timer og sangkoret med elever fra 3. og 4. kl. Nielsen havde det "lille" kor med drenge fra 1. og 2. kl. Elmegård blev vores klasselærer de sidste to år. - Det blev bestemt, at vi efter jul skulle spille "Aprilsnarrene" af Heiberg. Grethe Qvesel blev instruktør med Elmegård som hjælper. Der var mange gode og sjove roller. Jeg fik én som frisør, der stod sikkert i passende forhold til min generthed og manglende sceniske evner, men jeg var ked af den. Kammeraterne syntes, den burde slettes som værdiløs for spillet, og jeg ville gerne være fri. Tre dage om ugen ville vi komme hjem med et senere tog, fordi vi skulle øve - først på skolen og senere på Kjærs Hotel. Det blev nærmest opfattet som et privilegium! Mange fra klassen skulle med i et eller andet vedr. opførelsen, og det blev afgørende. En kammerat sagde til mig: "Hvis du siger fra, er du jo ikke med blandt vi andre". Rollen fik jeg ikke noget ud af. Jeg har senere set stykket på teater, frisøren var med, men skuespilleren fik heller ikke noget ud af opgaven. - Det blev nogle fornøjelige eftermiddage med at øve, vente, læse lektier og rejse med tog hjem uden alle de andre elever! Jeg tror, forestillingen blev en succes ved fastelavnsfesten, hvor vi spillede i rigtige dragter, der var lejet i en teatergarderobe i Randers. I hvert fald fortsatte man på skolen med at spille komedie i årene fremover.

I stedet for Nielsens fik vi hr. og fru Hother Andersen. Hun var nordmand og meget smuk, så alle drenge - store som små - var meget optaget af hende! Vi var nu i 4. kl., jeg havde ingen timer med fru Hother, men nogle ganske få i fysik med hr. Hother. Qvesel havde overtaget naturhistorie i et forsøg på at redde faget i vores klasse, men opgaven var vist umulig. Vi havde mange lektier for, og hver fredag var der skriftlige prøver i dansk, engelsk, regning eller matematik. Karakterer betød da meget, men vi gik ikke og rystede for dem i det daglige. Det er historieforfalskning, som man kan høre nu og da. Endelig var de allerfleste elever nok også ret konstante i deres daglige indsats.

Når man i 50 år har gået eller arbejdet i skole, tegner der sig nogle træk af betydning. For det første er en sund arbejdsdag med lærere, lektier og kammerater betydningsfuld. Grå hverdage var det ikke. Poul Qvesel yndede ved festlige lejligheder at tale om det gode kammeratskab. Ingen sagde ham imod, og det vil jeg heller ikke gøre i erindringsens lys. Disse hverdage er væsentlige. Jeg husker en dag, Qvesel gav sig tid til at forklare - i en almindelig regnetime - at et er at have ansvar for sig selv, noget ganske andet er det at have ansvar for andre. For det andet bør der være afvekslinger i en god hverdag. Jeg kunne ud over det årlige fester fortælle om idrætsdagen i Varde for Grindsted, Nr. Nebel, Varde og Ølgod realskoler. Det var i høj grad en dag, vi glædede os til, og til dagen efter havde vi ingen lektier for!

Poul Qvesel blev af mange elever betragtet som en "streng herre", der kunne være urimelig. Det var han ikke i vores klasse. Om efteråret i 4. klasse skulle vi på en cykeltur til Blåbjerg, Henne kirke og Hennegård. Alle cyklede derfor i skole den dag. Vi kom fra de omliggende sogne, men vi havde - af uransagelige grunde - bestemt, at vi ville komme for sent til 1. time. Det var en lørdag, vi havde Qvesel til regning, og da vi kom, prøvede han at spørge til vores ejendommelige disposition. Men han lod ret hurtigt "sagen" falde. Ole og jeg fulgtes på den senere cykeltur og var enige om, at det var en dum idé det med at komme for sent. - Selve udflugten forløb godt.

Vinteren 49 følte vi, at afslutningen nærmede sig. Mange fik lære- og elevpladser, nogle få ville i gymnasium eller på seminarium, hvor man dengang kunne gå "lige ind" med en stor realeksamen (præliminæreksamen). Det var alvorligt på tale, at jeg skulle på Vestjysk

Gymnasium i Tarm og derefter læse videre, men efter eget ønske blev jeg mejerielev og kunne så efter uddannelsen læse videre til mejeribrugskandidat. Jeg var knap 16 år, en lille fyr, kun en enkelt af holdet var mindre. Som så mange andre glædede jeg mig til at komme ud af skolen.

Alle bestod eksamen, men der var stor spredning over feltet. Kun tre fik udmærkelse ved afslutningen (udmærkelse var 14,50 eller derover), til gengæld var der seks, som fik 14,48.

Translokation i anlægget og festlig afslutning på Jernbanehotellet. Rejse til Norge i 9 dage. En stor oplevelse trods de beskedne forhold vi havde på turen og de små midler, som de fleste af os måtte klare sig med. - På hjemrejsen fra Varde sagde vi et vemodigt farvel ved de forskellige stationer. Et afsnit i vores tilværelse var slut. - Jeg har kun mødt en håndfuld af de mange kammerater siden.

Blåvandshuk fyr. Foto: Preben Palle.

Hotelbygning gennem 100 år

Nyopført Kikkenborg indviet i 1898

Tekst og tegning: Olaf Bak

En mere end 200 år gammel kro- og hotelvirksomhed, Hotel Kikkenborg, Storegade 2. Bramming, har i dag til huse i en bygning, som i det sydvestjyske område er særdeles velkendt, og som i år har rundet de 100 år.

Hotellet virke som sådan - dog oprindelig som kro - går tilbage til 1700-tallet, idet krobevillingen ca. 1780 blev givet til stedet, og da var det herremanden til Bramming Hovedgård, der sad inde med rettingerne. Oprindelig skal krohistorien være begyndt som et hus ved Bramming Hovedgård, hvori folk med ærinde til Bramming Hovedgårds daværende ejer, C.C. von Gabel, kunne modtages. Senere flyttede man "op på heden" til det nuværende sted, hvor der så opstod en firelænget, stråtækt krogård, kaldet Kikkenborg Krogård /Kikkenborg Kro.

Nybyggeriet

Kroejer Chr. Poulsen solgte i 1895 Kikkenborg Krogård til byens senere så kendte købmand P. Schou (der grundlagde Thorsens Tømmerhandel, nu nedlagt), og samme år solgte P. Schou krogården videre. Den nye ejer, Guttorm Sørensen, afhændede den stråtækte krogård til nedrivning til læge og teglværksejer N. Fenger og gik så i gang med sit nybyggeri.

Det var dog ikke den nuværende hovedbygning, han først gik i gang med, men derimod med den tilstødende og nordfor beliggende teatersal, som den da 23 år gamle nybyggerby trængte så hårdt til på dette tidspunkt. Salen indviedes i september 1897, og derpå gik Guttorm Sørensen i gang med hovedbygningen. Han placerede nybyggeriet tæt op ad den gamle gård, for hvilken læge Fenger betalte 4500

kr. kontant - samt en hel masse mursten, som Guttorm Sørensen jo ville få god brug for. Guttorm Sørensen overdrog arbejdet med den nye hotelbygning til bygmester H. Nielsen, Bramming, og bygningen blev indviet sidst i september 1898.

Førnævnte teatersal fra 1897 blev med årene for utidssvarende, og i 1919 lod hotellets daværende ejer, Edvard Jensen, hotellets nuværende teatersal, kaldet "den store sal", opføre, og den blev indviet i 1920.

Den er siden da ændret indgående i det indre, bl.a. er gulvet blevet hævet. Oprindeligt lå dens gulv 4-5 trappetrin lavere end hotellets øvrige sale. I 1970-erne satte man donkrafte under gulvet og hævede det, så det kom i niveau, og samtidig blev salens indre gennemmoderniseret.

En anden stor ændring skete omtrent samtidig med gulvhævnningen, idet lokalerne langs med salens side ud mod parkeringspladsen ved Sct. Knudsallé omdannedes til diskotek "7-9-13" med bowlingbane m.v. Hotellets nuværende ejere Aase og Ib Schjærlund udvidede her yderligere i 1990 og gav det navnet "Mimama". Her var der diskotek til 1997 og det blev kendt af et stort publikum.

Kendte gæster

Et utal af mennesker har besøgt både Kikkenborg Kro og Hotel Kikkenborg. I kroens tid var det ikke mindst driverfolk med deres flokke af kvæg, der kom ad den gamle drivervej (nu hovedvej A 11) som rastede i kroen. I de første 2-3 årtier af indeværende århundrede var det især handelsrejsende/agenter, der kom og opslugt deres varetillbud i hotellets sale.

Og så har der været et rykind af foreningsfolk fra hele Ribe Amt, som holdt deres møder her på dette for amtet så centrale sted, ikke mindst landbrugsfaglige organisationer har holdt store, årlige møder her - og er særdeles velkendte med "den store sal".

Af personer kendt i offentligheden har der også været en del som talere eller som gæster i hotellets værelse. Her kan nævnes valgmenighedspræst Skat Rørdan, digterne Jeppe Åkjær og Johan Skjoldborg, cirkusdirektør hr. Mundeling, professor Labri og et betragteligt antal teaterselskaber. Af gæster i nyere tid kan nævnes Buster Larsen og Benny Hansen.

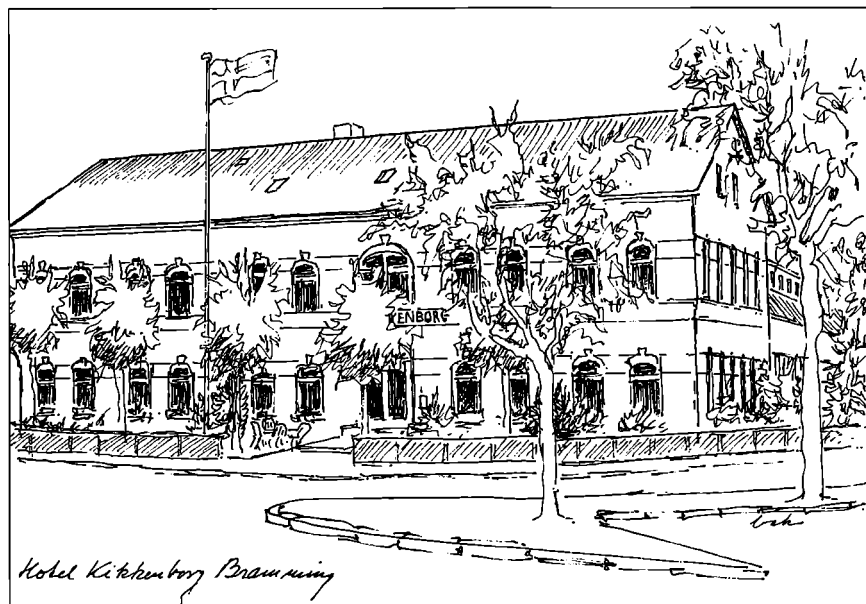
Under 1. verdenskrig slog staben for 9. regiment i sikringsstyrken sig ned på Hotel Kikkenborg, hvor obersten bestilte 4 værelser - og 2 spil kort.

I hotellets stald- og garagekompleks (nu nedrevet), var der indtil 1973 i mange år det ugentlige grisemarked, og samme sted indledtes i tørkesommeren 1959 noget for egnen helt nyt: Bramming Landboauktion. Den havde ugentlig auktionsdag her indtil midt i 1960-erne, da man flyttede ud i nyopført hal på Industriareal Vest. Auktionen er nu ophørt.

En årrække havde Kikkenborg også juraen tæt inde på livet, idet Bramming Bitingsted fra dets oprettelse i 1921 havde til huse på Hotel Kikkenborg til 1965, da det flyttedes til det nyopførte rådhus, hvor det var til nedlæggelsen i 1973.

Værtspår på Hotel Kikkenborg i jubilæumsåret er Aase og Ib Schjærlund, der har drevet hotellet siden 1983.

(Under nazisternes huseren i landet under besættelsen 1940-45 beslaglagde de hotellet, så det i en periode var lukket for al hoteldrift.)

For såvel trafikanterne på gaden som for passagerne på den nærliggende jernbane er Hotel Kikkenborgs nu 100-årige hovedbygning et karakteristisk indslag i bybilledet. Kilder: Materiale i Bramming Byhistoriske Arkiv.

Te "æ gammel degn" fra æ præst o hans fødselsdaw

21. december 1997

Af sognepræst Erik Klemmensen, Kvong

A hår skrøwn nowe vers o den her papir
- så' en æn hal'snes stykker - der wår æt plads te flier' -
o æn øwerskrøwt hår de, som og er mi' eg'n,
for a tøt, de sku hie: "æ gammel degn".

Det er æt li' æ ålder, a tænker o',
skjønt det er da grow, som æ ti' den ka' go,
men for mæ - som æ oer de er gawn o glej'n -
er han så'en li'sim bløwn te "æ gammel degn".

For han wår den fø'st, a lær' o kind',
For det er snår ve o vær' manne oer sinn,
a kom her te æ sogn o her te æ egn
o lær' o sæt' pris o æ gammel degn.

Han wår altier te re' mæ æn tjenst o æn råd,
når æn sjel' ku vær' kommen i twiwl om nå'ed.
Dengång alting wår ny o æn tit wår forlegn,
wår han gue o go te, ham æ gammel degn.

O så wår han den, der sjång for o æ salmer
om æ ånd si' frugt o æ sejr si palmer.
A ka si ham sto i æ kjærk der fornej'n
ve æ orgel mæ æ salm'bog - æ gammel degn.

O så løst' han æ ind- og æ udgangsbøn
om æ fåer o æ helligånd o æ søn,
o så bløw der li'som gi'n læ o såt hegn
om wos åll' i æ kjærk a æ gammel degn.

O tit hår ve gawn o for ve æn kist'
o den tur, som er en mennesk' hans si'st.
når æ skridt ku' blyw tång o æ mued ku' blyw klejn,
wår'et godt o go ve æ si' a æ degn.

O te så manne gilder hår ve væ'et mej,
o wo manne det er slet æt te o sej'.
O wår der æn forslaw, o fik han æn tegn,
sjång han for o æ højskuelsang' - æ degn.

Tit såd ve te højburds o fø'st ve æ trog,
men sej æn par uer det sku' vi jo og.
Når æ stej wår tej'n ud o æ bund wår bløwn lej'n,
sku' vi op o håld' tål' - både mæ o æ degn.

Det wår nown a de ting, som a ku' find' o
o ta' frem i daw, o enhwer ve' forsto,
at i sorg og i gle', i suel o i regn,
wår' et godt o kind' ham - æ gammel degn.

Men no ska' det her te o ha æn ænd',
skjønt møj' ino ku komm' op o vænd',
O mi' Ingers vegn' - men æt mindst o mi' eg'n
vil a så sej teløkk' - te æ gammel degn.

Civilundervisning ved Varde kaserne

I den tid da de værnepligtige havde 18 måneders tjenestetid, fandt politikere på at de kommende soldater også burde belæres om samfundsforhold og demokrati under den lange indkaldelse og oprettede Forsvarets Civilundervisning.

For forsvarets folk, der rimeligt nok anså det som deres opgave at uddanne krigere, kunne påfundet måske have forekommet malplaceret. Alligevel kom der hen ad vejen et godt samarbejde ud af det mellem de civile lærere og officererne til gavn vel også for Jensenne, selv når de på soldateravis blev overmandet af sønnen under belæringen!.

Frede Nielsen, som er tidligere leder af Vardeegnens ungdomsskole, Gjellerup, fortæller om sine første år ved civilundervisningens start. Frede Nielsen kom fra Vartov, hvor han havde været rejsesekretær og var nu med sit nye job som leder af soldaterhjemmet selvskreven som underviser for soldaterne.

Før Medborgerbogen, som jo blev obligatorisk, blev der undervist bl.a. efter Statistisk årbog, ja mange midler blev taget i brug for at højne soldaternes niveau, og der var jo mange på det tidspunkt, som var gået ud fra 7-8 klasse. På det tidspunkt var Jørgen Bøgh chef for undervisningen, og han kom fra en stilling fra Ollerup Frie Lærerseminarium, som han forlod, da han ønskede karakterer indført der, og dette ikke faldt i god jord.

Bøgh blev efterfulgt af Schultz og efter ham kom Kjeld Friis. Frede Nielsen holdt op som lærer i 1967 og efter den tid var det Vognsen, som var forstander og han efterfulgtes af Andresen. Frede Nielsen fortæller, bl.a., at Militæret absolut ikke i starten var særlig begejstret for underviserne, altså de civile, og det var jo også et nyt og abso-

lut ikke militaristisk islæt. I starten brugte militærcheferne at tage soldaterne med på natøvelser før undervisningsdagene, så var de i hvert fald mere end søvnige, og man burde næsten lade dem sove! Men det kom der en ordning på, og begge parter vænnede sig til hinanden og alt forløb fint. Det skulle jo også gælde til den anden side. En episode var der, hvor pastor Jørgen Jensen overhørte en sergents grove udfald mod soldaterne; Dette påtalte han, men det gjorde sergenten også, og Jørgen Jensen fik en påtale for utilbørlig indblanding i den militære disciplin, så der måtte fires til begge sider, men dette kom fint til at fungere.

Frede underviste ordblinde efter et kursus i København, hvor han var sammen med Karen Harhoff. Senere kom Ragnhild Pedersen også til Ordblindeundervisningen, og det gjorde også Johansen fra Grindsted. Frede Nielsen startede med at undervise som alle andre med stof fra medborgerbogen, som jo var obligatorisk, men ved start var der kun Statistisk årbog at gå i gang med, men den kan jo også bruges til mangt og meget!

Frede nævner mange undervisere, og dog vil mange sikkert være glemt. Vagn Kvist, Damgård Jensen, Vogel, lærer Andersen, Filskov, Peen, Bent Olesen, ja endog den tidligere Esbjerg borgmester Henning Rasmussen, men på det tidspunkt var han lærer på Esbjerg Højskole, - ja og der var mange præster også fra oplandet, men det vil føre for vidt at gå mere i detaljer...

Billum Kirke. Foto: Preben Palle.

Landbrugsfag for soldater

Af konsulent Bent Olesen, Varde

Blandt den obligatoriske civilundervisnings frie valgfag var landbrug det største. Det skyldes, at omkring 20-30 procent af de unge værnepligtige dengang var landmænd, som næsten alle forestillede sig en fremtid som gårdejere.

Landbrugsfaglig undervisning var derfor en positiv mulighed for at bevare og udbygge sine landbrugsfaglige interesser og kundskaber under den lange tjenestetid på 16-18 måneder.

At mange af dem alligevel skiftede erhverv straks efter militærtjenesten er en anden sag, som dels skyldtes nærkontakten med værnepligtige fra andre faggrupper og dermed kendskab til disses indtjeningsmuligheder i forhold til arbejdstider, weekend- og ferieordninger.

Dels en realistisk erkendelse af hvor svært man ville have ved at præstere en stor nok opsparing, til at kunne danne rimeligt grundlag for at købe den ønskede gård, hvis pris var hastigt stigende på grund af datidens voldsomme inflation.

Endelig var der mange, der i soldatertiden mødte en "by-pige", som ikke var indstillet på at blive landmandskone.

Som planteavlskonsulent i den stedlige landboforening blev jeg opfordret til at undervise i landbrugsfag i samarbejde med lokale husdyrbrugskonsulenter. Timerne blev fordelt imellem os, således at hvert hold fik - såvidt jeg husker - omkring 50 timer med en husdyrbrugs- og 50 med en planteavlskonsulent.

Angående undervisningsmaterialer fandtes der til det obligatoriske fag medborgerkundskab/samfundslære en nydelig, illustreret lærebog på 160 sider, hvoraf nogle få sider omhandlede "landskabet" og landbrugserhvervet sammenlignet med industrierhvervene, eksport/import.

Til den landbrugsfaglige undervisning forelå der kun et primitivt, grønt kartonomslag og omkring 20 løsblade med henholdsvis skitser over bygninger og marker på en fiktiv gård, "Søndergården" og en række skemaer til beregning af foderplaner, gødningsplaner, budgetter og andre ting vedrørende gårdens drift året igennem.

Vi supplerede selv løsbladene med aktuelle pjecer samt undertiden lysbilleder og enkelte film fra Landbrugets Informationskontor. Desuden lavede vi selv nogle relevante bilag med beregningsopgaver, budgetter og lignende.

Jeg forsøgte altid at aktivere soldaterne mest muligt ved at stille spørgsmål og kræve svar. Så korte enetaler som muligt. Med nogle hold kunne der blive vældige diskussioner, fordi de gik meget op i deres fag.

Undervisningen foregik altid i såkaldte dobbeltlektioner. Man havde ét hold fra klokken 7,00 til 9,00, afbrudt af 10 minutters pause, og et andet hold fra 9,30 til 11,30. Samme princip ved eftermiddagsundervisning.

Til den frivalgte landbrugsundervisning var interessen stor og uden problemer med søvnighed blandt eleverne - undtagen de forholdsvis få gange på hold, hvor de havde været ude på øvelse en stor del af natten.

Ved de obligatoriske timer i samfundslære/medborgerkundskab var det ikke sjældent, at enkelte elever slumrede lidt ind imellem. Nogle landbrugshold var så stærkt interesserede i faglig dygtiggørelse, at de ønskede ekstra undervisning om aftenen. Disse hold blev undervist fra klokken 19 til 22 under den daværende "aftenskolelov". De var meget taknemmelige at undervise.

I de store pauser på en halv time, inden man skulle skifte til et nyt hold i et nyt klasseværelse, var det fast tradition, at alle civile undervisere mødtes i officersmessen og drak kaffe sammen med forstanderen og/eller viceforstanderen for civilundervisningen.

Det var en meget broget skare med et mindretal af egentlig læreruddannede. Her var eksempelvis et udsnit af omegnens præster (og degne), revisorer, arkitekter, bogholdere, advokater, assurandører, gårdejere (fx. Ivar Hansen, Agerbæk, folketingsformand 1998), højskolelærere (fx. Henning Rasmussen, Esbjergs mangeårige borgmester og siden folketingsformand), kriminalpolitifolk, officersfruer med

større eller mindre akademiske uddannelser (fx. Gerda Møller, MF gennem en årrække og mor til nuværende MF Helge Adam Møller), agronomer og andet godtfolk. Her blev snakket og diskuteret om mangt og meget.

Flere gange årlig afholdtes egentlige lærermøder, hvor den lokale forstander og vi forskellige undervisere på skift kom med indlæg/debatoplæg om hver sit fag og hver sine "kæpheste" og idéer til forbedring af civilundervisningen.

Jeg husker også et weekend-seminar på Gellerup Ungdomsskole med flere tilrejsende indledere med pædagogiske specialer.

I december var der som regel julefrokost med broget underholdning af undervisere med særlige talenter i den retning. Her fra husker jeg blandt andet pastor K. E. Jensen, Øse som en fremragende pianist til både klassisk og jazz. Ægtefæller blev som regel inviteret med til julefesterne.

Civilundervisningens ophør omkring 1973 skyldtes en ny forsvarsordning med betydelig afkorting af værnepligt-perioden og ansættelse af et betydeligt antal frivillige, lønnede soldater, konstabler, seni-orsergenter, såvidt som jeg husker.

Der var gennemgående stor entusiasme i den brogede stab af civile undervisere, og jeg mindes ofte og med stor glæde de 14-15 år som deltidslærer ved Forsvarets Civilundervisning i Varde og undertiden Oksbøl.

Dertil kommer, at jeg senere i tilværelsen har mødt nogle stykker af dem, der modtog civilundervisning i Varde og Oksbøl, som også mindes undervisningstimerne med glæde.

Så det var nu nok slet ikke så ringe endda med den der lidt underlige foranstaltning.

Udsigt fra det nye Føtex i Varde. Foto: Preben Palle.

På tandem gennem grammatikken

Af Ragnhild Pedersen, Varde

Beretning om specialundervisningen ved garnisonen i Varde.

Jeg synes det var en strålende ide, at man ønskede at høre lærere fortælle om forsvarets civilundervisnings start ved garnisonen i Varde.

Alt dette er jo nu historie, og sikkert er det, at der er mange forskellige oplevelser at berette.

Jeg vil begynde med den deling, der stillede op til morgenappel nede i gården samt de dertil hørende "sprogblomster". Den gik bestemt ikke i dag. Årstallet, der skal berettes om i en del af følgende er 1971 fra en tid, hvor man sagde De til hinanden.

Som nu den om eleven, der havde skrevet cykel med to k'er - og ikke selv kunne finde fejlen. Da fejlen blev påtalt, svarede han elegant: Nej nej - nej nej - min cykel er en tandem! Et lille hold på tre meget svage elever oplevede jeg grædende. Så fortalte de, at i hele skoletiden havde de blot siddet i klassen og ingen havde bekymret sig om dem.

Menig Petersen kom for sent hver morgen. Derfor var han oftere tremmekanin end han var på fri fod. Petersen var forlovet med en pige fra Outrupegnen og kunne altså ikke komme fra hende i tide. Desværre endte det sørgeligt, han kørte sig ihjel en morgenstund med for stor fart. Petersen var tømrer, og jeg havde en stil liggende, hvori han havde skrevet om, hvad han ville foretage sig, hvis han vandt en million. Denne stil sendte vi til hans forældre, så de kunne se, hvilke planer deres søn havde haft for fremtiden. Jeg fik en spændende opgave med tre dygtige ikke ordblinde soldater. De ville gerne ansæt-

tes ved politiet, men det kneb med stavningen. Jeg henvendte mig til politikommissæren, hvor jeg blev orienteret om, hvad der forlangtes. De unge skulle praktisk talt kunne skrive en fejlfri diktat. På mit spørgsmål om, hvorvidt der kunne dumpes, såfremt, der manglede et n i menneske, var svaret nej. De to klarede opgaverne fint og blev optaget i korpset. Den tredje kunne ikke charme sig igennem. Jeg har ofte hørt fra de to heldige, og det er dejligt og glæder mig meget.

Jeg underviste også i Nymindegab, og det var rart om sommeren, men rædselsfuldt om vinteren. Det var om morgenen på glatte veje, og opholdet var i utætte barakker.

Der skulle være fyret op i kakkelovenene, men ofte var der frostgrader, hvor vi skulle undervise, derfor hændte det af og til at vi meddelte, at nu tog vi på Nymindegab kro, og vi vendte først tilbage, når graderne viste 10-12, så måtte der sendes bud efter os.

Det var for øvrigt dejlige, positive elever, jeg havde derude, nogle, der ville noget..

Jeg fik gennemført til alles tilfredshed - også forstanderens - følgende: Efter en lille snak blev vi enige om, at hvis en elev havde haft stil-læsning og bagefter fortælle om dette, så skulle han rejse sig op, når han talte. For som jeg sagde: I er unge og kan måske blive formænd for foreninger eller sidde i bestyrelser, og så er det en god vane at vænne sig til at rejse sig op, når man har noget på hjerte. Sidder man ned forsvinder man i mængden, men rejser man sig, bliver der lagt mærke til een.

Vi havde en overgang også Tønder som undervisningssted, og der fik ordblindeholdet anvist en meget lille stue, som ellers var de overordnede opholdsrum, og derinde var der så tilrøget, at jeg efter ordre måtte sige til mit hold, at der måtte de ikke ryge, så de brokkede sig forståeligt nok, for den gang var der ikke så skrappe rygeregler. Også i Borris og Grindsted måtte der ikke ryges, men efter lang kamp fra de værnepligtige blev forbudet ophævet og der var jubel.

Jeg har i korte træk fortalt nogle oplevelser fra min tid som ordblindelærer ved Forsvarets civilundervisning, og det er år, som jeg tænker tilbage på med stor glæde.

Min tid på Varde Kaserne

Af Agnete Madsen, Varde

Det kan være svært at sætte nøjagtig dato på begivenheder, der fandt sted for 35 år siden. Men når det gælder min første kontakt med civilundervisningen, er det ikke vanskeligt - det var ved et orienterende møde for nye aspiranter til jobbet som undervisere. Det fandt sted hos forstander Vognsen den 23. november 1963 - den aften, da vi hørte om præsident Kennedys død. Det var jo lammende, og vi følte, at en ny og lysere tid for verden var forbi, før den rigtig var begyndt!

Der vistes os i grunden stor tillid - vor "novicetid" bestod i, at man i 30 timer som føl fulgte en mere erfaren lærer, (ja, vi blev jo kaldt lærere, selvom kun få havde en seminarieuddannelse). Meningen var jo, at soldaterne skulle møde folk med forskellig baggrund. "Min tid som føl" blev dog tilbragt under vingerne på en rigtig lærer - gamle lærer Nielsen fra Hodde. I hans timer følte man sig hensat til en svunden tid i en gamle landsbyskole! Og så skulle man stå på egne ben!

Vor dengang eneste "udrustning" var "medborgerbogen". Ved gennemlæsning i dag føler man for alvor, hvor meget der er ændret i vort samfund på disse 30-40 år! Bogen burde have sin plads på museet (hvor man af og til synes man selv hører til!) Da jeg ingen erfaring havde som underviser, bad jeg så mindeligt om at måtte få et hold rekrutter, der ikke ville stille alt for mange spørgsmål, jeg ikke kunne besvare (hvilken naivitet - der var ingen der spurgte!).

Nå, jeg fik så et hold af de såkaldte "tunge danske"! - Ak, det lærte jeg med tiden: At just dér var en ægte pædagog på sin plads!

Jeg studerede grundigt første emne i bogen: "Danmarks tilblivelse", ja der skulle tages fat fra grunden! De skulle ikke gribe mig i at kludre med istider, moræner, jordfaldshuller etc.! Det viste sig, at for disse rare, men lidt trætte rekrutter lå disse begreber fjernere end fædrelandets tilblivelse!

Så kom dansktimer - og der fik jeg det, man vist kalder et kultur-chok! Knægtene var gået ud af "2. fri mellem", hvilket vist betød en vis dvaletilstand de sidste to år i skolen. Tegneserier var, hvad de lige kunne klare! Klager man over den danske folkeskole i dag, så var der også dengang mange "funktionelle analfabeter"! Nå, det gik da nogenlunde, men nogen stor succes som lærer følte jeg nu ikke jeg var.

Jeg sled bestemt ærligt med at følge med i såvel indenrigs- som udenrigspolitik, og samfundsproblemer generelt, men med skam må jeg i dag nok erkende, at jeg lærte mest i de år!

Blandt andet var det forbløffende, hvor klicheerne om danskernes forskellige karaktertræk slog til! En klasse med mange fynboer - hvilken munter summen trods det hårde soldaterliv! Var der flest jyder, tog man skæbnen med en stoisk ro. Siden traf jeg så en del københavnere i "Hærens tekniske korps" - hvilken slagfærdighed! Men alle havde de en tendens til at lægge deres trætte hoveder til hvile på pulten og få en velfortjent blund! Der var jo dengang mange unge beskæftiget ved landbruget, og i sæsonen "aftjente" de en del af værnepligten, udlånt til roehakning.

Jeg er sikker på, at min kollega, der underviste de ordblinde - alle hold, der selv valgte regnskabsføring - kan mindes langt finere resultater.

Men så kom der reformer, vi kom på kursus, lærte om "eenvejs- og tovejs kommunikation", om gruppearbejde og meget andet. Vi skulle også løse nogle sære opgaver noget der mindede om filosofi. Jeg husker blot, at jeg besvarede een af dem med Holberg-citatet: En sten kan ikke flyve, morlille kan ikke flyve, ergo er morlille en sten!

Frem for alt skulle soldaterne nu have medindflydelse, vælge emner af interesse for dem selv. Der havde jeg en stor succes, da et hold ønskede at høre noget om Ufoer. Nåda, hvor jeg gik på biblioteket og læste om fænomenet. Det endte med, at holdet og jeg bestandig ventede at se rumskibe og små rumfolk! I denne periode foretog vi også studieture til verden udenfor kasernen - så langt som til Esbjerg drog vi med jenserne med rang af kommanderende. Vi besøgte bl.a. den gamle tobaksfabrik, hvor man arbejdede med spændende Storm-P lignende maskiner, og endda rullede cigarerne i hånden. Også den nu afdøde avis Vestkysten besøgte vi. I Varde var der museet og især

Stålværket, hvor man følte sig sat tilbage til det 19. århundredes barske fabriksmiljø.

Reformerne indebar også bunker af papir med diverse opgaver i forskellige farver! Jeg har lige - i genbrugets hellige navn - kasseret flere kilo, jeg besad ved min fratrædelse i 1972.

Jeg glemte, da vi talte "føl", at mit første af arten var en nydelig landmand ved navn Ivar Hansen, vi havde mange gode timer, da han var "udlært" især på konstabelskolen i Oksbøl. Da vi nu er ved at omtale, hvad civilundervisningen kunne føre til, mindes jeg også en fornøjelig aften, engang vi var på kursus i Nymindegab i selskab med bl.a. en lang leddeløs studerende fra Århus ved navn Svend Auken! Det må også nævnes, at den siden så berømte grundlægger af Tvindimperiet, Amdi Petersen aftjente sin værnepligt i Varde og efter sigende var en dygtig elev!

Endnu en gruppe af datidens unge mødte vi. Da ungdomsoprøret - blandt andet på universiteterne - var på sit højeste midt i tresserne - fik Varde kaserne "tildelt" medicinerne og tandlægestuderende. De skulle aftjene tre måneders rekruttid. Alle sejl blev sat til: Indkaldelse af gæstelærere m.m. - der skulle jo nødigt blive åbent oprør indenfor denne samfundsnyttige civilundervisning!

Også her observerede jeg "forskell på folk". Tandlægerne var helt fokuserede på uddannelse, fremtid og indtjening! Så var der mere go i medicinerne!

Erindringerne vælter jo frem, men nu må der holdes inde! Nævnes må da lige, at tonen indenfor militæret var en ganske anden dengang. Vi lærere måtte gerne nyde vor kaffe i officersmessen - kom obersten forbi, måtte vi op at stå!

En lille dyrebar erindring fra de år har jeg: "Med tak fra hold A" stod der på et kort - jeg fik en blomst, da de tog hjem!

Mandalay og Medborgerbogen

Af Grethe Clausen, Varde

Mon ikke det var de radikale, som med 18 mdr's tjenestetid for soldater, fik indført civilundervisningen.

I 1963 startede jeg på Varde kaserne. Det var den daværende forstander Vognsen, som mente, at kunne stå inde for dette. Efter samtaler, orientering og efter som føl at have fulgt en dreven lærer, mentes jeg brugelig som underviser. Men det var absolut med rysten og bæven, at jeg første gang alene stod foran en flok soldater og skulle forsøge at holde dem vågen, og det kunne da af og til være svært, men heldigvis var der som regel et par kvikke, og det lettede altid. Men trods alt gik det bedre end forventet. Vi startede med en sang, og det gik fint, især hvis den ønskede sang var Mandalay. Sværere var det med medborgerbogen som eneste kildemateriale i starten.

Udenrigspolitikken interesserede trods alt mere end Danmarks tilblivelse, som vi startede med.

Men det var i disse år, der startede så mange nye tanker, og desværre var der jo også start af Vietnamkrigen, så det hjalp, hvis bare nogle stykker kunne give bolden op.

Men jeg må sige, at det interesserede absolut soldaterne mere, om hvorvidt jeg havde en datter, som de måske kunne træffe på JERNSTANGEN, et meget yndet træffested dengang for soldater. Men der kunne jeg heldigvis melde hus forbi, da min datter kun var 8-9 år.

Jeg ser i mine papirer her, at jeg i tiden fra 25.-29. okt. 1967 gennemgik en Pædagogisk-Metodisk Grundkursus som omhandlede følgende:

Elementer af lærerprocessens psykologi - Gruppearbejdets metodik
- AV-hjælpe midler integreret i undervisningen - Avisen i undervisnin-

gen - Case-sagsbehandling - Notatteknik ja meget mere, og det er jo nok desværre glemt i dag det meste i hvert fald og nok også forældet. Agnete og jeg fik ellers af og til spænding nok, når en ældre flink lærer tilbød at køre os hjem, for det var virkelig med livet som indsats! Men også det gik jo godt. På et tidspunkt fik jeg hold i bogholderi, som afsluttede med en eksamen, og da savnede jeg ikke pædagogikken så meget, for det var bare sagen. For det var et frivilligt kursus, som man meldte sig til af interesse og ville gerne have et eksamensbevis. Ud over mig var der på samme tid en lærer mere, som havde regnskabshold - nemlig revisor Rasmussen, han havde vist haft sådanne hold længe, da jeg startede.

Jeg fryder mig over (helt uberettiget) at se at en af mine tidligere elever i bogholderi nu i Varde har en anset optikerforretning, selvom jeg udmærket ved, at det absolut ikke er på grund af min enkle undervisning i regnskabslære.

Mange undervisere var der og disse mødte vi i pausen i messen, og det var jo hyggeligt. For at nævne nogle få - som jeg ikke har nævnt, så var der Kirsten Ostenfeldt, Ragnhild Pedersen - Thomsen, Skonaager, Ivar Hansen, Frede Nielsen og en del præster.

Everten Rebekka af Fanø.

En tur med everten »Rebekka« af Fanø

Af H. P. Sonnicksen, Nordby, Fanø

En solfyldt dag var over os, og en frisk brise fra NV strøg over Fanø. Højvandet var indtruffet ved 6-tiden, så strømmen var for udadgående. Klokkeren nærmede sig 9.

Forventningsfuldt samlede en lille flok på 12 personer på kajen i nærheden af færgelejet, hvor Sønderho normalt lægger til. Det var nemlig dagen, hvor de skulle på togt med everten Rebekka af Fanø.

Hun lå dernede, klar til at modtage selskabet. Hun smøg sig yndefuldt mod bolværket og rykkede blidt i sine fortøjningstrosser. Der blev klart skib, og vi bordede elegant... måske lidt tøvende og uvant everten... alle landede på dækket i god behold.

Eventyret kunne begynde.

Det viste sig, at Henrik Boyhus var skipper på det forestående togt. Med sig havde han den hjælpsomme styrmand Finn Sandvad. Jeg selv var af uransagelige grunde midlertidigt udnævnt til hovmester.

Da provianten var bragt vel om bord, og mønstringen var overstået, og skipperen havde afleveret nogle gode råd og instrukser om livet om bord, man havde at følge, hvis turen skulle overleves uden men, lod han fortøjningerne gå.

Maskinen ventede blot på, at skruen blev slået til, og da det skete, slap vi forbindelsen til landjorden og tog en fornem runde hen mod »Svenskeren«, inden kursen blev sat mod Langli.

Vi vinkede til alle de fremmødte på kajen, der ivrigt vinkede igen, medens de sikkert brændende ønskede sig om bord. Skibet levede nu. Motoren gik for halv kraft, og bølgerne klukkede om stævnen.

Fanøfærgen generede os ikke, den passede sin dont på vej mod Esbjerg i den uddybede Slunden. Sejlene var jo ikke sat, da vi gik mod vinden.

Der var nu tid til at undersøge salonen, kabys og små andre rum.

Alt så indbydende ud. Fornemmelsen af, at der var kælet for hver detalje af kyndige hænder på dette skib, var udtalt. Hyggen under dæk var simpelthen dejlig.

Vi nærmede os Esbjerg og tog en runde ind i trafikhavnen, derved kom vi ikke i kollisionskurs med et stort fragtskib og dets kølvand. Og så gik det mod Langli og sælbankerne, troede vi.

Men skipper Boyhus og et par af selskabet havde fanget et glimt af en vaskeægte brig, der lå inderst inde i fiskerihavnen. Ind og tage en hilsetur ud for briggen, der måtte siges at trænge til en kærlig hånd. Vi vinkede alligevel til mandskabet, der beredvilligt vinkede tilbage.

Og så blev kursen for alvor sat mod Langli og sælbankerne. Den ret kraftige nordvest med modstrøm gav lidt sprøjt fra boven, men motorkraften blev fint afpasset efter forholdene. Ingen våde jakker. Ingen våde lønninger eller dæk. Skipper var kun ude på, at de 12 passagerer kunne nyde sejladserne. Og det gjorde de.

Men den opmærksomme hovmester fornemmede på et tidspunkt, at selskabet så lidt forfrossent ud ... så han kaldte til samling i salonen og gav en lille én til halsen at varme sig på ... mod til gengæld at synge med på et par af Fanøs dejlige viser. Det varmede alt sammen.

Så alle mand på dæk igen for at se Esbjergs silhouet stik øst... se Sædding og Hjerting glide langsomt forbi og Ho bugt åbne sig for ens undrende blikke. Og derovre mod sydvest og vest lå så vor dejlige Fanø og Søren Jessens sand, der strakte sine sandbanker ud mod os. Men på denne vidunderlige sandmasse stod et enligt menneske... og ligesom vinkede til os.

Alle kikkerter om bord blev rettet ind. Så lød det pludselig fra skipperen: "Jamen - det er jo min kone". Og alle ombordværende vinkede, det bedste de havde lært.

Lidt senere gik vi op i vinden, selskabet gennet hen agter eller under dæk. 2 mand med søfartsbogen i orden blev udtaget til at hjælpe med at sætte sejl.

Vi andre landkrabber havde bare at holde os til de givne instrukser, for en bom er ikke at spøge med, hvis den er lidt vilter, og tovender har det med, at de kan blive indviklende. Så krængede skibet lidt. Sejlene var sat. Flot stod storsejlet og forsejlet. Motoren gik ned i omdrejninger.

Vi sejlede virkelig... vinden gav fremdriften, og da sværdet blev

sænket, kunne kursen holdes uden besvær. Det var betagende, jeg følte suset fra fortidens stolte sejlskibe smygte sig om én og blev klar over, at der alligevel rullede et par dråber sømandsblod i årene.

Se det for jer: Sejlene stod flot - vejret var godt - skibet var en drøm - Skallingen dér - Søren Jessens sand dér - Fanøs silhuet dér - det hvide skum på de udenskærs dønninger dér - og så de skrå sælbanker med de mange sæler og sælunger, der gassede sig i solen - skyerne på himlen over det hele... Det hele var bare en dejlig oplevelse.

Vi listede ind mod sælerne, og så, at de også havde det dejligt på deres sandbanker. Desværre skulle vi nu hjemad.

Skipperen snakkede lidt med hovmesteren, og vi blev hurtig enige. Sølivet giver god appetit, og det havde hovmesteren forudset.

Skipperen fik ordre til at sætte kursen mod Lomundingen, og så blev der kaldt til samling i salonen. Sejlene blev nedtaget. Hjemrejsen var begyndt.

Fanøsmørrebrød i sin lækreste udførelse samt dertil et par kaffe-puncher pr. mand blev indtaget og gav som ventet en dejlig samværsmølelse, der udmøntede sig i endnu flere af de gode gamle og dejlige Fanøviser.

Da jeg kiggede op gennem kappen, så jeg skipper Boyhus stå og lytte til sangene med den ene fod på rorpinden, med ild i piben og et saligt smil på læben... det skulle ikke undre mig, om han stod og nynnede med. Også han nød de gamle, velkendte sange.

Der er nu kun tilbage at fortælle, at skipper Boyhus lagde Rebekka til kaj i Nordby havn ca. kl. 14, og det på en måde så et hønseæg kunne klare trykket af skibets kontakt med bolværket.

Inden vi gik fra borde gav vi skipper og styrmand samt ikke mindst Rebekka tre korte og ét langt hurra samt bragende klapsalver som tak for... må jeg sige det bramfrit... en skide dejlig tur.

Endnu en gang tak for turen... den 29/9 1997.

H.P.

Billum-Ho øver æ fyver - på skøjter

To løb i en våge, kravlede op og fortsatte

Af Hans Sigfred Knudsen, Billum

Frost mere end sne var mærkbar den vinter. Om det er kort eller længe siden, kan være det samme for den, som havde oplevelsen.

Isen i Ho bugt - i daglig tale æ fyver, fjorden - var jævn som et spejl. Blæst havde ikke skabt skruringer af is. Nogle dage var frosten moderat. Sol mildnede minusgraderne midt på dagen.

En drøm at løbe til Ho på skøjter

Et dusin af Billums unge raske karle havde besluttet at løbe de syv kilometer øver æ fyver til Ho og drikke kaffe i forsamlingshuset hos det flinke værtspar Harriet og Martin Nielsen.

Startstedet var fra "æ over" neden for gårdene i Kjelst. Alle på nær én havde skøjter, som sku' skrues på støvlerne. Kun Karsten Koch havde såkaldte "træskøjter" med hulslebne jern, der blev bundet på fodtøjet. I løbet af det sidste 10-år havde de fleste fået støvler med såler, som skøjterne ku' skrues solidt til.

Da deltagerne var drenge, var der fortvivlet kamp for at få skøjterne skruet fast på gummistøvler og andet uegnet fodtøj. Kun smedens Richard havde skøjter, der var boltet op i støvlesålen. Og han kunne løbe, så alle måbede.

Den ældste var Laurids Bruun

Med i flokken var Laurids Bruun, som var noget til års og havde oplevet mere end de fleste. I mange år var han i Amerika. Gravet guld i

Alaska og der mødt forfatteren Jack London. Senere som frugtavler i Californien så Laurids igen forfatteren på hans landsted, hvor der var åbent hus for alle, der vel at mærke kunne berette om spændende oplevelser.

Nu boede han på Billum kro hos det enstående værtspar Kresten og Margrethe. Lige oven for startstedet lå gården, hvor han var født, og ejeren var hans bror Jørgen Bruun, som var en god husbond. Fjordens is var tumleplads ved vintertide. Om eftermiddagen og indtil der sku' røgtes til aften, løb husbond og karle på skøjter.

Stod pludselig på fjordbunden

Det var vindstille. De skøjtende løb mod solen, som stod i en spids vinkel, varmede og sendte reflekterende stråler op i løbernes synsfelt.

Stemningen var i top. Lyden fra jern, der bed i isen, fik tempoet til at stige. En kildrende følelse og ukendt fornemmelse af fremdrift udløste en sær lykkefølelse, et ord, ingen dengang turde tage i sin mund, end ikke hvis han havde kendt det.

Da var det, at jeg selv - med knælange snørestøvler og i ridebukser hjemskrevet fra Dall's varehus, ingen i sognet havde tilsvarende - lige foran mig så en lille våge på størrelse med en spisetallerken.

Jeg kunne ikke vige uden om eller bremse op. Pludselig blev isen tynd. Plump, sagde det, og jeg stod på bunden af Ho bugt i vand til navlen. Nå, op kom jeg - og for overrasket til at føle kulde.

Vi, flokken, blev samlet og så vurderende fra syd til nord og anslog, at der var fem kilometer tilbage til Kjelst og kun to til Ho. Vi fortsatte.

En mere drivende våd

Mens jeg stod i værtsparrets soveværelse og fik de våde bukser smøget af og byttet med Martins vadmels, blev kaffen lavet og kringlen skåret.

Så tæt som muligt blev mine bukser hængt ved kakkellovnen, der nærmede sig det gloende og fik fjordens vand til at fordampe. Da jeg senere sku' i dem til hjemturen, var der brændt to anselige huller ved knæenes inderside.

Forinden var der sket det muntre, at to forsinkede skøjteløbere dukkede op. Den ene drivende våd. De havde fulgt flokkens spor over fjorden, og den ene af dem, Niels Jørgensen, beklageligvis mit - ud i vågen. Han lånte bukser fra Martins bryllupshabit.

Solen gik på hæld, da de stadig muntre skøjtere vendte næsen hjemad - respektfuldt på afstand til vågen.

Fra fjord til vinkelsving

Mange af dem skulle om aftenen til gymnastik i forsamlingshuset. Niels og jeg også - næsten uundværlige mente vi, for vi var fløjmænd. Niels mest, idet han var den absolutte fløj i kileopstillingen. En flot gymnast, der havde fået formen pudset op på Gymnastikhøjskolen i Ollerup. Sammen med Thue Jensen og brødrene Henning og Ankjær Madsen. Den sidste kom med Ollerups hold jorden rundt først i 30'erne. Et virkelig stærkt team fra sognet den vinter.

Det samme kan siges om skøjteholdet, takket være frost og fyver.

Der var garderdisciplin paa Kildegaard

- men kun et enkelt tyende "løb af pladsen" i utide

Af Hans Sigfred Knudsen, Billum

Tiden står ikke stille, heller ikke for landbruget. Engang var bondens virke en livsholdning, hvor industrialiseringen i dag giver andre vilkår for fagets udøvere. Så meget mere værdifuld er denne fine skildring af vestjysk bondeliv, personaliseret i den strunke Martin Kjær i Billum, sådan som det var engang.

Gaarden hedder Kildegaard og ligger midt i Billum sogn. Navnet synes søgt, da den nærmeste kilde var spildevandet fra det nærliggende Buurgaard mejeri.

Tidsrummet, som beskrives, er aarene mellem 1920 og 1950. Lokaltiteten blev kaldt kirkebyen med kirke, skole, stadion og forsamlingshus som nogle af sognets samlende elementer.

Hovedpersonen i det følgende er Martin Kjær, som afstod Kildegaard i 1939. Han havde været garder og maaske derfor sagde "jæ" om sig selv.

Som i kasernegaarden

Fra garderlivet i kasernegaarden med de højtraabende befalingsmænd hjemførte han minder og praktiserede dem paa Kildegaard. Med en stemmeføring, som mangan sergent ku' misunde ham, dirigerede han gaardens arbejdsgang, saa ingen i nabolaget var i tvivl om, hvad de menige hastede rundt efter.

Konen paa gaarden hed Ellen. Ingen saa hende tabe fatningen eller tale højroestet. Altsaa sin mands modsætning og uden hans indblanding i husholdning og stor have. - Med stor kyndighed styrede hun

den daglige husførelse for 6-7 personer, og maaltret i sin dont naae-
de hun mere end mange andre husmødre.

Begge ægtefæller var "enker". Martin paa gaarden Billumkær i
Kjelst, som blev solgt, og Ellen paa Kildegaard, der blev deres fælles
hjem. Han bragte "min søn Peder" med, og Ellen havde døtrene
Marie, Dagny og Karoline.

Fire faste i folkeholdet

Folkeholdet omfattede i sommertiden forkarl, andenkarl, kodreng og
pige. Saadan var de placeret ved spisebordet. Peder, som var dygtig,
faamælt, lidt kuert og sin fars modsætning, var i mange aar arbejds-
mæssigt gaardens bærende kraft. Andenkarlen var en 15- til 17-aarig
knøs, der oftest rejste efter et aars forløb.

Fæstemaalet var fra november og et aar frem. Drengen forsvandt,
naar et nyt skoleaar begyndte om efteraaret. Pigen var fuldvoksen og
rejste efter et aar eller to. Gaarden var efter den tids forhold af mid-
delstørrelse og vel besat af tyende, som det hed dengang.

Et aar paa Kildegaard en anbefaling

Faa af de tjenende aander havde noget at udsætte paa kost og
arbejdsforhold. Næsten alle taalte det daglige disciplinære islæt, som
af nogle blev suppleret med et stille afsides grin. Og ikke at forglem-
me var et aar paa Kildegaard ogsaa en anbefaling, naar nye fæste-
maal sku' indgaas.

I vid omkreds var gaarden kendt for gennemført orden. To straa
maatte ikke ligge over kors. Gang maatte gerne foregaa i løb, og hus-
dyrholdet sku' passes med stort omhu. Virtuosi i at bruge en stald-
kost, æ staaldlime, blev de fleste.

No ær du Martin Kjær

Mit naboskab og indgaaende kendskab til Kildegaard-familien rakte
fra 1920 til hen i 1950'erne, og jeg fik engang i 30'erne tilbud om at
købe gaarden.

Martin Kjær var tidligt en betydende faktor i min bevidsthed. Med

mig i barnevognen for at have styr paa mig rullede min mor Lene og plejebroder Thue tøj oppe paa loftet. For at lindre min utilfredshed i vognen bandt Thue en snor i haandtaget, og gav mig den i haanden. - No æ du Martin Kjær, dæ kjør mæ Lotte, sagde han.

Min respekt for ham var allerede da saa stor, at jeg helt tabte mælet over at kunne blive sammenlignet med ham.

Mit hjem var et husmandssted, som min far byggede, da han solgte Billum mølle med tilhørende gaard. Han hed Thomas Andreas Knudsen og mistede sine ben ved koldbrand, mens jeg var en purk. Derfor kunde han ikke gaa foran og indføre mig i arbejdets glæde.

For at faa god arbejdsdisciplin banket ind var det nærliggende, baade pædagogisk og fysisk, at jeg blev kodreng paa Kildegaard fra klokken 13 til 20. Aftenmalkningen skulde jeg ikke gaa glip af. Formiddagen var afsat til hjemmefronten.

Kildegaard med skolen i baggrunden.

Løb, men efter hvad?

I dag kan det næsen risle koldt ned ad rygraden, naar jeg genkalder min første tjenestetid paa Kildegaard. Jeg søgte at skabe en god stemning ved at løbe stærkt, hvis det passede til den givne opgave. Og løbe ku' jeg. Det havde jeg bevist ved fodbold. Som Martin Kjær hadede. Et af de faa synspunkter han havde fælles med min far.

Engang vi stod i hestestalden, bad han mig løbe ned i laden efter et eller andet. Næppe havde jeg hørt lade blive nævnt, før jeg ad køernes fodergang spurtede derned uden at have faaet at vide, hvad jeg skulde hente. - Tovli knægt, sagde Martin, da jeg returnerede. En ny løbetur med større udbytte mildnede luften.

Gode gilder i Varde

Stil var der over det, naar kørehesten Lotte blev spændt for ponyvognen. Seletøjet, hentet ned fra loftet i stuehuset, ku' staa maal med det i de kongelige stalde. Blinkeren paa hovedlaget var prikken over i'et. Pисken var af fiskeben, og der lød adskillige smæld, mens Lotte adstadigt og opvarmende travede gennem Kirkebyen mod Varde 10 kilometer borte.

Maalet kunde være det daværende Landmandshotel, hvor værten kaldet Lille Kresten var gift med Billum-pigen Marie, som var en søster til Ellen Kjærs første mand, Jens Hansen Jensen. Hotelparret havde en søn, Hans Christensen, som senere blev guldsmed i Vestergade og havde god søgning af kunder fra det vestlige opland.

En søster til Marie var ogsaa gift i Varde. Hun hed Gonete, og hendes mand var tømrermester Lønborg. De havde fire sønner, hvoraf især to kom som feriedrenge paa Kildegaard. Det var Johannes og Jens B. Lønborg. Den sidste blev skorstensfejermester i Varde. - Familieskabet medførte, at adskillige Billum-ægtepar deltog i eftertragede gæstebud i Varde.

Festen fik følger

Lotte var en lille tætbygget hest med jyske aner. Den var fuksrød, og den kendte af instinkt vejen hjem fra gode og maaske lidt "vaade" Varde-fester.

Naar "min søn Peder" i karlekammeret fortalte om Lottes bedrifter, er der stadig én, jeg husker:

Nætterne var mørke dengang, og just som Lotte var kommet uden for stadens lys, blev den og Kildegaards-folkene overhalet af en af de store Hyllerslev-bønder, en Uriksen, som havde en "rigtig" let kørehest. Det blev opfattet som en provokation, ogsaa af Lotte. Den fik nu frie tøjler og traadte an i et saa jordvindende trav, at den letbenede Hyllerslev-krikke, mens den blev passeret, fik et lydeligt prut, før den blev usynlig i mørket agterude. - Historien bragte en em af kulturel islæt ind i det kolde karlekammer.

Hans Christensen, senere guldsmed i Vestergade, i Varde sammen med kusinerne fra Kildegaard. Fra venstre Dagny, Karoline og Marie.

Da jeg blev ældre og Martin Kjær aldrende, og han vistnok betragtede mig som en jævnbyrdig ven - og det var i aarenes løb blevet gensidigt - fortalte han mig, at festerne paa Landmandshotellet ikke kun var mad og drikke.

Til en fest skulde de udenbys gæster overnatte. Og den følgende dag var der tilrettelagt en udflugt. - Et ægtepar fra Billum var saa uoplagte, at de foretrak at blive sengeliggende.

Ni maaneder efter fik de en søn, en hændelse, som den indviede kreds havde megen moro af.

Ingen djævel ku' hindre det

Lyden af Lottes hovslag maatte ophøre en dag paa Kildegaard, og ingen kom til at gentage dem. Tilbage var det røde præsentable jedeforspand Hans og Musse, som blev eksemplarisk kørt af Peder, der havde været paa køre- og rideskole.

Andenkarlen og slet ikke æ kudreng fik lov at røre tøjlerne. Det nærmeste var at muge ud bag spandet og hjælpe det i seletøjet. Og ve den som trak tømmens inderlinje fra Hans til Musse, som bar hovedet højest, over den fra hende til Hans, der dukkede sig lidt.

Da jeg var 15 aar, blev jeg andenkarl og fik en dag det ridderslag at maatte harve med den lette 5-ledede ukrudtsharve. Marken gik ned til et vandløb, og da Musse, som var noget fyrig, saa et blafrende papirstykke paa grøftekanten, stejlede hun og tumlede baglæns over paa harven, der blev bøjet.

Ingen djævel - heller ikke Martin Kjær - kunde have hindret episoden, som imidlertid understregede, at kun min søn Peder ku' haandtere tømmernes.

Martin vilde undertiden give det udseende af, at han tog Peder med paa raad. Det skete oftest ved spisebordet med de medspisende som vidner. Og han ledsagede altid spørgsmaalet med det svar, han ønskede - som for eksempel:

- Ikke osse Peder, jo.

Peder med dyb røst: Jov.

Eller: Ikke osse Peder, nej.

Peder bifaldende: Nej.

Peder blev "konge"

Saa kom nogle aar, hvor Peder, der ikke deltog i gymnastik og boldspil, kom til at spille en glansrolle. Og det undte mange ham. Det skete, da en kreds indførte ringridning i sognet under stor opmærksomhed.

Vallakken Hans var som skabt ogsaa til ringridning. Den havde en særdeles jævn og især langsom galop, der fik det til at se ud, som om den næsten stod stille i galgen under ringen, saa rytteren havde let ved at spidde den. Peder gjorde det saa overbevisende, at han blev "konge" og fulgt hjem til Kildegaard af hele rytterskaren. Der var 50 stykker i en kasse øl den gang, men det sank i den. Og Hans, som havde faaet hovene sølvbronzeret, fik en bid brød. Glansen over Kildegaard naaede den dag ov te æ kudreng.

Stalden ren som stadsstuen

Der forekom i aarets kredsløb perioder paa Kildegaard, hvor der skulde nogen opfindsomhed til for at holde folkene beskæftiget. I regnvejrkul' der smøres seletøj. Da der blev købt selvbinder, ankom den i 1000 stykker og blev samlet paa gaarden. Kasserne tømte for indholdet blev splittet ad. Søm i kilovis kul' trækkes ud af brædderne og opbevares. Mange timer gik med at "lige" dem til senere brug.

En dille gik i de somre over sognet: Mens kvæget var udegaaende, blev staldene skuret og skrubbet saa rene, at de let stod maal med stadsstuerne. Træværket mellem baasene fik et lag fernis, og jernbjælkerne under hvælvingerne blev malet røde.

Martin brugte slangen med højtryk, og kaskader af skidt og møg fossede nu og da op omkring dem, der brugte skraber og børste. Køerne var paa stald om natten, og hvor blev den ko hadet, naar den med tynd mave sked, saa det sprøjtede viden om paa det netop renskurede.

Rensningen havde et dobbelt formaal. Den tilfredsstillede helt ud Martin og til dels ogsaa de ansatte. Og saa duperede det ogsaa medlemmer af landboforeninger, der i sommerens løb besøgte Kildegaard.

Gode fedtpuder, lidt mælk

Skønt bygningerne fremtraadte som ganske almindelige, var stedets

pinlige orden kendt viden om, og sidst men ikke mindst, var en stambogsført kvægbesætning af korthornsrace et besøg værd.

Smelderfede med fedtpude paa hver side af haleroden var kørerne et imponerende skue, især naar de i rad og række stod paa stald, og sagkyndige gæster tog dem i øjesyn. Ikke helt saa forbavsende var tallene paa kontroltavlerne, som angav mælkeydelsen.

Her skal det med stor alvor anføres, at kvægbesætningen var Kildegaards stolthed - men ogsaa dens akilleshæl. - Er det nu ogsaa nødvendigt at køre saa meget foderstoffer hjem fra brugsen, spurgte den nøgternt tænkende Ellen Kjær, naar hun saa toplæs med foderblandning, rene hørfrø- og solsikkekager og andet kostbart foder blive bragt til huse og serveret for køer og kalve.

- Jo, sagde Martin, man ska' jo ogsaa ha' noget for øjet! Og hørfrøkager har en diætisk virkning paa kalvene, tilføjede han. Det lød helt videnskabeligt, og først aartier efter blev det almindeligt i menneskers kostplan.

Det er tvivlsomt, om han nogensinde førte et egentligt regnskab over bedriften. Regnskabskonsulenter var ikke opfundet endnu. Man stolede paa, at indtægter ku' klare udgifter - godt og vel.

Avlstyren - en opdrætters drøm

Salg af avlsdyr var et vigtigt og prestigefyldt element i enhver opdrætters liv - og helst en tyrekalv, som ku' sælges for store penge til en kvægavlsforening og blive landsdelskendt for godt afkom. Den drøm blev aldrig helt opfyldt paa Kildegaard.

Mange aar efter at Martin Kjær var død, havde jeg som ansat ved Hedeselskabet forbindelse med gaardejer Smedegaard Mortensen paa Skjern-egnen. Da han hørte, jeg var fra Billum, erindrede han at have købt en tyr i Billum hos Jens Peder Jensen, sognets mest succesfulde opdrætter.

Da den ikke viste interesse for seksuel omgang med kørerne, blev den sendt retur, og en ny tyr købt paa Kildegaard. Den var tydeligt mærket af den disciplinerende aand, som gennemtrængte alt paa gaarden, og var overmaade villig til at bestige Skjern-egnens køer. - Fra sit besøg paa Kildegaard huskede Smedegaard stadig den overbevisende talemaade, Martin Kjær hyppigt indledte sine argumenter

med: - Jo, for ser du vel... Smedegaard Mortensen havde en betydende rolle, da Skjern enge blev gjort frugtbar, men oplever ikke, at "naturvenner" nu stempler den givtige kultivering som en fejltagelse.

Eneret paa fløjpladsen

Koen Burgaard - formentlig købt som kalv hos Jørgen Burgaard i Bil-lumgaarde - var Kildegaard-besætningens stolthed. Af statur ideel, næsten hvid med svagt rødskimlet forparti og elegant svungne horn. Efter moderne krav til yverophæng vilde den omgaaende blive kassetret som avlsdyr. Der blev malket med haanden, og for at komme til

Ellen og Martin Kjær.

patterne under det lavt hængende yver maatte malkeren sidde med det ene ben nede i grebningen.

I mange aar var Burgaard selvskreven som fløjko ved dyrskuerne i Oksbøl. Den kendte efterhaanden sin plads ved bommen, som den kendte sin egen baas hjemme. Og dommerne anført af konsulent Larsen, Varde, syntes at føje det charmerende dyr. Andre udstillere mumlede mere højlydt for hvert aar, der gik: Hvorfor kommer de igen slæbende med hende! Men præmiesølvet øgede samlingen i dækketøjsskabet paa Kildegaard.

Døgn paa 26 timer

I hine tider blev der haandmalket tre gange om dagen. De fleste var medlem af kontrolforeningen, og oftest var det en yngre landbrugs-skoleuddannet mand med sans for tal, som kontrollerede. Hver dag flyttede han fra gaard til gaard med sit grej og konstaterede fedtprocenter og kilo mælk fra den enkelte ko.

Processen begyndte ved middagsmalkningen og derfra til den sidste kontrollering den følgende dags morgen. Et kontroldøgn paa Kildegaard var ofte paa 26 timer. Om morgenen, før æ kontrolassistent kom, blev folkeholdet purret op en time før sædvanligt. Det gav en ekstra slat i spanden ved middagsmalkningen. Den følgende morgen fik malkerne en times søvn ekstra, saa malkedøgnet blev tilsvarende forlænget.

Den der blev narret mest var Martin, hvis han doserede kraftfoder efter de opgivne døgnnydelser. Stor prestige var der ogsaa i at have den højeste besætningsydelse eller den højst ydende ko, naar aarets resultat forelaa. Dertil kom at købere af avlsdyr ogsaa så paa ydelses-tal hos det dyr, de vilde købe.

Kontrolassistenter

Det var et oplivende moment i min drengetid, naar kontrolassistenten kom. Især tre husker jeg som venlige personligheder, hvoraf to sikrede sig lokale piger til hustruer. Ejnar Sørensen, som var fra Faaborgegnen, hentede nogle hundrede meter inde i Aal sogn sin tilkommende, i Borre.

Karl Christensen var fra samme egn. Han blev senere gaardmand i Hyllerslev og fik som kone en af Billums kønneste piger. Ejnar Hansen kom fra Hostrup og blev gaardmand i Billum, hvis navn blev landskendt paa grund af hans svineavlscener, hvorfra baade orner og søer af Dansk Landrace høstede prædikat som landets bedste. I sine sidste aar maatte han højlydt beklage, at hans slanke hvide grise paa landsplan forsvandt ved indkrydsning med mere buttede røde og sortbrogede racer.

Den hed Ledbury Yester

Korthornskvæget, der var en kødrace med middelmaadig mælkeydelse, var som saa mange andre husdyrracer fremavlet i England, hvorfra kvægavlsforeningerne købte avlstyre, som blev opstaldet paa en af sognets gaarde. Hertil var der en jævn trafik med køer, som skulde ikælvnes, og en af gaardens karle eller ejeren selv ledede bedækningsakten.

Der er visse navne, som ikke vil forlade ens hukommelse. Blandt andre navnet paa en importeret rødskimlet tyr, som var opstaldet paa Burgaard. Dens navn var Ledbury Yester. Vel 75 aar er gaaet, siden min far, en ko og jeg trak til tyrs, og jeg saa kødbjerget bestige koen, som gav sig lidt i sammenføjningerne, men ellers saa tilfreds ud med "trolovelsen".

Før 30'ernes krise begyndte at kradse i landbruget var korthornet som race i det vestjyske inde i de sidste krampetrækninger. God mælkeydelse som skulde være et tiltrængt økonomisk plus, var der ikke. Malkekorthornet, igen et engelsk indslag, kom for sent og reducerede dyrenes størrelse.

Landmænd, som skiftede over til røde fynske eller sortbrogede hollandske, saa med tilfredshed, at deres afregninger fra mejeriet viste større tal end hidtil. Enkelte korthornsfolk søgte trøst i de mere kødfyldte rødbrøgede hollandske med en nogenlunde mælkeydelse.

Indhentet af sygdom

I hele denne opstillingsproces naaede Kildegaard ikke at komme med. Og hvad værre var: Maaske var der ikke lagt penge til side, da

de flød rigeligt, eller gælden bragt ned. Min søn Peder, som faa havde troet kunde overtage Kildegaard, giftede sig vist ikke til penge, og bosatte sig udensogns. Der blev sagt, at han fra ét regime kom under et andet ved sit giftermaal.

Kildegaard havde mistet en billig og værdifuld arbejdskraft. Alligevel havde gaarden i en aarrække udmærkede medarbejdere, som en mere afdæmpet Martin Kjær havde et fint forhold til, selv om han aldrig opgav sit valgsprog: Der skal jo én til at lede arbejdet!

Det haandhævede han til det sidste, selv om det i perioder maatte ske fra et sengeleje. Tidligere havde han fra mange udsigtspunkter kunnet vurdere arbejdsstyrkens indsats. Ved et vindue mod vest stod kværnen, og naar medarbejderne hørte den blive startet, vidste de, hvis de var inden for synsvidde, at de kunde iagttages.

Den før saa stoute og selvfølende mand blev indhentet af to sygdomme, som invaliderede ham: Leddegigt og psoriasis, en eksem, som fra hele kroppen producerede skæl, der dagligt kunde fejes sammen i dynger, og som fyldte én med undren og medfølelse.

Sidste station, parcelhuset

Saa kom dagen i 1939, da Kildegaard blev afhændet. Ellen og Martin Kjær flyttede i parcelhus og fik materielt taalelige kaar.

Men der var ét forhold, Martin følte som en tort, ligefrem en fornedrelse: Han maatte modtage aldersrente - hed det vistnok dengang. Noget saadant skulde en gaardejer være hævet over. Og i sognefolkets lange hukommelse var endnu ikke glemmt, at han engang i et pokerspil efter at have tabt 500 kroner, brovtende havde sagt, at "det kun var et muldvarpeskud paa Kildegaard".

– Hvad ka' man sige om en gaardmand, som skal have offentlig hjælp? At han er en sølle pjalt, sagde han en gang, nedbrudt af sin sygdom, halvt grædende til mig. – Gennem de mange aar var jeg kommet til at staa ægteparret nært og boede hos dem, naar ferier og gennemrejse bragte mig til Billum.

Grædefærdig var han ogsaa, hvis Ellen foreslog – naar den tid kom – at hun paa Billum kirkegaard vilde begraves ved siden af sin første mand og derved henviste Martin til en grav ved siden af hans første kone.

Ellen, som mange gange maatte sande, at Martins vilje var den

afgørende, levede længst og kunde for en gangs skyld være bestem-
mende. Det betød, at de blev jordfæstet i hver sit gravsted, skønt de i
medgang og modgang havde haft et langt liv sammen.

Kildegaard ligger stadig, hvor den laa. Siden Ellen og Martins tid
har den givet brød paa bordet til to ejere, og en tredje har for nylig
begyndt at skaffe sig det.

Kvik optræden for regentparret i Arnbjerg.

"Vardes kanoner" Byrådet i forbindelse med Bydstyen 1996.

En borgmesters tilbageblik!

Af fhv. borgmester Betty Carstensen, Varde

Har du nogensinde tænkt på, at du må have haft et meget spændende liv? Spurgte en gæst ved en sammenkomst i maj måned. Jo det har jeg da, var svaret og jeg har også tænkt på at nedfælde det.

Ved en fødselsdagsfest den følgende dag spurgte Thyge Clausen om jeg vilde skrive lidt, men gerne meget, om min tid som borgmester i Varde til Vestjydske fortællere, og da jeg altid har haft lettere ved at sige ja end det modsatte, så vil jeg da her forsøge at give min version af et tidsforløb for min familie og mig og Varde Kommune.

Jeg har ofte spurgt mig selv om hvordan det startede, og der ligger nok en rød tråd langt tilbage. Jeg er ikke vokset op i et politisk miljø, men i et miljø på landet, hvor der i mit hjem var hjælpsomhed og social forståelse, og hvor opdagelsen bestod i at tage del i det omgivende samfund. En arv som jeg tror de færreste kan løbe fra. Derfor var det naturligt, at indgangen til politik gik via foreningsliv og deltagelse i de opgaver som følger med, når en flok børn begynder i skolen og så videre.

Så på et tidspunkt blev jeg spurgt om jeg ville stille op til byrådet.

Tanken var mig til at begynde med fremmed, men efter en tid tog jeg udfordringen op. Der blev slået meget på, at der var for få kvinder i kommunalpolitik, hvilket der stadig er god grund til, og da valget var overstået var jeg måske den mest overraskede, men glad ved tanken på det spændende arbejde der ventede forude.

Det blev meget spændende, ikke mindst de 12 år som gik forud for borgmestertiden, hvor jeg var i den heldige situation at nå en tur rundt i de forskellige udvalg og dermed lære lidt af arbejdsgangen i forvaltningerne.

Det havde oprindeligt ikke været mit mål at blive borgmester, men denne nye og spændende udfordring kunne jeg ikke lade ligge, så jeg

Dronningen på besøg i Mini-byen Varde 1992. (Dronningen spørger drengene "hvordan har I kunne holde jer rene så længe?")

Der blev taget mange billeder i forbindelse med dronningebesøget ved Byjubilatet Varde 550 år.

tog kampen op. En sådan tid er jo en kamp, så længe det varer, dernæst er det viljen til at ville tingene sammen med holdet der tæller, og det vil altid være den stadige kamp på den ene eller den anden måde.

Viljen til samarbejde er utrolig vigtig, men nødvendigheden at tage beslutninger lige så.

Altså var det en realitet at jeg 1. januar 1990 overtog borgmesterstolen efter Chr. Niensens mange år i samme.

Som kommune har Varde en ønskestørrelse, hverken for stor eller for lille, der er plads til visioner og dem havde jeg en del af, - de fleste føler jeg vi nåede - men naturligvis havde jeg meget at lære.

Danmark har verdens bedste medarbejdere- vi ved det bare ikke, (en professorudtalelse) men jeg startede her, - altså med personalet.

Hvorfor er kontorerne ikke åbne når personalet er her? Det laver vi om fra 1. februar.

Men her var læren, at der er mange der skal spørges for at det kan lade sig gøre at ændre en så væsentlig ting, - Samarbejdsudvalg - Hovedsamarbejdsudvalg - Koordinationsudvalg - det lærte jeg hurtigt, men jeg lærte også medarbejderne at kende på en god måde, og projektet blev gennemført næsten til den foreslåede dato.

Det var meget vigtigt for mig at borgerne følte at vi, byrådet og medarbejdere, var her for deres skyld og at vi ikke fik det kedelige mærkat som "Kommunen" ofte har - som den lille pige der kom hjem og fortalt at hun havde mødt kommunen i skoven og hvor moderen fandt ud af at det var en skummelt udseende herre.

Her vil jeg fremhæve samspillet mellem borgmester og kommunaldirektør som meget væsentligt, som bindeled til henholdsvis byråd og medarbejdere vil jeg kalde det livsnødvendigt, der føler jeg at jeg har været privilegeret, jeg håber naturligvis at det var gensidigt.

En kommune er jo en stor forretning og der er mange kroge i det store hus.

Flere projekter havde luret længe, og det første store projekt var fortsættelsen af ringvejen Nordre Boulevard. Oprindeligt skulle den jo fortsætte fra Vester Landevej og videre, men den var jo også startet i den anden ende med Søndermarksvej.

Det nye byråd vendte projektet om, og fortsatte fra Søndermarksvej, for at få den hurtigste nytte af vejen, og den store udgift som jo var broen til sidst. Det var en sej beslutning, i det der var nogle som

ikke stolede på, at flertallet så også ville gøre det hele færdigt - det var jo mange penge - men det blev jo fuldført, og i dag er der vel ingen der føler den kunne undværes, navnlig i turistsæsonen, såvel som den tunge trafik.

Sideløbende gennemførtes byggeriet af det nye rensningsanlæg og genbrugsplads som vel stadig er et af de mest gennemførte i landet.

En vigtig ting i en kommune er et godt forhold til erhvervslivet.

For mig var det spændende at komme rundt og besøge virksomhederne og få et indblik i hvad der foregår, - hvad der produceres og hvordan - og den åbenhed jeg mødte her, var jeg glad for, også at få at vide hvilke problemer de forskellige ind i mellem har med hensyn til kommunen. Dette er jo nødvendigt hvis det skal eller kan ændres.

Der er mange virksomheder i Varde Kommune og desværre nåede jeg ikke dem alle.

“Jacob Holm salen” i Smedeværkstedet er jo et godt eksempel på samarbejde med en virksomhed idet donationen her i anledning af firmaets 200 års jubilæum blev givet til Varde og ikke f.eks. København hvor Jakob Holm startede den 24. dec. 1794.

Jubilæumsåret 1992 var jo et særligt år for mig, forhåbentlig også for alle andre borgere i kommunen. - Et festligt år fra start til slut. Med nytårgudstjeneste i Jacobi Kirke og Danmarks Radios TV transmission.

Der var en linie i jubilæumsåret som officielt startede med Spejdernes nytårsparade på Torvet - altså børnene og dermed fremtiden for vor by.

Noget nær det sidste i jubiliåret var den store Seniorfestival som bød på en fantastisk iderigdom men megen forskellig underholdning - udstillinger - og foredrag, spændende fra Carsten Vagn-Hansen om sundhed, til Jacques Berg om livet i en fransk kommune og om hvor mange ord vi i det danske sprog har tilegnet os fra bl.a. det franske.

Årets højdepunkt var vel dronningebesøget, og hele den aktivitet der gik forud.

Striden om ja eller nej til “noget” der kunne indvies på dagen - og efter vedtagelsen af Artillerimuseet - spændingen om vi nåede det på den korte tid.

Vi nåede det som blev starten på hele områdets (det gamle Stålværk) fornyelse så det i dag fremstår som et nydeligt område.

Også her viste erhvervslivet muligheden for samarbejde mellem flere firmaer - og resultatet - smukt.

Dronningebesøget blev takket vare det gode vejr en stor succes - hele kommunen bakkede op hvilket var et bevidst ønske fra festkomiteen.

Hvordan var det - hvordan er de? (Dronningen og Prins Henrik) har mange spurgt. På mig virkede de interesserede og veloplagte. Som vært var det jo opgaven at få dem til at føle sig godt tilpas som ved alle andre gæstebud, egentlig var det først bagefter, da jeg så videoen at jeg tænkte - hvordan klarede du det? Min mand fortalte mig da også, at jeg en enkelt gang glemte etiketten i min iver efter at lede dronningen på vej.

Dagene omkring den 21. august, som er den historiske rigtige dag for jubilæet, var jo een stor fest hvor det er svært at sige hvad der var bedst.

550 børn fra institutionerne med hver sin rose i Arnbjerghallen var ved at tage pippet fra mig, men festen på Torvet med optog og stjernemarch var jo også imponerende.

Selve Tattooet som prikken over i'et med Kronprins Frederik som honnørmotager den første dag vil jeg aldrig glemme, - han er jo marathondløber og det er svært at følge med sådan en fyr i højhælede sko på en opblødt græsmark, jeg havde hele tiden fornemmelsen af at nu blev de siddende i græsset, men det gik alligevel.

Temaet for jubilæumsåret var jo Varde og Europa. Det blev der levet op til - via Tattooet men også fra erhvervslivet, og navnlig handelsstandsforeningen, spandtes der mange tråde ud i Europa.

Det ville blive for meget at beskrive hele dette spændende år, men jeg synes nu at alle årene har været spændende, og jeg vil ile videre og nævne nogle forskellige opgaver.

Golfbanen var jo et længe næret ønske og beslutningen om at stille jord til rådighed blev efterfulgt af et par jordkøb da det var besluttet, hvor den skulle være og efter at dette var godkendt i Amtet m.flere. Lykkeligvis blev den en succes, takket være brugernes engagement. Der har også været plads til de små fester, jeg sidder med et udklip om Line Luplau, den stolte præstekone i Varde som vi valgte til at lægge navn til "Vardes IC 3 tog". Her var det nok byrådets kvinder der tog over. Line Luplau stred jo både for bedre socialforhold, navn-

lig for børn, men i særlig grad stred hun for kvindernes valgret, hvilket dog først blev en realitet efter hendes død.

Et andet udklip og fotografier fortæller om den sommerdag hvor vi havde besøg af Venezuelas Ambassaderåd med følge. En charmerende dame, som overrakte en fornem orden, som tak for at der i Varde var en gade ved navn Venezuela. Vi besøgte familien Brodersen som åbnede hjemmet for delegationen efter overrækkelsen på det gamle Rådhus. Ambassaderåd Carmen Natos Azibar sagde i sin tale at: Ordenen ved navn "Franziska de Miranda" er en taknemlighedsgestus overfor danskere som af kærlighed til vort land har opkaldt et lille sted efter Venezuela.

Små glimt, som da jeg fik overrakt nøglerne til St Matheus, som er Vardes venskabsby i Californien. Nøglerne blev overrakt i Minibyen af en gammel Vardedreng, som har været kontakten i alle årene.

Nu vi er ved venskabsbyerne vil jeg da også nævne de øvrige venskabsbyer - de nordiske, som er et gammelt bekendtskab. Det har været nogle dejlige og helt specielle oplevelser at besøge og have besøg af disse byråd og embedsmænd og ligeledes besøge de nordiske købsteder.

En ny venskabsby i Nordtyskland, Kellinghusen, tror jeg, Varde vil få megen glæde af i fremtiden. Varde er Kellinghusens første venskabsby og der har allerede det første år været mange kontakter.

Læseren kunde måske få det indtryk at det hele for mig var fest, - men det virkelige arbejde var jo dagligdagen, og kunsten at få den til at fungere.

Tiden står jo ikke stille, faktisk går det ret stærkt i det kommunale system og derfor var det også nødvendigt at ændre på arbejdsfordelingen flere gange i de otte år. Jeg fandt ud af at psykisk kan man godt flytte mennesker - det går egentlig ganske let med forståelsen - indtil man skal flytte skriveborde og stole evt. vægge. Så bliver det svært.

Det lykkedes dog hver gang, - til de flestes tilfredshed, men det lader sig aldrig gøre uden at det gør ondt på nogen, hvilket man ikke er upåvirket af som den siddende borgmester.

Som borgmester er det en gave at blive valgt ind i Kommunernes Landsforenings kontaktråd, idet det giver særligt kendskab til forholdene i KL og også specielle opgaver. Jeg fik tildelt en plads i det landsdækkende Beredskabsråd, hvis opgave det er at kontrollere hele

Danmarks Brandvæsen, - om de er i orden, og om de rykker ud til tiden med det rette mandskab. Ud over at det interesserede mig meget at materiellet var i orden, så var det også utroligt facinerende at komme rundt i de forskellige hjørner og kanter af Danmark. Der var ikke mange steder vi ikke var i de otte år.

Der kom et nyt Tattoo i 1995.

Nu tilbød Kasernen at man kunne bruge deres sportsplads, hvilket vi tog imod, lidt med blandede følelser - for ville folk nu også komme der, men det ville de, og området må siges at være perfekt til det brug.

Alle sejl blev sat til for at gøre Tattoot om muligt endnu bedre anden gang, hvilket oberstløjtnant Ole Mathiasen så som sin store udfordring før han skulle pensioneres.

Det blev flot, hvilket Ole Mathiasen desværre ikke oplevede, idet han døde kort før Tattoot.

Det var byrådets holdning at hver tredje år skulle være Tattoo år og i skrivende stund er nr. 3 på vej, dermed håber jeg det bliver en fast tradition og Vardes navn slæses fast som Danmarks Tattoo by.

Praktiske problemer opstod, da der efter års afmatning på børneområdet pludseligt og heldigvis kom rigtig mange små nye - samtidig med at regeringen forlangte pasningsgaranti for alle senest et år efter fødslen. Selv om mange nye dagplejere blev ansat og flere nye Institutioner opført, nåede vi ikke det ønskede mål - fuld pasningsgaranti. Jeg håber det lykkes for min efterfølger.

Skolevæsenet har altid været mit hjertebarn og Varde har et godt og vellede skolevæsen som det er mit håb at kommende politikere vil være skånsomme ved, netop i bevidstheden om, at eleverne er fremtiden.

Med en børneflokk og deres venner har vort hjem i en årrække været præget af ungdom, jeg elsker ungdommen og har glædet mig hver gang, det har været muligt at hjælpe foreninger gerne hjælp til selvhjælp, f.eks. startede Open Air med et tilskud på 10.000 kr. til lokale små orkestre, entreen var gratis og det voksede derfra til det, det er i dag.

Det store ældreprojekt var jo meget vidtrækkende og er stadig ikke afsluttet, men et dejligt ældrecenter Lyngparken som afløser for bl.a. Sinesminde, ombygning af Carolineparken med nyt køkken samt

ændringer og forbedringer efterhånden også i oplandsbyerne vil forhåbentlig fastholde Varde som et godt sted at blive gammel i.

Som det forhåbentlig er fremgået af min omtale af Tattootet har der været et virkeligt godt forhold mellem Varde Kaserne og kommunen. Vi har, om jeg så må sige kæmpet sammen, senest for kasernens eksistens - vi vandt dengang - jeg beder til at det fortsat vil være tilfældet.

Der er mange eksempler på sammenhold i Varde, et af dem var "Bydysten", hvor rigtig mange tog del i løjerne, både dem som deltog i det direkte men også de mange andre som overværede det på anden måde. Det var festligt - vi tabte, ja, men vist dog med æren i behold.

Et andet eksempel er Jugendhuset, de mange bidrag små som store var med til at skaffe et beløb som gjorde at det var oplagt for byrådet at være med til at fuldføre opgaven - og resultatet må siges at være en perle.

Som nævnt i omtalen af byjubilæet havde vi der et motto som hed "Varde og Europa". Allerede dengang tog Varde initiativ til det "fire by samarbejde" som nu er etableret som E.U.Vest - det tog tid - de daværende borgmestre var ikke alle med på ideen, men det lykkedes til sidst, bl. andet med oprettelsen af et fælleskontor i Bruxelles.

Dette var et lille udpluk af alle de spændende oplevelser jeg har haft som borgmester, jeg håber at læseren får det indtryk at hver dag har været mig en glæde og jeg håber at jeg har været med til at skabe lidt fornyelse i Varde kommune.

Det vil være på sin plads at slutte med kæden. Godt nok levede Varde i 555 år uden borgmesterkæde men det sætter dog prikken over iet, og jeg var meget glad for at få lov at indvie den på mit sidste byrådsmøde.

Derfor mange tak til initiativtagerne.

Hermed vil jeg ønske god jul til alle læserne

Betty Carstensen

Studeprangerens skillemønter

Af Aksel Krogh

Aksel Krogh (1904-1970) var egentlig købmandsuddannet og havde drevet kolonialhandel i Kræmmergade, Varde fra 1927 til 1929. Men det er som lokalhistorisk forfatter man husker ham, og han fulgte i sporet på de folkemindesamlere der tilfods drog landet rundt for at indsamle slægternes folkeviser, eventyr og historier.

Aksel Krogh benyttede nu cyklen, og den bragte ham vidt omkring i selskab med hans trofaste følgesvend, hunden Gitte, anbragt på bagagebæreren. Et par der var velkommen hvor de kom frem, og rejsen havde et dobbelt formål: Dels at afsætte hans bøger, dels at høste nye beretninger hos de mennesker han gæstede. Han var sin egen forlægger, og skønt han var vellidt, var hans udkomme beskedent. - Til gengæld sikrede han sine læsere mange fine skildringer af vestjyske mennesker, livsvilkår og skæbner under nøjsomme vilkår. Desuden var han initiativtager til de Jyske Aftener hvor han kunne samle mange tilhørere.

Et stilfærdigt, jævnt og venligt menneske. Og ikke uden evner. Det kan godt lønne sig at finde hans bøger frem, og her bringer vi en smagsprøve på hans fortælleevne, hentet fra bogen "Hvor Kragerne vender" fra 1955.

Mellem Varde og Skjern var der før i Tiden meget øde, den mest øde af allerødeste strækninger i det mørke, hedefyldte Jylland.

Især i Nærild Dal syd for Brosbøl Kro og ca. 3 Mil syd for Skjern var der saa uhyggeligt med noget underligt over sig. I Mørke holdt ingen Mennesker af at færdes her. Andre Dalstrækninger med Hedeflyng virkede anderledes med noget lunt og harmonisk over sig.

Engang tjente en ung Mand, der hed Jørgen, i Brosbøl Kro. Han var stor og stærk og aldrig bange for noget som helst. Men naar han

en sen og mørk aften efter et Besøg hos sin Familie i Lyhne passerede gennem Nærild Dal, hvor Landevejen fra Varde - Ringkøbing gik igennem, saa tog Jørgen Benene paa Nakken. Det var bare om at komme væk.

Studehandleren Emmanuel fra Limfjordsegnen var heller ikke rigtig glad for dette Sted, vel at mærke, naar han passerede det i Mørke.

I Vestjyllands Kroer traf Handelsfolk, Studedrivere og Jydepotte-mænd fra Vardeegnen sammen. Saa gik Snakken; der fortaltes Oplevelser fra de opkørte Landeveje og fra Markederne i Ringkøbing, Dalager, Ribe og Varde. Og Emmanuel var særlig god til at fortælle.

Mellem Varde og Sækbæk er der en god Mils Vej, og paa denne Strækning var der flere Kroer. Fra Sækbæk til Lyhne Kro er der 1 1/2 Mil. Paa denne Strækning var der ikke eet Hus eller een Ejendom, kun Lyng og Lyng. Saa blev der bygget en Ejendom ude paa Hallum Hede lige ved Landevejen, den kom i Folkemunde til at hedde "æ Landejevssted."

Selv Folk, der boede ude paa Lyngen fjernt fra Naboer, undrede sig: Hyh ha, at bygge saa langt ude, stakkels Folk, at de tør bo saa ensomt, man ved aldrig, hvad der kan ske.

I vore Dage bor der Naboer til alle Sider.

Naa, men tilbage til Emmanuel. Han opkøbte Stude langs Limfjordens sydlige Kyst. De var godt fede, da hans Drivere drev dem syd-paa over Ringkøbing, Varde og Ribe ned til Markedet i Husum.

Undervejs boede Driverne i Kroerne langs Vejen. Emmanuel selv kørte i en lille Vogn med et solidt Indelukke under Agestolen. Det var til Dalerne og Guldet, som Studehandelen indbragte.

I Lyhne Kro traf Emmanuel en Aften sammen med et Par andre Studeprangere, nogle Studedrivere og et Par Jydepottehandlere fra Frisvad og Mejls.

Den Aften var det Oplevelser paa Landevejen, Snakken drejede sig om. "A gier baaer en Par Potter til den, der vil age med, som A ett kender. Saa faar A Lov til at køre i Fred", sagde den ene af Pottemændene.

Emmanuel brystede sig. Han var stor med en ordentlig Sværelse. "Haah, saa du deler ud af dine Sager for at slippe igennem. Nej, min Faar, A kører baaer lige fremad og svinger med Pисken. Saa er den klaaret. A Du ved det."

“Naa ja, Emmanuel”, sagde een af hans Kolleger. “Du har jo heller ett saa stuer Læs o æ Vogn. Og du kører jo heller ett med et par Stude for.”

“Nej”, fortsatte en af Studedriverne, “og æ Pæeng, som han har under æ Agestol, vejer heller et saa meget som et Læs Jydepotter. Den er der mere “Søgang” i “.

Emmanuel slog i Langbordet, saa det hele rystede: “Da maa du være klar over, bette Mand, at A nok kan væрге for mig selv”. Saa gik han ud af Skænkestuen uden at sige God Nat eller naar Hesten skulde spændes for.

Næste Morgen da Emmanuel kom ud i Kørestalden, var Kroens Karle ved at spænde Emmanuels Hest for. “Ja saa, ja saa, Du er ved at spænde for.” “Ja, A saa lige et Glimt af dig, da du kom ned ad Trappen”, svarede Karlen.

“Naa, man er saaeen under Opsigt.” Emmanuel brystede sig. -”Nej du er ett”. Karlen saa paa ham. “A hørte, du sagde i Aftes, at du nok vidste af dig selv.”

“Ja, heldigvis.” Emmanuel saa overlegen paa Karlen. “Ja, du skulde jo ha di Drikkepenge.” Han greb ned i den venstre Bukselomme og halede nogle Smaamønter frem. “Værsgod”. Saa steg han til Vogns og kørte sønderpaa.

“A tøves ett, du sagde Tak for æ Skilling”. Een af Jydepottemændene, der havde hørt Samtalen, puffede Karlen i Siden.

“Nej, hvorfor skulde A da det?” svarede Karlen forundret. “Du fik da adskillige Mønter”. “Naa ja”. Karlen trak Mønterne op af den venstre Bukselomme: “Du kan selv se, de fylder nok; men det er alligevel kun det halve af, hvad I andre giver”.

“Naa da, A troede ellers, han havde det bedre end vos Pottemænd”. “Det har han skam ou.” Karlen slog sig paa Maven: “Guldpenge om æ Liv, Sølvpengei højre Bukselomme, og Kobberpenge i den venstre. Hans Drikkepenge er magre”.

“Saa skulde man da tro, der er ett novet, der skrukker for ham. Værsgod.” Pottemanden betalte. “Tak skal du ha”. Karlen hjalp Pottemanden til Vogns: “Du skal jo behandles lidt forsigtig, saaeen æ Potter ikke bliver skruk.”

“Ja, Farvel og Tak for den Gang, A kommer snart igen. Kom saa bette Stude.” Saa kørte Pottehandleren nord paa ad Limfjordsegnen til.

Emmanuel fik sine Stude solgt rigtig godt paa Husum Marked. De var lidt mere magre denne Gang end ellers; men det var hans egen Skyld. Da han lidt syd for Ribe indhentede Flokken, gav han Driverne Ordre til at gaa noget hurtigere fremad. Det vilde han ikke en anden Gang. Havde de været federe, saa var han en Del Dalere rigere.

Een af de ældste af hans Drivere bad om Lov til at køre med tilbage. Emmanuel brystede sig: "Du ved, A tager ett nogen op at køre." Jamen A er ved at blive gammel." "Saa kan du bare blive hjemme og vaske dine Tæer i Limfjorden." Saa var det afsnakket, og Emmanuel kørte ene hjemefter.

Det var en lang Vej og tog nogle Dage.

Der kom en slem Byge, da Emmanuel kørte gennem Lyhne Sogn. Men hvad, det kunde ventes; Efteraaret var sat ind. Emmanuel slog Kraven op om Ørene og jog paa Hesten. Farten sattes op, for at naa Brosbøl Kro, inden det blev for mørkt.

Vejen var opkørt efter mange slemme Efterårsbyger. Hesten masede paa, men Vognen gik næsten i staa. Emmanuel knaldede med Pisken: "Ka do saa komme fremad. Mørket begyndte at vise sig rundt i Horisonten.

Naa, nu gik det da nedad, saa var han ved Nærild Dal. Guld- og Sølvstykkerne inde under Agestolen begyndte at klirre. Den Lyd syntes Emmanuel ikke at have bemærket før, og heller ikke Uhyggen heromkring. Men hvad, han sagde jo selv, han ikke var bange! Og hvad her traf man jo aldrig et Menneske.

Prr-Prr. Emmanuel rejste sig op i Vognen. Der gik en mørk Skikkelse foran Vognen. Han rystede over hele Kroppen. Hesten kunde mærke det og blev urolig. Hvad var det den fremmede havde paa Skulderen: en lille Kiste. Og noget under den ene Arm. Jamen det var jo et Menneske. "Stakkels Mand, stakkels Mand", råbte Emmanuel højt, og kom i Tanker om, at den gamle Driver gerne vilde have kørt med. Baade han og ham selv var ved at komme op i Aarene.

Den gaaende standsede op og sprang over til Vejens side. "Stakkels Mand, stakkels Mand, raaber du, er det fordi jeg gaar og du kører!"

Emmanuel blev lidt mere rolig ved at høre den fremmede tale saa besindigt. Men dirrende kom det alligevel: "A skal forbi, A skal forbi". "Ja, det kan du jo bare gøre. Skal A gaa lidt længere ind i Lyngen endnu?"

Emmanuel svarede ikke, satte Hestene igang, drejede Vognen helt over i venstre Side. Bump, sagde det, Vognen lagde sig stille om paa Siden. Sølv og Guld under Agestolen klirrede. Emmanuel sprang af Vognen. Pengene, han havde i en Kat (Læderpung) om Livet, ringlede ligesom en lystig Melodi. Hesten blev staaende ganske rolig. "Nu er æ Spill gaaende", raabte Emmanuel højt, det var som et Galgenhumor med et satte ind over ham. Men bare han kunde slippe herfra med Livet i Behold, saa skidt med Pengene.

"Æ Spillemand er gaaende og det gjør han her Daw. A har æ Fiolin her under Armen." Den fremmede satte Kisten og Fiolinen over I Lyngen.

"Aah du er Spillemand". Emmanuel trak Vejret lidt lettere. Spillemand plejede ikke at være de slemmeste. Han begyndte at rykke i Vognen. Den sad fast i Mudderet.

"Nu skal A hjælpe dig." Den fremmede begyndte at spænde Hesten fra. "Aah det er en Hestetæv", fo'r det gennem Emmanuels i Forvejen overspændte Hjerne. "Nej, hun kan godt blive for Vognen". "Er den da så tolle?" Den fremmede slap sit Tag i Hesten, mens han fik et Skub i Siden af Emmanuel, der kom farende.

"Er du bange for æ Hest?" fortsatte den fremmede roligt, "saa hold den selv". Emmanuel tog sig i det, og det kom lidt flovt fra ham: "Det er jo saa mørkt."

"A skal nok faa Vognen op". Den fremmede tog et sejt Tag i den. Der gik igen Skred i Skatten under Agestolen. Sølv og Guld klirrede mellem hinanden. Emmanuel gispede stærkt; sæt han stjal hele Skatten. Nu kunde han ikke dy sig længere. Han slap Hesten og fo'r hen og tog fat i Vognen: "Nu skal A hjælpe dig. Op. Op."

Mens de fik Vognen paa ret Køl, stak Hesten af. "Naa da da". Emmanuel vilde rende efter den, men sank i Pløret. "Bliv du ved din Skat, bette Studepranger, og pas den godt, saa tager A mig af den røde." Den fremmede, der var let til Bens, fo'r afsted.

"Jamen Du kommer da tilbage med hende?" jamrede Emmanuel. Og dér stod han i Bælgmørke langt ude på en Ødemark. Tiden forekom ham saa lang. Og saa var der saadan noget underligt over det hele. Han saa op mod den mørke Himmel.

Hvad nu? Skulde han stoppe Lommerne fulde af Mønter og saa grave Resten ned ved Vejen og gaa sin Vej. Der er ingen Fare for, at de

Varde å. Foto: Preben Palle.

skulde spire her ude i det Knygesand. Men hvordan skulde han saa finde sine Penge igen?

Hvad var det? Han skimtede Omridsene af en Hest og en Rytter. Mere galt endnu. Skulle han gemme sig. "Her er din Trækker", raabte den fremmede lidt henne fra Vejen, og et Øjeblik efter var han henne ved Emmanuel. Det var mere, end denne kunne staa for. Emmanuel maatte klamre sig til Vognen for at holde sig oprejst: "Hvem er du, Spillemand?"

"A er jen af de her Dejbjerg Rakkere". Hva sejer du?" Emmanuel gispede efter Vejret, "og du har rørt ved mi gue Trækdyr. Jøsses da ou. Hvordan skal A komme videre frem?"

"Det ka du nok". Rakkere spændte Hesten for Vognen. "A binder det her sammen". Han baksede med Kørestængerne. "Saa nu er du køreklar igen, Studepranger. Vi Rakkere kan bruges til at flaa Huden af en selvdød Hest, saa kan een af vos vel ogsaa spænde en Hest for."

"Og du kan ogsaa bruges til Spillemand ved Bryllupper og Gilder, hva sejer Folk til det", kom det hvast fra Emmanuel. "Ja, for det er ikke alle, der synes om det. Men at A sætter Vinduer i, det er der ingen, der har noget imod."

"Aah, der er derfor du har Kisten med", sagde Emmanuel, mens han krøb op i Vognen. Sikkerheden var vendt tilbage. "Naa det er da sandt, Du maa da hellere faa et Par Skilling for Hjælpen." Han stak Haanden ned i Lommen og trak nogle Mønter frem. "Her". Og saa kørte han fremad igen.

Men ikke ret langt. "Trr. Tr. Ka' du saa holde, dit Utyske, hva. Aah da ogsaa. Stakkels mand, Aa ja, A stak jo æ Haand ned i den forkerete Lomme. A bliver holdende her til den Styk Rakker kommer. Du skal spilme faa æ Skillinger ombyttet til Spillemandspenge, ka' du tro." Han saa sig tilbage, Der var kun Mørke. "A venter lidt". Det gjorde han. Saa kørte han lidt fremad og holdt saa igen. Stadig ingen Spillemand. "Hvor bliver han dog af. Aah, han vil vel ogsaa bare spille en lang March for dig. Naa, Gamle, saa fremad!"

Noget sent kørte han ind i Brosbøl Kros Kørestald. Der stod et Par Mand og diskuterede. Den ene var meget irriteret. "Kan Tatere virkelig kommer herind i jer Kroer?" Den anden saa mere lyst paa denne Sag: "Vi mærker ikke til, at de vil stjæle eller gøre ondt." "Nej, men de er urene, hvad siger Du?", sagde han henvendt til Emmanuel. "A

kender dem ett", svarede han, der skulde ikke bemærkes noget om, at en Rakker havde redet paa hans Hest; saa var den jo værdiløs.

Inde i Skænkestuen sad Rakkeren og spiste Æggekage, da Emmanuel traadte ind: "Naa, der sidder du og æder for mine Penge. Du Dejbjerg Rakker". Emmanuel gik hen og slog i Bordet.

Rakkeren saa op paa Studeprangeren: "Har A stjaalet noget fra dig". De øvrige Krogæster standsede deres Snak og lyttede. "Nej, nej". Emmanuel trak paa det, "men A gav dig Skillinger af den forkerete Lomme."

"Ka' A gøre for det?" kom det fra Tateren, og henvendt til de øvrige i Skænkestuen fortsatte han: "Æ Studepranger var lige ved at krybe i Jorden, da han traf mig nede i Nærild Dal."

"Du behøver ett at fortælle mere, din Rakker", snerrede Emmanuel. "Behold du bare de Sølvpenge."

Rakkeren fortsatte uanfægtet. Da han fortalte om Indfangen og Rideturen paa Hesten, listede flere Mænd ud af Døren og ud i Stalden for at afværge, at deres Hest kom til at staa i Baas med Studeprangerens.

Rakkeren sluttede sin Beretning med at sige: "De Sølvpenge, A fik, beholder A." Det gav de fleste af Krogæsterne ham Ret i. "Ja, saa er der jo ett noget at gøre ved det", Emmanuel sukkede. "Baade Tab af Penge og Hest."

"Det var da værre, om du haed mistet æ Liv", bemærkede en Mand ovre i et Hjørne. Ogsaa til den Udtalelse gav de øvrige Gæster Tilslutning.

"Faa nu Fiolen frem, sorte Mand," raabte Krokonen ude fra Køkkenet, "det var derfor Du fik Æggekagen."

Frem af "Hesteskindsposen" kom Violinen. Rakkeren, Tateren og Natmanden spillede løs. Folk lyttede betaget, og stak en Skilling til Spillemanden. Een bemærkede: "Ja, det er ikke Guld eller Sølv, A giver dig; men A vil ønske for jer Folk deroppe i Dejbjerg Bakker, at I maa faa bedre kaar at leve under." Det gav flere andre ham Ret i.

Det blev sent inden Spillemanden sluttede. "Hvor skal vi nu anbringe dig i nat?" spurgte Kromanden. "A gaar ad Dejbjerg Bakker!" "Du maa gerne sove her i Nat." "Nej, A har lovet Abraham at komme hjem og spille ved næste Fuldmaanefest, og det holder A. Godnat." Saa traskede Spillemanden hjemad til Bakkerne.

Næste Morgen fortsatte Emmanuel sin Rejse. Inden han betalte i Skænkestuen og ude i Kørestalden, saa han paa Pengestykkerne.

Sent paa natten naaede Spillemanden hjem.

“Abraham har spurgt efter dig”, sagde en af Brødrene til Musikanten. Abraham med Tilnavnet “Musen”, var Taternes Høvding. Han var ikke indfødt. I sin Ungdom studerede Abraham ved Universitetet i København. En Dag, mans han sad og spiste til Middag sammen med andre studerende, løb en Mus hen mellem Benene paa ham. Abraham stangede den med Gaffelen. Saa var han uren og kunde ikke være i Selskab med de “rene”, og maatte opgive sine Studier og forlade Staden.

Han naaede over til Vestjylland med den mørke Hede og fandt sammen med Taterne i Dejbjerg Bakker Nord for Skjern, hvor der dengang kun fandtes et Par smaa Huse. Det var alt. Mellem Abraham og Taterne indledtes snart et ubrydeligt Broderskab, og han blev deres første Mand.

“Naa, du er kommet tilbage”; Abraham saa paa Spillemanden. “Ja er A da”, svarede denne og trak Sølvpengene frem. Abraham studsede: “Saa meget i Spillemandspenge; der er da ikke noget forkert?” Saa fik han Historien. “Ja, jeg stoler og tror paa, at jer, der drager ud herfra, opfører jer rigtigt.”

Nogle Aftener efter var det Fuldmaane. Det blev fejret hos Taterne. Spillemandene spillede op - dansen gik vildere og vildere. Skrigen, Skraal og Drikkeri i Overmaal fulgte med. Omegnens Beboere stængede Dørene og bandt Vindueshaspene og saa forskræmte op mod Bakkerne, hvor Fuldmaanefesten fejredes.

Nogle Aar efter sad et Par Jægere I Brosbøl Kro, en tredie ukendt Jægersmand kom til. De fik adskillige Punse under Vesten og pralede overfor hinanden med, hvor meget de havde skudt. De to, der kendte hinanden, var højt oppe; men saa faldt den ukendte ind med en Bemærkning: “I Aftes fik A da saaaen gue Ram paa en fed Urkok med noget under æ Haael.”

De to Kendinge fæstnede sig ikke ved den Episode. Kort Tid efter oplystes det, at en Handelsmand fra Egnen var forsvundet omkring Nærild Dal. En større Undersøgelse blev sat i Gang uden Resultat. Handelsmanden var og blev borte. Han havde mange Penge paa sig.

For en Snes Aar siden fandt en mand et Skelet ved Nærild Dal.

Skelettet laa lige under Jordens Overflade sammenbøjet i et lille Hul. Penge var der ingen af. Saa kom Minderne frem. Mordet paa Handelsmanden var - trods stor Undersøgelse - aldrig blevet opklaret. Morderen fik aldrig sin velfortjente Straf.

Det blev fastslaaet, at det var Handelsmandens Skelet, der var kommet frem. "I kunde vel ikke se, om der manglede en Finger paa Skelettet", spurgte en ældre Mand. "Nej, det kunne man ikke." "Naa, men A har hørt, at man paa Vejen, da Undersøgelsen foretoges, fandt en afhugget Finger. Morderen skulde ogsaa have røvet Handelsmandens Vielsesring.

I 1953. To halvvoxne Drengene cykler en mørk Aften gennem Nærild Dal. Det rasler med Sølvpenge i deres Lommer. De har været i Biografen for at se en Gangsterfilm. "Den var vel nok spændende", siger den ene. "Jae", siger den anden, "der var Skidt nok i den." "Er du da ikke glad, fordi A hentede dig?" "Naae", kommer det sindigt fra Nr. 2: "Æ Pæng ka' snart forsvinde. A faar Spektakkel med mi' Mor i Morgen, A har klattet for mange Pæng væk I Aften". En Bil stryger forbi dem med stor Hastighed. "Til Side!" raaber den ene. "Saaen Røverkarl, fortsætter den anden, det er snart ikke til at færdes o æ Landevej mere."

Vagtværnet i Varde

Af Viggo Schantz

Under besættelsen af Danmark fra 1940 til 1945, blev forholdet mellem det danske politi og besættelsesmagten efterhånden umulig, fordi politietaten ikke ville rette sig efter de tyske krav. På højeste sted i den tyske stab blev det besluttet at afsætte politiet, og det skete den 19. September 1944. Mange politfolk blev arresteret og sendt i tysk koncentrationslejr, medens øvrige gik "under jorden".

Man kunne i den politiløse tid have ventet anarki og kaos, men ved skrivelse fra Centraladministrationen blev sogne- og byråd pålagt at oprette et vagtværn, for at opretholde ro og orden.

I den anledning anmodede Varde Byråd Falcks Redningskorps om at påtage sig opgaven med at oprette og drive et vagtværn. Falck accepterede og der blev oprettet en overenskomst, der for den økonomiske side blev således, at Varde Kommune, på Statens vegne, ville dække udgifterne, og herudover betale Falck et administrationsgebyr på 10% af udgifterne.

Til det daglige "politiarbejde" blev der ansat tre mand, og til aften- og natpatrulje blev der ansat otte mand, der skulle møde på Falck stationen kl. 20. Af de otte mand skulle to være stationsvagt klar til udrykning, og de seks skulle to og to gå på patrulje i byen.

Når der hen på de små timer var ro i byen, måtte de gå tilbage til Falck stationen, hvor de måtte hvile sig, for de havde alle et arbejde at passe om dagen.

Leder af vagtværnet blev konstitueret stationsleder Alfred Uhre, der havde overtaget Falck-stationens ledelse, efter at stationsleder Børge Karsberg Pedersen efter to forhør ved Gestapo i Esbjerg måtte gå "under jorden", han var så involveret i modstandsbevægelsen, at han ikke kunne klare frisag ved et tredje forhør.

Hvem skulle lave hvad i vagtværnet, ja, det klaredes let, for Falck-folk lavede "politiarbejde" og vagtværnsfolkene lavede også Falck-

arbejde. Vi havde ikke problemer med faggrænser, den bedst egnede blev sat på opgaven, der handlede efter konduite og i værste fald med knipler.

Hvis der opstod juridiske problemer, var landsretssagfører Bruno Elmdal til vor rådighed. Opstod der meget alvorlige opgaver, f.eks. mord, kunne vi få assistance fra Statsadvokaten i Sønderborg.

Efter denne redegørelse om vagtværnets opbygning, vil jeg komme ind på nogle af de sager vi fik til opgave at løse, og i den situation vort land var i, blev mange af opgaverne ekstra spændende, men heldigvis også enkelte vi kunne more os over.

Autoophugger Rasmus Truelsen, Søndergade, havde modtaget et trusselsbrev om at aflevere 1.000 kr. i en pakke, som skulle henlægges på dækket af motorbåden "Canada", der med sit stålskrog var oplagt på Havnepladsen, fordi besættelsesmagten var bange for at den var i stand til at sejle til England.

Efter aftale lagde Truelsen en pakke indeholdende avispapir på skibets dæk, men inden dette skete, var vi to mand blevet installeret i et skur tæt ved, så vi kunne overvåge om pakken blev hentet.

For at få indtryk af beløbets størrelse, kan det oplyses, at en arbejders årsløn på samme tid var på ca. 3.500 kr.

Pakken blev ikke afhentet, den pågældende pengeafpresser har måske "lugtet lunt", men vi tjente da nogle overtidspenge på sagen, for det gav 1,98 kr. pr. time at holde vagt.

Ved et indbrud hos "Stilmann" i Kræmmergade blev der stjålet tøj for en stor sum penge. Med oplysninger fra naboer og genboer lykkedes det os at finde ud af, at det var to tyske soldater der var tyvene. Sagen blev overgivet til den tyske kommandant, og straffen blev den traditionelle tyske med forflytning til Østfronten.

Under et pokerspil i Billum var en af spillerne blevet frastjålet 500 kr., men han vidste ikke hvem af de tre øvrige spillere der havde stjålet, og pengene fandtes ikke på nogen af dem. Den bestjålede anmodede om vagtværnets hjælp. Ved vor ankomst spillede de fire mand fortsat poker. Da alle fire havde været udenfor for at forrette et naturligt ærinde, besluttede vi at forsøge at finde pengene udenfor lokalet, hvori der spilledes. Da vi var så heldige, at der lå sne på jorden, fulgte vi de forskellige spor, og efter et kvarters forløb fandt vi pengene siddende i klemme ved en kvist i en busk. Vi afleverede pen-

gene men fandt ikke tyven. Da pokerspil var ulovligt, måtte den bestjålne betale for vor indsats, og det blev for 1 1/2 time incl. kørsel 39 kr.

Alarm fra Varde Stålværk, hvor sabotagevagterne meddelte, at de havde været udsat for et "hold op". Da vi på Falck-stationen også var impliceret i modstandsbevægelsen, huede den alarm os ikke, for det var ikke en aktion ledelsen havde beordret.

Uhre og jeg kørte til Stålværket, og her forklarede sabotagevagterne at de var blevet truet med revolver til at åbne pengeskabet, som de pågældende tømte. Vi fik ret hurtigt mistanke til nogle bestemte sabotører, men nu var vor vigtigste opgave at trække tiden ud, så det var sikret, at de var væk. Vi gav alarmerne videre til det tyske politi, som holdt til i Storegade 34, og herfra anmodede man os om at hente dem, hvilket vi gjorde. Når vi gav alarmerne videre til tyskerne skyldes det, at når der er ansat sabotagevagter, så er det for tyske interessers skyld, og så skal vi passe på ikke at komme ind på deres domæne.

De tyske politisoldater afhørte sabotagevagterne og tiden gik, men der skete heldigvis ikke mere, hvilket vi var yderst tilfredse med, for Uhre var på dette tidspunkt også blevet leder af sabotagegrupperne.

Ny pengeafpresningssag. Fru Lamp, Håndværkerforeningen, Storegade 57, meddelte os at hun pr. telefon havde modtaget ordre om at sende hotelkarlen Christian med 1.500 kr. i en pakke ud ad Lundvej på cykel. Hvis han ikke fulgte ordren, blev hun truet med al landsens ulykker. Christian var ikke meget for sagen, men han blev overtalt til at køre med en pakke avisepapir i bagagebæreren.

Fra Vagtværnet kørte vi i passende afstand fra Christian, og da han havde passeret restaurant "Skovlyst", sprang to mand op fra grøften og skubbede ham af cyklen. Vi var fremme kort efter og kunne anholde de to pengeafpressere.

Primitivt politiarbejde, ja, det erkendes, men vi vidste jo, at pengeafpresserne ikke havde motorkøretøj til rådighed, for næsten alle biler var klodset op, så pengeafpresserne havde kun benene eller cykler at flygte på, så vi havde gode chancer for et godt udfald.

Jeg modtog en dag en anmeldelse om et cykeltyveri. Den pågældende mødte personligt op på stationen. Tyveriet blev indført i dagsrapporten, men herudover gjorde vi ikke mere ved sagen af mangel på tid. Kort efter træder to af de grønne tyske politisoldater ind i vagt-

stuen og den ene rækker hånden ud og tager nogle illegale blade, der som sædvanligt lå på kartoteket. Efter den sikre optræden de viste, måtte de have fået et tip herom.

Uhre sad ved samme skrivebord, og han fangede straks situationen, for han rejste sig op og gav mig alle tiders skideballe, blandt andet at nu havde han tit nok sagt til mig, at jeg skulle gå om og aflevere de illegale blade til det tyske politi. Tyskerne blev så imponerede over skideballen, at de gik uden at tage de illegale blade med.

I Varde var der udstationeret to HIPO-folk (Hilfspolizei), Madsen og Kaaris, og de var underlagt det tyske politi i Storegade 34. Vi fik dagligt besøg af dem. De var meget provokerende og truede os, men samtidig var de sleske, for de oplyste os om, at der blev handlet med rationeringsmærker på en nærmere angivet bar og en restaurant, og det var jo en vagtværnsopgave at klare. Bortset fra, at vi vidste alt om handel med rationeringsmærker, så hørte det til småtingsafdelingen, men vi tog selvfølgelig sagerne op for at have rygdækning, for det havde stor og gavnlig betydning for vort arbejde i modstandsbevægelsen.

En erhvervsfisker sejler en tidlig morgen på Varde Å, han skal ud for at røgte garnene. Under sejladsen får han øje på en arm, der stikker op over vandoverfladen. Vi fik vedkommende, en ung kvinde, bjerget op på åbredden og transporteret til kapellet på Varde Sygehus. Statsadvokaten blev tilkaldt, og en undersøgelse af liget viste, at hun var myrdet. Under statsadvokatens ledelse gik efterforskningen nu i gang, og det lykkedes ret hurtigt, at komme tæt på en opklaring, da statsadvokaten henlagde sagen til genoptagelse efter besættelsen, for der var tale om en likvidation. Vi fandt aldrig ud af hvem kvinden var, men efter hendes træk menes det, at hun var fra et af de baltiske lande. Hun blev begravet på Arnbjerg Kirkegård og en generøs vanderer bekostede en gravsten, hvorpå der stod skrevet: "Bed for mig, den ukendte kvinde".

Fra Statsbanegården modtog vi en aften alarm om slagsmål på peronen. Klokkeren var knap blevet 20, så vagtværnsfolkene var ikke mødt endnu. Villy og jeg blev sendt derned, men vi kom kun lige ud på peronen, hvor vi blev overfaldet, og så lå vi der med ryggen mod asfalten. Fra Statsbanen ny alarm til vagtværnet om hurtig udrykning, og nu var stationen bemanded, så Uhre kom med seks mand til

vor undsætning, og de fik hurtigt situationen under kontrol. Årsagen til slagsmålet var, at nogle berusede arbejdere, der var midlertidig udkommanderet til Varde, for at arbejde på Vestvolden, ville med toget for at komme til bal i Sig, men togføreren ville ikke have dem med, fordi de var berusede. Da vi havde kontrol over sagen, stod der pludselig opmarcheret otte tyske soldater med gevær med bajonet på, og en tysk underofficer meldte soldaterne til vor tjeneste. Vi kunne heldigvis sige, at vi ikke havde brug for hjælpen, men vi takkede for ulejligheden.

Vi ved ikke, hvem der havde tilkaldt tyskerne, men det var en lykke, at vi ikke behøvede deres hjælp, for de berusede arbejdere var trods alt vore landsmænd. Uhre lod nu vagtværnsfolkene starte deres patrulje fra banegården. Villy og jeg blev sendt hjem på stationen, hvor vi kunne pleje vore småskrammer.

Da Uhre går gennem banegårdens forhal kommer der en mand hen imod ham, og sætter sit bryst mod Uhres bryst og så siger den pågældende til Uhre: "De går oppe i byen og siger, at du vil arrestere mig". Uhre var en godmodig mand og svarer at det kan vist ikke passe, men spørger manden hvad han hedder. "Det er lige meget hvad jeg hedder, men det er mig de kalder "Nalle"".

Hertil svarer Uhre: "Hvis du er "Nalle", så er du arresteret", og Uhre tager fat i "Nalles" skulder.

Da de kommer ud fra Banegården er "Nalle" klar over, at det er alvor, og han vrider sig løs og løber ad Torvegade. I Torvegade går to vagtværnsfolk på patrulje, og den ene siger til den anden, ham der kommer løbende så stærkt må have en dårlig samvittighed, og de fanger ham. Da Uhre når frem, føres "Nalle" op på Rådhuset, hvor statsadvokaten var til stede på grund af føromtalt mordslag.

Da statsadvokaten får forklaret sagen om handel med rationeringsmærker, smårapserier m.v., og da han har forhørt "Nalle", afsiger han en dom på to ugers fængsel til afsoning straks, og da arresten var i samme bygning, så var den sag hurtigt klaret.

Så fik vi igen en pengeafpresningssag. En vognmand kom på stationen og viste os et trusselsbrev, skrevet med rødt blæk og et tomt patronhylster i konvolutten. Pengeafpresseren truede i brevet med at skyde vognmanden og hans familie, hvis ikke han nøje fulgte anvisningen, som var at lægge en konvolut med 3.000 kr. Under stenen,

som står på heden ca 2,5 km nord for Varde i krydset Ringkøbingvej og den vej, der i dag hedder Stilbjergvej. Vi fik i første omgang ikke flere oplysninger, men aftalte, at vognmanden skulle køre ud med en konvolut med avispapir i, så ville vi sørge for resten.

Med vagtværnsfolk og nogle private mænd vi kendte godt, lagde vi os i skjul i en ring i passende afstand fra stenen. Det var meget spændende at vente på, hvad der ville ske. Efter nogen tids venten, hvor hjertet bankede, så vi i mørket en cyklist, som stod af cyklen, kiggede sig omkring, og derefter trak han cyklen over til stenen, hvor han bøjede sig ned. Han blev omgående overmandet, fik håndjern på og så ind på stationen til forhør.

Ak ja, spildte kræfter. Han var uskyldig. Under kørsel på cyklen sprang kæden af, han ser sig omkring for at finde noget at sætte cyklen op ad, og her ser han stenen. Her tror vi han bøjer sig ned for at tage koncolutten, men det var for at sætte kæden på plads igen. Vor fejl var forståelig, og vi skiltes som gode venner.

Nu var muligheden for at tage pengeafpresseren på fersk gerning udelukket. Vi besøgte vognmanden for eventuelt at få et eller flere spor at efterforske, og ved nærmere samtale fik vi oplyst, at han tidligere havde modtaget trusselsbreve. Første gang afleverede han 1.000 kr. og anden gang 2.000 kr. Vi spurgte om han fornyligt havde fyret en medarbejder, som havde kendskab til hans gode økonomiske forhold, og her fik vi et navn at gå efter.

Vi kørte til nogle "smugkroer", og her vil nogle nok spørge, hvor vi kendte dem fra. Svaret er, at det gjorde vi, men vi gjorde ikke noget ved dem, for det var småtingssager under en besættelse. Ved vore smugkrobesøg forhørte vi os om det navn, vi var ude efter at få mere at vide om, og det viste sig, at den pågældende havde brugt mange penge, og heller ikke var bange for at give en omgang.

Selv uden politiuddannelse var vi klar over, at vore beviser ikke juridisk var stærke nok. Vi besluttede at aflægge et besøg ved den mistænkte, for at komme nærmere en opklaring. Ved vor ankomst til vedkommendes bopæl var der ingen hjemme, men så meget desto bedre, for som falckmand var det en smal sag at dirke døren op.

Det var spændende, uden dommerkendelse, som vi i øvrigt ikke kunne få, at gå i en fremmed bolig. Vi ledte efter rødt blæk, brev-papir, konvolutter, og hvad vi ellers kunne finde. Jeg fandt en skrive-

blok, men den var tømt for papir, men dengang var omslagets forside beregnet til brug som trækpapir, og vi syntes vi kunne læse noget, men det var jo spejlvendt. Uhre, den altid kløgtige og opfindsomme, tog et spejl ned fra væggen, og nu kunne vi tydeligt læse aftryk af noget volapyk, der var skrevet som afsender bag på konvolutten, som vognmanden havde modtaget. Nu var vi ikke i tvivl, og i vognmandens lastvogn kørte vi fra smugkro til smugkro, og efter nogle timer fandt vi pengeafpresseren. Hjem på stationen til forhør. Vagtværnsfolkene, der skulle gå patrulje, var ikke til at jage ud. Det her var for spændende.

Under forhøret skrev vi alt ned. Jeg husker ikke i detaljer, hvad der blev sagt, men da første forhør var overstået holdt vi en pause. Så i gang med forhør nr. to. Igen nedskrivning, og ved sammenligning af de to forhør var der mange uoverensstemmelser, så vi tog et tredje forhør, og nu var den helt gal. Som bekendt er sandheden nem at huske, så efter at vagtværnsfolkene havde "talt" lidt med pengeafpresseren ude bagved, så indrømmede han, og sagen var opklaret. Hele natten var gået, så kl. 7 førte vi ham til arresten på Rådhuset.

Vi modtog en anmeldelse fra Varde Kommunes socialsekretær om, at der i gymnastiksalen på Sct. Jacobi Skole blev spillet på "sekseren". Socialvæsenets problem var, at gymnastiksalens beboere var udkommanderet af fagforeningerne for at arbejde på "Vestvolden", og fritiden skulle jo gå med noget, derfor spillede man på "sekseren". Imidlertid var problemet, at nogle arbejdere henvendte sig på socialkontoret, for de havde tabt alle deres penge i spil, og nu sad kone og børn derhjemme uden mad eller penge til huslejen.

Vagtvæsenet skulle stoppe spillet, og Uhre sendte Svend Clemmen og mig derned, hvor vi gik ind i "spillerummet", og her spillede der for fuld tryk med mange tilskuere. Da spillerne så os, trak de på smilebåndet. Svend Clemmen, 168 cm høj og spinkel, og jeg, 172 cm høj og spinkel, vi var ikke særligt faretruende. Da der på et tidspunkt var ret mange penge på bordet, slog Svend Clemmen en næve i bordet og sagde: "Så er spillet slut", og derefter skubbede han med højre underarm alle pengene ned i sin mappe. Alle blev stumme af overraskelse, og vi gik hjem til stationen.

Selve aktionen var vellykket, men ak, to uger senere en ny anmeldelse fra socialsekretæren, at nu var det galt igen. Uhre sagde til

Svend Clemmen og mig, at nu skulle vi derned igen. Vi protesterede, for det ville aldrig gå godt en gang til. Vi ventede til vagtværnsfolkerne mødte kl. 20. Vi var vel 11-12 mand, som gik ind i skolegården, og ca. fem minutter senere gik vi hjem igen uden knipler. Der røg simpelthen 60-80 man på os, og det kunne vi ikke klare.

En af beboerne i gymnastiksalen, som godt kunne se og forstå vore problemer, meddelte os, at man var ved at planlægge at storme Falck stationen. Dengang havde kommunen sit eget brandvæsen, så vi klagede vores nød til brandinspektør S.A. Sørensen, som straks kaldte en gruppe brandmænd ud, og de stod klar med slangerne. For som brandinspektøren sagde til os: "Hvis de kommer, sprøjter vi dem ned på skolen igen". De kom ikke, de havde måske "luret" vort modangreb, men så var vi den erfaring rigere.

To sabotører fra Esbjerg, som havde sprængt Gestapos hovedkvarter "Hotel Hafnia" i luften, måtte naturligvis gå "under jorden". Vi fik dem indkvarteret ved gårdejer Sofus Mortensen på Vestmarken. De kedede sig, og spurgte, om vi ikke havde opgaver til dem. Uhre drøftede det med mig, og vi blev enige om, at en dansk traktor, som kørte på OT- (Organisation Todt) nummerplader, havde vi længe ønsket at sprænge, som skræk og advarsel for andre værnemagere, men den stod i weekenden altid parkeret sammen med tyske militærkøretøjer, og var derfor under beskyttelse af tyske vagtposter.

Det blev aftalt, at de skulle sprænge traktoren når ejeren mandag morgen kørte ud for at arbejde på "Vestvolden" Med truende revolver fik de traktorejeren til at stoppe, og de beordrede ham ind på en sidevej til Vestre Landevej, og her sprængte de traktoren. Efter endt aktion kom de ind på Falck-stationen og aflagde beretning til Uhre, men pludselig hører vi motorcykelstøj udenfor vagtstuen, hvor to soldater fra det tyske Feldgendameri stiger af motorcyklen, så vore to sabotører blev hurtigt lempet bagud og over plankeværket til dr. Kietz' have. Feldgendarmerne var tilkaldt af traktorejeren, men de ville nu overgive sagen til vagtværnet, for det var dansk ejendom det var gået ud over, så det måtte være vor opgave at opklare sagen.

Vi var lykkelige for, at Esbjerg-sabotørerne ikke blev opdaget, og de fik senere andre opgaver, men det er en anden historie.

En morgen meget tidlig ringer telefonen, og en dame i den anden ende siger: "Godmorgen, det er Petrea, jeg ved ikke, hvor jeg skal

melde det, men fabrikken er væk". Sagen var den, at en tysk gruppe under ledelse af danskeren Bothilsen Nielsen, som modtræk mod sabotagen, havde sprængt Jeppe Skovgaards Destruktionsanstalt i luften. Vi kendte ægteparret så godt, så derfor brugte fru Skovgaard kun sit fornavn.

Nytårsaften 1944 går Oscar Slivsgaard og Georg Vagtborg patrulje. De går op ad Ringkøbingvej og Georg siger til Oscar, at han godt kunne tænke sig et par halve stykker mad med en øl og en dram til. Den klarer jeg, siger Oscar, og de går ind til "Kontant Toft" der dengang havde en villa liggende lidt tilbage fra Ringkøbingvej på nuværende lagerplads for Varde Trælasthandel. Oscar ringer på, og Toft kommer ud i døren. Det er Oscar, der fører ordet, og han forklarer Toft, at de havde observeret, at hans havelåge var fjernet, men under patruljen så de, at den lå nede på markedspladsen, og for god ordens skyld var de gået tilbage med havelågen, som de nu havde sat på plads. Toft inviterede dem indefor, og Georgs ønske blev tilfulde opfyldt.

Nogle dage senere møder Toft Oscar og siger til ham: "Du snød mig godt nytårsaften". "Hvad mener du med det", siger Oscar. "Jo", siger Toft, "Min havelåge er sikret med bolt og møtrik, så den har slet ikke været fjernet".

En mand som Oscar Slivsgaard var opmuntrende at have i Vagtværnet. Han havde altid svar på rede hånd. For nogle år siden mødte jeg ham i forhallen på Varde Sygehus. Jeg spurgte ham, hvad han var indlagt for, og hertil svarede han, at jeg kunne være ganske rolig, for overlægen havde fundet ud af, at han var blevet lidt skæv i ryggen, fordi han altid havde gået med tegnebogen i den samme side. Læsere, der ikke har kendt Oscar, skal vide, at han altid var i pengenød.

En aften er slagteridirektør Thorsen Nørgaard, trikotagehandler Hygebjerg Hansen og isenkræmmer Johs. Østergaard spadserende på vej hjem efter et møde. De møder Oscar Slivsgaard, og Johs. Østergaard spørger, om Slivsgaard vil følge dem hjem, for det er uhyggeligt at gå på gaden, når der skydes nede ved Banegården.

Oscar følger dem hjem i nævnter rækkefølge, og da de når Østergaards hjem, takker Østergaard for følgeskabet, og giver Oscar en pengeseddel i hånden. Mørkelægning, intet lys. Er det en fem- eller tikroneseddel. Da han endelig finder lys, ser han, at det er en hundredkroneseddel. Oscar er overvældet, og regner med at det er en fejltagelse,

så han venter, at Østergaard vil henvende sig om fejlen, så Oscar gik med hundredkronesedlen i tre uger inden han turde bruge den.

Alarm fra Palludansvej. En mand er ved at slå døren ind i en villa. Ankommet til stedet, får vagtværnsfolkene "forbryderen" jordet. Da "forbryderen" får øje på, at det blandt andet er Oscar Slivsgaard, der holder ham til jorden, siger han: "Er det dig Oscar, og dig kautionerede jeg for i formiddags i Sparekassen". Da Oscar ser, hvem "forbryderen" er, bliver han hurtigt klar over, at den pågældende i sin store brandert er gået et hus forkert, for at komme ind i seng, så Oscar rejser sig og siger med høj røst: Kære ven, dommen falder med det samme, du er frikendt".

Trods vanskelige forhold at arbejde under, løste vagtvæsnet sine opgaver ganske godt og derfor vil jeg, da vagtværn og fængsel har lidt med hinanden at gøre, slutte med at skrive om udbryderkongen og pengeskabsskrælleren Carl August Lorentzen, hvis største bedrift var, da han i Horsens Tugthus gravede en 18 m. lang tunnel, og da han forlod tugthuset gennem tunnellen, havde han den frihed at sætte en seddel på væggen, hvorpå der stod: "Hvor der er en vilje, er der en vej".

Viggo Schantz, fhv. Stationsleder, Kærvej 3, 6800 Varde. Har skrevet en del artikler, bl.a.: "Redningsflåder" 1970, "Redning af dyr under brand" 1971, "Storbrande" 1971, "Beskyttelsesrum" 1973 og Redningskorpsets Hvem Hvad Hvor" 1974.

Agnes Carlsen

- en livshistorie

For mange af os er Danmark et ukendt sted på verdenskortet, for Agnes Carlsen så meget mere, hendes rødder, stedet for hendes fødsel. I en stråtækket bondegård i Blåvand (blå vand) på den vestlige kyst af Danmarks hovedhalvø, bød Ane - og Søren N. Sørensen deres datter Agnes velkommen i deres familie d. 19. februar 1911.

Syv år gammel bringer begyndelsen af den formelle uddannelse for børn i Danmark. Betingelserne for at begynde var: være i stand til at tælle til hundrede, kende alfabetet og fadervor. Skolen var på programmet året rundt. I midlertid tog man hensyn til tiden for såning og høst. Første klassesstime var bestemt for religion efterfulgt af læsning, skrivning og regning, og i sidste time gymnastik. Klædt i træsko gik børnene adskillige mil til skole, opsamlende deres skolekammerater undervejs. De var glade for kammeratskabet med deres jævnaldrende og tog sig ikke af den lange vej frem og tilbage til og fra skole.

Under den spanske syges epedimi i 1919 døde Agnes' mor. Mie, det seks måneder gamle barn, blev båret til en tante og onkel, som ikke selv havde børn. De to ældre brødre, Peter og Christian gik til hænde hos andre landmænd, medens de resterende 4 børn tog sig af huslige sysler. Vand blev båret til dyrene hver dag før skoletid. Agnes' største fornøjelse var at sætte de to islandske heste på græs. Ved at hjælpe sin far i markerne, under såning og høst, lagdes grunden til hendes interesse for at dyrke planter og blomster senere i livet. Hvad der gjorde hendes fjorten års fødselsdag og hendes konfirmation særlig mindeværdig var, at hun fik en cykel. Det betød også traditionelt på det tidspunkt af livet, at man måtte forlade hjem og arbejde.

Agnes' første job var på en gård, hvor hun skulle lave landbrugsarbejde. Hun fik løn en gang om året, men havde lov til at trække af de opsamlede midler til specielle formål. To gange om ugen gik Agnes til gymnastik i ungdomsforeningen, hvilket gav hende lejlighed til soci-

alt samværd med andre unge mennesker. Hendes datter antager, at disse gymnastikklaser bestemt må være forløberen til aerobic. Rytmen og skønheden af kroppens bevægelser var flydende og yndefulde. En gang om måneden cyklede ungdommen til foreningen for at danse en lørdag aften. Som attenårig havde Agnes den store ære at blive udvalgt af en gruppe til at repræsentere Danmark ved et nordisk gymnastikstævne, hvilket inkluderede Finland, Norge, Sverige, Danmark og Island.

Efter en læges anbefaling opgav Agnes landbrugsarbejdet, fordi det var for strengt for hendes ryg og blev ansat som ung pige i huset hos en forstander på en landbrugsskole i Brørup.

Så, som 23-årig, som at åbne op for et eventyr, fik Agnes arbejde hos Hans Christian Hansen, ejer af en forretningskæde. Han boede i en smuk ejendom ved vandet i Skodsborg. Agnes boede i en pragtfuld lejlighed med udsigt over vandet (Øresund). Hendes arbejde bestod i at se efter og vedligeholde spisestue, dagligstue, bibliotek, kontor, ude- og haverum. Om sommeren var en studerende ved navigations-skolen sat til at se efter bådene, som lå forankret ved bugten, Studenten, som skulle holde kontrol ved bådene, behøvede en ekstra båd for at kunne klare sit job. Agnes reagerede og roede båden ud for at tilbyde sin hjælp. Lidt vidste hun, at dette var det første møde med hendes fremtidige mand, Kurt Carlsen. Han inviterede hende med til sin dimisionsfest og transporterede hende på sin motorcykel.

Før Kurt tog afsked for at få tre års uddannelse i fremmed tjeneste, besluttede parret at Agnes skulle arbejde endnu et år og så komme til Amerika og gifte sig med Kurt. De blev gift d. 24. juli 1938. Hendes arbejdsgiver, Hansen betalte halvdelen af hendes billet til Amerika, og rederiet Lauritsen gav Agnes to billetter til Sydamerika til deres bryllupsrejse.

De startede deres ægteskab på Kurts skib, som sejlede på en regulær rute til Sydamerika og tilbage til de forenede stater. Planer om at rejse tilbage til Danmark blev skrinlagt pga. Anden verdenskrig. I stedet for kom hun til at bo hos en tante og onkel i Perth Amboy, New Jersey.

Sonia blev født d. 2. april 1940. Agnes og barnet tog tilbage for at bo på skibet S.S. Sessa, som lå ved kaj i Brooklyn sammen med tyve andre skibe. Kurt var med i en stambesætning, som var blevet tilbage for at tage sig af de skibe der var lagt op.

En dag kom de amerikanske styrker og overtog de danske skibe, og officerene og besætningen blev beordret til at forlade skibene og sendt til Ellys Island. Da de vendte tilbage til deres skibe den næste dag, opdagede de at alle danske oplysninger var blevet konfiskeret. Dette var gjort for at beskytte danske skibe mod tysk udplyndring, hvis de blev stoppet på havene. Da skibene sejlede igen var det under Panamas flag. Kurt ønskede ikke at sejle under Panamas flag, og han flyttede sin familie til Great Kills, Staten Island, N.Y.

For en tid arbejder han med at øge sikkerheden og fragtindtjening for skibene. Da blev han indkaldt til hæren, men valgte at melde sig til handelsflåden i stedet. Pga. hans store erfaring, blev han kaptajn over en konvoj til Island. Det var en tragisk oplevelse at iagttage skibene i sin konvoj gå ned og ikke være i stand til at stoppe og samle de overlevende op, hans egne folk. Det var i samme grad vanskeligt for Agnes og hendes barn, hver dag at læse om skibene, der gik ned og ikke et ord som kunne fortælle om Kurts sikkerhed.

Efter fødslen af det andet barn, Karen, havde Agnes et nervøst sammenbrud og var hospitalsindlagt i syv måneder. Familien Carlsen købte et lille hus i Woodbrigde, New Jersey. Stedet forudsatte, at Agnes benyttede lejligheden til at gå i haven, hvilket viste sig at være en god terapi.

I december 1951, medens Kurt arbejdede for rederiet Isbrandtzen, skulle han bringe en skibsladning, Flying Enterprise, fra Holland, Tyskland til USA og kom ud for vejrforhold på Atlanten, som man ikke havde regnet med. Sådanne vindstyrker og overvældende bølger havde man ikke oplevet i omkring 20 år. Megen skade var blevet tilføjet Flying Enterprise julenat. To dage senere kastede en gigantisk bølge skibet om på siden. Kaptajn Carlsen sendte "SOS" og d. 29. December blev ordren modtaget på "Abondon Ship". Deres position var 375 miles fra "Falmouth", England. "Southland", et amerikansk fragtskib, ankom for at hjælpe i redningsaktionen. Kaptajn Carlsen valgte at forblive på skibet i håb om, at det kunne blive bugseret i havn. Det så lovende ud indtil tovet på "Turmoil" brast omkring 57 miles fra "Falmouth".

Agnes og hendes døtre levede i uvishedens kvaler og bad inderligt til at denne prøvelse snart ville komme til en lykkelig afslutning.

Som barn lærte Agnes at bede, nu blev det en kilde til trøst for hen-

de. Hendes venner forenede deres bønner med hendes for Kurts styrke, udholdenhed og sikkerhed. Kurt gav udtryk for, at han var klar over den støtte der lå i hendes bønner.

Kurt Carlsen så sit skib gå ned d. 10. Januar 1952. Han modtog kongressens æresmedalje fra Præsident Trumann, Ridder af Dannebrog fra Frederik d. Niende af Danmark og utallige tilkendegivelser fra næsten ethvert land, han besøgte.

Når pigerne var i skole, gjorde Agnes frivilligt arbejde for pigespejderne (PTA og Kirken). Hun deltog i haveforeningen i Woodbrigde, og modtog en pris for det bedste arrangement ved en blomsteropvisning. Mest lønnende var oprettelse af en blomsterhave for blinde. Skiltene var i blindskrift, og den blinde var i stand til at identificere blomsterne ved deres duft.

I 1976 trak Kurt sig tilbage, og ægteparret foretog nogle omfattende rejser. Da Parkinsons sygdommen ramte Kurt i 1989, var Agnes hans sygehjælper indtil hans død d. 7. oktober 1989.

Efter Sonia og Karens forslag, solgte Agnes sit hus i New Jersey for at komme til Michigan og være nærmere sine døtre. Søgningen efter et godt sted at bo endte i Walton Wood, og blomster og buske smiler og opfordrer hende til at være glad sammen med dem - og det er hun.

Fra turistchef til korre- sponderende reder...

eller

Sådan bliver en tanke om et lille futtog til et skib

Af Hans-Jørgen Eriksen

Når man er så heldig at kunne kalde sig turistchef, har man det privilegium, at man af og til (og her taler vi om tiden for nogle år siden, nemlig i 1993) kan smide benene op på skrivebordet og sidde og drømme. - Og skulle man pludselig få uventet besøg af formanden, så skynder man sig at sige, at man produktudvikler. Produktudvikling er nemlig et af nøgleordene indenfor Dansk Turisme i disse år.

Under en sådan produktudviklingsseance i bemeldte forår, fik jeg den ide at hente gæster fra Varde Sommerland på besøg i byen ved hjælp af et lille tog. Denne geniale tanke blev imidlertid jordet hurtigere, end jeg kunne stave til TOG af politiet, som med færdselsloven i hånd kunne meddele, at det var en aldeles dårlig idé!

Nu ligger vandet imidlertid som bekendt således, at en her igennem byen løbende å passerer såvel Sommerland som den lokale havn i ganske kort afstand, så hvad var enklere end at anskaffe sig et skib til formålet?

Som sagt, så gjort! Den 13. april ringede jeg til min sædvanlige skibsbygger og forespurgte om muligheden for at frembringe et til denne sejlads egnet fartøj, af dimensioner passende til det forhåndenværende vand.

- Jo, det mente man nok kunne lade sig gøre, og hvis jeg ville tage mig af alle de kedelige detaljer, så som fremskaffelse af tilladelse til

sejlads, bemanding, rederi, anmeldelse til Ulykkesforsikringsforbundet for dansk Søfart (herunder stillingtagen til om skibet skal være forsikret mod krigsrisiko) o.s.v., samt selvfølgelig et ikke nærmere defineret beløb inden tre uger, så skulle de nok levere skibet inden sommerferien.

(Her kommer en lille uvedkommende oplysning: til jul det år fik jeg en "Klog Bog", og i den står bl.a.: "De fleste gode ideer ender som regel med at blive til en pokkers masse arbejde!" - men det vidste jeg jo heldigvis ikke i april).

Nå, men det lød jo i øvrigt enkelt, og vi begyndte at samle penge sammen.

Værftet havde lovet os en byggepris på kr. 199.995,-, men det viste sig at være et billigt salgstrick!

Da vi skulle skrive kontrakt var prisen steget til kr. 200.000,-, så husk altid at få papir på sådanne aftaler! Skibet fik forresten bygge-nummer 213, - det havde der ikke rigtig været afsætning på til anden side!

Vi fik imidlertid samlet ca. kr. 240.000 sammen og kunne derfor betale "Æ SKIW", som hun kom til at hedde, kontant ved leveringen den 1. juli 1993, samtidig med at vi kunne bygge landgangsbro ved Varde Sommerland og købe alt det øvrige, nødvendige udstyr til rederifft.

Der blev dannet en "Skibsrederforening" (hvis motto er: Vi reder, hvad redes kan! - og derfor sendte en øloplukker med kam som julehilsen til skibsrederne, som investorerne benævnes!), og samtidig blev turistchefen udnævnt til korresponderende reder. På det tidspunkt lærte han visdommen i det førnævnte citat fra den kloge bog! (Men den havde han jo desværre endnu ikke fået!)

Men ellers blev det til en sjov første sommer med "Æ SKIW", hvilket de efterfølgende uddrag fra "Rederiets Dagbog" forhåbentlig vidner om.

01. juli: Under afleveringssejladsen i dag sejlede vi mod et træ. Der skete heldigvis ingen skade på træet!

02. juli: Da Skibstilsynet skulle syne anløbsforholdene ved Torvegadebroen, sejlede vi på grund mellem broerne som følge af for lav vandstand. - Vi klarede dog tilsynet!

03. juli: Officiel navngivning ved borgmester Betty Carstensen.

Regnen stod ned i stønger! Det lykkedes den Korresponderende Reder i sin iver for at hjælpe borgmesteren med at døbe skibet, at få den første flaske champagne til at "bløppe" aldeles upassende tidligt! Vi havde dog heldigvis en ekstra flaske.

05. juli: Skibets fortøjninger løsnet med det resultat, at det var drevet hen under jernbanebroerne, hvor det lå uskadt og ventede på at blive hentet tilbage. - Det klarede Viggo Schantz ved at stige ombord via den ene jernbanebro. (Undskyld til Vestbanen, - vi spurgte ikke om lov!)

06. juli: Sejlede uhjælpeligt "på grund" på nogle meget kraftige træpæle under den ene jernbanebro.

07. juli: To mand fra dykkerklubben "Nautilus" samt tre flinke mænd fra Varde Kaserne og Viggo Schantz (han er også flink), hev og sled i et par timer med wirer og kæder, og endelig - ved et træk på 24 tons - lykkedes det at knække de fire stolper. Man mener, at de har understøttet broen under krigen! Samme dag knækkede en styrebolt ved motoren, men det klarede smeden i Varde Sommerland.

16. juli: Vi sejlede for første gang til Janderup. Turistforeningens formand, den Korresponderende Reder og skippers kone samt en stor kande kaffe deltog endvidere i sørejsen, der tog cirka 1:15 time hver vej. Det er en køn tur, og vi var enige om, den må kunne sælges i forbindelse med en togtur den ene vej.

20. juli: Vi fik telefon ombord. Nummeret er 3070 7922, hvis nogen har lyst til at ringe - og det havde bådføreren faktisk, da han på anden rundtur fik et reb i skruen. Vi måtte lægge lidt uautoriseret til mellem broerne, sætte passagererne i land, og Søren Lisby fra Turistbureauet, som tilfældigvis var med, stod på hovedet i åen i en lille times tid og fik rebet skåret løs. - Vi genoptog sejladsen ved 16-tiden, men da brød regnen løs, og den fortsatte hele...

21. juli: hvor vi efter en times sejlads konstaterede, at der næsten var lige så meget vand inde i båden som udenfor, og så stoppede vi altså.

27. juli: Vi tror, vi bliver nødt til at skifte skrue for at få mere kraft under bakning og manøvrering. Det taler vi med værftet om. Hvis det ikke hjælper, må vi af hensyn til den lokale sejlklub overveje krigsriskodækningen i vores forsikring! Måske ville en stump ekstra køl også hjælpe. - Samme eftermiddag faldt et barn i vandet. Heldigvis

ikke fra skibet, men fra kajen. Faderen sprang i, og alle kom velbeholdne op igen.

28. juli: Vores første chartertur - med Søndermarkens Børnehavn. Samme dag sejlede vi med 105 passagerer på de ordinære ture. - Det er nu sjovt, når der er folk med!

29. juli: I dag måtte skipper - med megen beklagelse - meddele, at SID havde bestemt sig for at sende ham på et 5-ugers kursus. Det var lidt "træls", at det lige skulle være nu, i betragtning af, at han havde været skrevet op til dette kursus i 10 år!

02. aug: Som det vil være nogen bekendt, havde Viggo Schantz søgt om Søfartsstyrelsens tilladelse til at fungere som bådfører i Rederiet allerede i juni.

På trods af stor erfaring bl.a. i forbindelse med uddannelse af diverse Falck-reddere m.fl. i sejlads, mente Søfartsstyrelsen ikke at man kunne fravige kravet om 24. mdrs. dækstjeneste i Handelsflåden!!. Hvorfor man afslog ansøgningen.

04. aug: Da vi nu som følge af ovenstående kursusindkaldelse var kommet i svært bekneb for personale, anmodede vi Søfartsstyrelsen om at revurdere afslaget, og minsandten fandt man efter nogen palaver ud af, at Viggo kunne gå op til en praktisk prøve hos den lokale skibsførerprøvesagkyndige, som imidlertid i sin egenskab af styrmand på et redningsskib var stået til søs og først forventedes tilbage efter afviklingen af et mindre sejlskibsarrangement kaldet Cutty Sark i Esbjerg.

Da den gode mand var vendt tilbage, aftaltes en prøveafleggelse i Esbjerg Havn, da han ikke var meget for at sejle i Varde Å, og den

12. aug: aflagde Viggo en succesfuld prøve i "korrekt anvendelse af manuelt betjent akustisk lyd giver (tudehorn), mand-over-bord samt diverse nautiske færdigheder", hvorefter man afsluttede sagen over en øl i kahytten. Så var den klaret! Og så, den

20. aug: modtog man "en i medfør af par 36, stk. 1 i sønæringsloven, jf. Industriministeriets lovekendtgørelse nr. 372 af 31. maj 1990 udfærdiget tilladelse til, at Viggo Schantz fører "Æ SKIW", P919, i fart på Varde Å."

07. aug: Olieskift på motoren! Vi hejste bagenden af båden op i en talje under jernbanebroen - (sig det ikke til nogen. Vi havde ikke spurgt om lov). Det var ikke så svært. To mand i båden, en i waders

under båden, en skruetrækker, en 5 liters marmeladespand (uden marmelade) og 6 liter olie. Så var den klaret!

20. aug: Chartertur til Janderup. Her gik det op for en af passagererne, at indtagelse af vanddrivende piller til morgenmaden, samt to øl under sejladserne ikke er nogen god kombination, især når der ikke er toilet på båden! Da skipper imidlertid kendte til det gamle ord: "ej p..... klog mand imod vindretningen" klaredes situationen ved at stille den trængende op på bagenden (af båden, altså!) og så undlade alt for kraftige kursændringer i tre-fire minutter.

21. aug: Ikke mindre end to charterture! På den første opstod det ovenfor omtalte problem også for en passager, som skipper venligt forklarede, hvordan man løste! Det viste sig imidlertid, at passageren var en lille pige, og så var der jo ikke andet at gøre, end at stikke stævnen ind i åbrinken og så klare problemet landværts!

26. aug: Vi indstillede daglige sejladser, som i den sidste tid havde været plaget af megen regn og få passagerer.

De næste to sæsoner kastede vi os ufortrødent ud i åens klare vand, og vore største problemer var faktisk at have tilstrækkelig med vand under kølen til overhovedet at sejle og modsat ikke have mere, end at vi kunne komme under broerne!

Og således gik Rederiets liv i fred og ro lige indtil en "skønne dag" i 1996, hvor embedsmandsvældet i et med søfarten forbundet administrationskontor i EU via Søfartsstyrelsen stak sin lange paragrafstav frem og truede med al vandsens ulykker, såfremt vi ikke lige med det wuns anskaffede os en ISM-kode*, eller i det mindste en handlingsplan for udarbejdelsen af samme!

Den korresponderende reder måtte gå til bekendelse og indrømme, at han overhovedet ikke havde opdaget, at vi skulle have sådan én! Ja, han måtte oven i købet tilstå, at han end ikke anede, hvad det handlede om!

Nå, en opringning til en venlig mand i Søfartsstyrelsen klarlagde, at det skam var en alvorlig sag, som var vedtaget i EU og, at det havde man kunnet læse i "Efterretninger for Søfarende"! Altså:

So ein Ding müssten wir auch haben...! Og handlingsplanen skulle indsendes til samme Styrelse senest den 1. april for ikke at få vores sejltilladelse inddraget. Så kunne vi imidlertid godt regne med, at få udskudt tidsfristen for den endelige godkendelse.

Pr. Kongelig post modtog rederiet herefter et eksemplar af den til alle rederier (næsten da) tidligere udsendte Teknisk Forskrift nr. 2 af 11. januar 1996, som ud over at omtale ISM-koden også angav, at man kunne dispensere fra kravet, såfremt man udelukkende sejlede i beskyttet farvand, hvilket var defineret som max. 5 sømil fra land og i bølgehøjder, der aldrig oversteg 1,5 meter!

Da den korresponderende reder ved selvsyn havde overbevist sig om, at rederiets skib formentlig aldrig var mere end 5 meter fra land, samt at bølgehøjden kun sjældent overstiger 15 cm. i Varde Å, anmodede han ved brev Søfartsstyrelsen om fritagelse for kravet med henvisning til, at rederiet kun har tilladelse til fart i Varde Å!

Det forventede svar indløb hurtigt, og var selvfølgelig et helt kontant afslag på vor anmodning. Forfattet i et venligt brev medsendt en vejledning omkring indholdet i den kommende ISM-kode for Varde Rederi. - Men man havde dog den godhed at anføre, at vi kun behøvede at udarbejde én manual gældende for såvel rederiets hovedkontor som for rederiets skib!

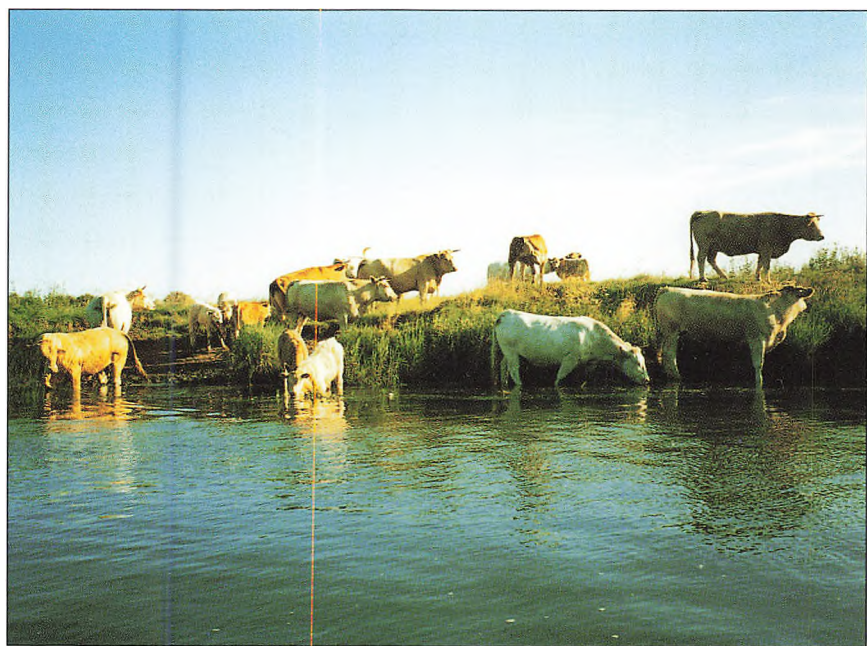
Og det er skam alvorlige sager, man ønsker beskrevet i denne manual. Ud over almindelige bemærkninger om rederi og skib, ønsker man også en for rederiet udarbejdet målsætning vedrørende undgåelse af forurening af verdenshavene, herunder Varde Å, diagrammer vedr. ejerforhold, stillingsbeskrivelser og personaleoplysninger, erklæringer om førers myndighed, rutiner vedr. håndtering af affald på skibet (herunder fjernelse af efterladt ispapir og ølkapsler), udførelse af malerarbejde, nødberedskab, "procedurer for rapportering og korrigerende handlinger", vedligeholdelse af skib og udrustning, dokumentstyring af samtlige dokumenter og placering af manualer og endelig planer for intern auditering (som vist nok betyder kontrol!).

Så kom ikke og fortæl os, at det er en simpel sag at sejle med turister på Varde Å.

En henvendelse til den daværende Erhvervsminister - gift med en kendt Lykkehjulsbestyrer, og i øvrigt en sød dame - afstedkom heller ingen dispensation, men i stedet et besøg på Rederiets hovedkontor af en medarbejder fra Søfartsstyrelsen, der ihærdigt forsøgte at overbevise det tilstedeværende administrative personale om ISM-kodens lyksaligheder.

Og da de store jo altid vinder over de små, så har Varde Rederi nu en ISM-manual, så vi dels kan sejle roligt videre ind i næste århundrede, og dels - hvad der er lige så vigtigt - kan sove roligt om natten.

**) ISM: Teknisk forskrift om administration af den Europæiske Unions Forordning om sikkerhedsledelse af passagerskibe.*

Køer ved Varde å. Foto: Jennifer Bechsgaard.

Forelsket i Paris

Af sognepræst H. A. Kallenbach

For mange år siden boede der i Vestjylland, helt ude ved vandet en fattig fiskerfamilie. At familien var fattig betød ikke at de led nød eller at hjemmet ikke var et godt og trygt sted at vokse op for den store børneflokk. Familien talte far og mor, en gammel blind bedstemor, der var så gammel, at hun kunne huske treårskrigen i 1840'erne. Hendes bedstefar havde deltaget i krigen og hun kunne fortælle om både general Hedemann, general Rye og endelig De Metza. Hun fortalte så levende, at vi børn troede hun selv havde været til stede både ved Sankelmark og Fredericia.

Familiens overhoved var fisker og med i et bådelaug, der landede fisk på stranden, han var også med i redningslauget, men det var jo kun, når han var hjemme, at det gjaldt. Moderen havde nok at se til med at passe hus og børn, der var nemlig 14 i alt. Den ældste af børnene var en pige på 15 år, hun var konfirmeret og havde efter konfirmationen fået plads i præstegården hos den gamle provst.

Her gik hun til hånd hos provstinden, der helst selv ville gøre alt. Der var ingen børn hjemme mere, de to sønner var for længst voksne og flyttet hjemmefra. Den ældste var læge og boede i København, den yngste var præst ligesom faderen, men han havde endnu ikke fået embede, men var ansat som lærer på Uldum højskole. Han var glad for højskolen selvom faderen hellere havde set, at han tog præstekjole på og gjorde det, han var uddannet til. Ingen af drengene var endnu gift, så der var ingen børnebørn et problem som provstinden ofte tog op til diskussion, når drengene kom på besøg. Hver sommer, når de begge var hjemme, var der liv og glade dage i præstegården.

Men ellers gik dagene stille og fredeligt og uden alt for meget arbejde. Provsten så pigen ikke så meget til, kun ved spisetiderne kom han, ellers sad han for det meste i sit studerekammer, eller han var ude på besøg rundt i sognet. Han var en af de glade grundtvigianere,

der er langt imellem på vestkysten. Men om aftenen var det altid hyggeligt, fordi de så sad og spillede forskellige spil ofte til langt ud på aftenen. Den unge pige, der hed Anne var glad for at være hos provstens, men hun så frem til sommeren, hvor de unge kom på besøg. Hun tænkte ofte på sin tid hjemme hos forældrene, der havde været trygt og godt og der var altid mange, aldrig var man alene med sine tanker, altid var der nok at tage fat på, ikke bare inde i huset, men også udenfor, når faderen kom hjem med fisk, der skulle renses og gøres klar til salg. Når det var gjort så var der altid garn, der skulle bødes eller andet arbejde, hvor der var brug for en hjælpende hånd, her var både kørekarl, en der tog sig af haven og en der passede dyrene, der bestod af får, et par køer og hestene.

Anne ville gerne hjælpe til derude, men provstinden sagde altid, at det ikke passede sig for en ung pige at gå i marken eller i stalden. Det eneste hun skulle ud til var, når der skulle samles æg og smides køkkenaffald ud til hønsene.

Anne havde derfor god tid til at tænke over livet og de daglige gøremål. Hun fik også lært at sy og strikke samt brodere små og store duge og servietter, som fruene altid sagde - det du laver nu behøver du ikke at købe, når du gifter dig, og Anne rødmede ved tanken om ægteskab. Hun kendte selvfølgelig lidt til kærlighedens hemmeligheder især i mørket derhjemmefra, hvor de alle sov i samme rum og ofte flere i samme seng. De hørte hvordan forældrene kyssedes og hvordan de sukede i mørket. Det troede Anne ikke skete her i præstegården, provsten og hans hustru, som det hed blandt de fine havde hver deres soveværelse og de lå langt fra hinanden. Anne kunne ikke forestille sig den gamle provst komme listende i natskjorte med et tændt lys for at besøge provstinden og hende langt mindre. Anne havde aldrig selv været rigtig forelsket, men hun vidste fra skoletiden, at nogle af de store piger kiggede langt efter de unge fiskere, når de stod på stranden og bødede garn. Hun vidste også, at det var belagt med synd, det der skete i ægtesengen med mindre man var gift. Anne var opdraget til at bede både aftenbøn og bordbøn og hun var vandt til at gå i kirke hver søndag, så det var ikke fremmed for hende her hos provsten.

Det der var nyt var morgensangen og aftensangen, men hun nød det, fordi de to sang så smukt og provstinden var dygtig til at spille

på det smukke blanke flygel, der stod inde i spisestuen. Når Anne skulle støve det af, var hun ofte fristet til at trykke på de hvide og sorte tangenter, men hun turde ikke, med mindre hun var alene i huset, og det skete sjældent.

Denne sidste vinter havde været både lang og streng, og her ved vintertide var der endnu mindre at lave. Anna havde på fornemmelsen at hun ofte var lidt til overs og lidt udenfor.

Der kom sjældent fremmede i præstegården, kun når nogle skulle have dåb, giftes eller når der var sket et dødsfald, men når det skete tog provsten mest ud og besøgte de efterladte i deres eget hjem.

Her om vinteren følte Anne tit, at hun spildte tiden og sit liv, der var ingen rigtig mening med det hun foretog sig. Det var ikke fordi provstens ikke var flinke, det var de afgjort, men de lukkede sig også inde i sig selv på denne årstid. De talte ikke meget sammen om dagen, og ved spisetiderne sagde de kun det nødvendigeste til hinanden, og ingen talte til hende. Men tiden gik sin gang i sneglefart. Men så skete der pludselig noget overraskende, der kom brev fra Frankrig, fra Paris, det var fra lægesønnen, han havde deltaget i en konference i den franske hovedstad. Han havde mødt en fransk lægefamilie dernede og inviteret dem til at besøge præstegården i sommer. Familien bestod af far, mor og tre børn. De ville komme i begyndelsen af juli og blive en månedstid. "Jeg håber ikke det forstyrrer alt for meget" ja sådan sluttede brevet.

Både provsten og provstinden så ud til at glæde sig, det var som livet igen vendte tilbage til deres øjne og dermed også til præstegården. Anne mærkede tydelig forandring og glæden smittede af på hende også. Nu blev der travlhed i hjemmet alt skulle endevendes for at tage imod de besøgende gæster. For Anne betød det arbejde fra morgen til langt ud på aftenen, men det gjorde hende kun endnu mere glad. Hun så frem til gæsternes ankomst med ligeså stor glæde og spænding som de to gamle. Hun fik kun lejlighed til at komme hjem til forældrene en gang i disse travle tider. Men det gjorde ingenting.

Provsten og provstinden glædede sig til at få opfrisket deres fransk, som de havde lært på gymnasiet i sin tid og så til igen at få børn i huset. Anne glædede sig til det hele, det ville blive alle tiders sommer. Ganske vist kunne Anne kun tale sit eget modersmål, som var vestjysk, men det gjorde hende ikke forskrækket. Hun ville gerne

lære nyt, hun ville gerne lære nyt, hun ville gerne lære lidt fransk også, det afskrækkede hende ikke.

Endelig oprandt dagen, og det var en dejlig dag med solskin og varmt vejr. Præcis klokken 12 rullede hestevognen ind i gården. Der sad de så, sønnen som Anne kendte fra de andre år, franskmanden og hans kone, hun var det kønneste Anne nogensinde havde set, bag hende sad de tre børn, tre piger også de var smukke, de lignede deres mor alle sammen.

Det blev en dejlig sommer, en sommer der fuldstændig ændrede Annes liv. Hun fik lært en smule fransk, de tre piger var meget glade for hende og det samme gjaldt deres forældre, de talte så pænt til hende og var så høflige og opmærksomme. Anne fik lov til at være sammen med dem, så meget hun kunne få tid til det.

Da sommeren gik på hæld, spurgte pigernes mor om Anne ville tage med til Paris og blive pigernes guvernante. Det ville Anne gerne, og hendes forældre gav hende lov til at rejse med. Også provstens gav hende lov og synes endda, at det var en god ide. Så da familien rejste til Paris drog Anne glædestrålende med.

Om hendes tid i Paris hører vi kun gennem de breve, hun skriver hjem til forældrene. I begyndelsen skriver hun hver uge, men senere bliver der længere tid imellem brevene. Som årene gik hørte brevene op, da forældrene dør, er der ingen der mere taler om den lille Anne og hendes rejse til et fremmed land og landets hovedstad.

Efter at have tjent nogle år hos lægen og hans familie, forelsker Anne sig i en ung tjener. De unge bliver forlovet og senere gift. Efter nogle år får de et par børn, piger og alt tegner lyst og lykkeligt.

De overtager en lille spiserestaurant, som har tilhørt ægtemandens onkel og nu bliver Anne travlt optaget af madlavning, indkøb og regnskaber. Det klarer hun fint

Restauranten er et mondænt kunstner spisested, her kommer både franske og udenlandske kunstnere og spiser og diskuterer. Annes liv går som sagt med alt det praktiske og så med børnepasning.

Gennem brevene virker hun glad og lykkelig, men de er dog en skygge i deres forhold. Den nærhed, som hun har drømt om i ægteskabet, udebliver. Der er en afgrunds dyb mellem dem, det er som om den hengivelse og fortrolighed hun kendte fra sine forældre ikke er til stede. Af brevene fremgår det, at hun tænker meget på det og ved

ikke om fjernheden skyldes, sprog, kultur religion, eller at de er opvokset i forskellig tradition. Det smerter hende dybt, at de ikke kan tale fortroligt om det, hun kender ikke de ord på fransk og hendes mand vil ikke lukke op og hjælpe hende på gled. For at finde en løsning, søger Anne sammen med landsmænd i det fjerne, hun begynder at komme i den danske kirke og besøger ofte den danske præst dernede. Besøget i kirken og samværet med landsmænd løser dog ikke op for hendes problemer i ægteskabet.

Den største hjælp finder hun i sine samtaler med præsten, men det er kun hjælp på det personlige plan, men ingen løsning på hendes forhold til mand og børn. Den sidste del af Annes historie, kender vi fra præstens skrivelser. Her er ikke meget at hente, da han ikke løser op for problemernes løsning, men kun skriver om deres samvær, i den sidste tid, da Anne ligger på hospital og venter på at dø.

Der er en situation, der er vigtig for forståelsen af Annes liv. Hun ligger der i sengen med familien samlet omkring sig, manden og de to døtre er der. Stemningen er trykket ingen siger noget. Pigerne sidder på sengekanten og manden på en stol og holder Annes hånd. Da træder pludselig den danske præst ind i stuen, han hilser på og præsenterer sig for familien. Anne vil gerne, at han holder en kort andagt på hendes eget modersmål. Præsten læser på dansk fra biblen om en af Jesu helbredelser, dernæst taler han lidt om teksten og om Gud og Jesu. Kun de to er fortrolige med sproget, hverken manden eller døtrene forstår et ord af hvad der siges.

Han indleder nu nadveren og velsigner både brød og vin og deler ud til alle både brød og vin. Hele familien ved nu, hvad der foregår. Brødet tager de uden spekulation, men da de kommer til vinen må præsten tale til dem på fransk før de tager vinen og drikker. Men de gør som Anne og som præsten, men deres hænder ryster, som katolikker, er det fremmed for dem, det der sker. Andagten slutter med fadervor og velsignelsen på dansk og om de ikke forstår er de dog grebet af højtid og af den hellighed ordet skaber. Til slut synger de en salme, en salme på dansk, men en salme som også findes på fransk, melodien kendes i begge kirker. Under sangen sker der noget, det er som om der skabes en nærhed og fortrolighed, der går på tværs af sprog og kultur, men også på tværs af religion og religiøse forskelle. Det er, som præsten skriver, som om Gud har skabt sin egen kirke i

denne sygestue, og har forenet børn og forældre, mand og hustru og gjort alt nyt. Den fjernhed hun havde oplevet er ophævet, der er opstået et nyt liv, der ikke slettes i døden.

Senere da hustruen er død og begravet opsøger franskmanden præsten, tager hans hånd og med grådkvalt stemme siger han tak. Det som intet menneske kunne forene, det forenede Gud i døden og gjorde alting nyt. Her ender historien om Anne og hendes liv i det fremmede. Kun skal der tilføjes både manden og pigerne lærte sig lidt dansk og besøgte vestjylland for at træde på den jord, der havde fostret en kvinde som Anne.

Register over Vestjyder fortæller og Vestjydske fortællere 1965-1996

DIGTE

Tre vestjyske vignetter	1981	Ulf Gudmundsen
Jydske digte	1970	L. U. Christiansen
To dialektdigte	1978	L. U. Christiansen
Thomas. Digte.....	1978	L. U. Christiansen
En konfirmationssang	1973	En esbjergenser
To Esbjerg-digte	1973	Ulf Gudmundsen
Digte af Mogens Friis	1978	Oluf Lauth
Minder fra Sneum å. Digte	1974	A. Meyer
Marsken dens digtere.....	1972	P. Vejrup
Marskens digter.....	1970	P. Vejrup
3. Digte	1972	P. Vejrup
Vi vestjyder. Digte	1981	A. Otterstrøm
Min hjemstavn Vestjylland	1982	H. C. S. Hansen
Herude vestpå.....	1982	A. Eg. Poulsen
"Vestgården" Blåvand	1983	Ribe Amtstidende 1929
Vi vestjyder	1982	Ahrent Otterstrøm
Omløveri.....	1984	Ukendt forfatter
Syv små ting og lidt mere	1987	Kristen J. Christensen
Eventyrets land	1994	Anders Sørensen
Marskens digter.....	1988	Henning Vejrup
Æ hjulnav.....	1979	K. J. Kristensen

DOMME OG RETTEN

Spredte erindringer fra retslivet	1969	K. Andersen
En dom fra Ho sogn	1981	G. R. Nørgård

FOLKESKIK

Da man skød til fugl i Ribe	1966	K. H. Rosenstand
Folkesind og folkeskik i Vestjylland.....	1969	J. C. Christensen
Til grundlovsfest på Blåbjerg 1908.....	1967	J. Jessen
Rejsegildet skik og brug	1969	N. Lahn

EGNSBESKRIVELSER

Vestjylland ikke noget særligt	1986	N. Fenger
I vestjysk natur	1969	U. Gudmundsen
Fra forsamlingshuse til fritidscenter	1973	N. Ibsen
Oksbøllejre 1929-1979	1979	L. G. Ibsen
Drømmen om det store hav	1979	H. Iversen
Et tidsbillede fra forrige Århundrede....	1970	C. Jensen
Skibsvrag ved Vejrs og Blåvand	1971	H. C. Jensen
Oksbøl og Blåvand fra ældre tid	1972	H. Jensen
Hvordan folk levede omkring 1900.....	1973	H. C. Jensen
Ved Havet.....	1979	Uhd. P. Jepsen
Sognet Billum	1875	H. S. Knudåå
Fra Danmark til Canada	1978	T. Krogh
Fra vestkyst til vestkyst	1967	Vagn Kvist
Eventyrets land	1972	T. Lange
Det gamle forsamlingshus	1967	C. E. Larsen
Barndomsliv på Bondegård.....	1977	P. Larsen
Et vestjysk Sogn i 50 år	1966	C. C. Lave
Hvad er meningen. Amtskommunen.....	1974	Frode Madsen
Et kulturbillede	1966	L. Murfeldt
Rovmord ved Ribe skel	1968	L. Murfeldt
Pluk fra 5 år.....	1977	A. S. Møller Oksbøl
Ho Sogn Eventyrets land 1900	1977	N. J. Nielsen
“Thorlundgård Ølgod.....	1979	S. A. M. Nielsen
Lidt af Nr. Nebels historie	1976	V. Nielsen
“Nebos” stranding på Kjærgård strand.	1977	V. Nielsen
Et sejlskibs forlis	1969	P. H. H. Nørholm
I provinsen	1978	H. G. Ulrik
En vinter på Langli	1975	N. Raun Pedersen
En by bag pigtråd. Oksbøllejren	1965	N. Anker R. Pedersen
Hilsen fra vestjylland.....	1967	A. Paulsen
Fra svundne tider Nørholm	1967	P. B. Puggård
Det døde punkt. Ungdomsarbejde	1967	N. Raunkjær
Fortæl om hjem gårdhandel.....	1968	N. Raunkjær
Skipper og havn Esbjerg	1968	C. Roust
Alslev mølle.....	1970	A. Schack
Vesterstrandgade Ringkøbing.....	1973	J. Schmidt
Nørholm i Tornerosesøvn	1972	V. H. Thomsen
En vestjysk herregårdssaga.....	1974	V. H. Thomsen
Ad skævt vej fra øst til vest	1978	V. H. Thomsen
Korte træk fra et vestjysk liv.....	1971	N. Thusen
I klivvæsnets tjeneste.....	1979	P. Thaarup

Erindringer fra vestjylland.....	1971	H. J. Weis
Landbruget ved århundredskiftet	1981	G. Knudsen
Halvøen Skillingen Ho by og sogn	1981	K. Sørensen
“Brejninggård”	1981	V. H. Thomsen
L. Emil samlede værker Vejrs.....	1982	Poul Kappel
Af mine historiske efterretninger	1982	G. R. Nørgård
Hans P. Hansen fortæller fra Lunde	1982	G. Jensen
En ødegård i Oksbøl	1983	A. Finnerup
Baunhøj tegnværk	1983	H. P. Nielsen
Spredte træk Kvong gårde.....	1983	Harry Jessen
Anders Lyhne Pedersen Hostrup.....	1983	G. Jensen
Barndomsår i Jerne, Esbjerg	1984	Peder Thomsen
Jættestue i Mejls	1984	Ole Faber
Glimt fra det gamle Mejls	1984	Peder Thomsen
Glimt fra en svunden tid.....	1986	Hans Thomsen
Stormflod mest Ribe	1987	Jørgen Bruun
Blaksmark kro ved Hærvejen	1988	Stinne Knopper
Et glimt fra Stavnsbåndtiden	1988	E. Buch Jensen
Færgeri og bro ved Tarpbage	1988	William Christensen
Om jernbane, forvarsel og hønsetyve	1988	Jørgen Bruun
7-Kanten. Amatørscenen.....	1988	Aase Nielsen
Værkstedet, Jullingholm Bjerremosemølle		
Hauge Mølle Lindbjerg mølle.....	1988	Ole Deigård
Endrupholm og spejderminder	1989	Tage Sørensen
Ved fjord og hav før og nu.....	1989	Paul Qvisel
Bondedrillerier på Nørholm	1989	Søren Manø
Kystradioen.....	1992	Henning Thøjsen
Højspænding Karlsgårde	1992	Søren Manø
I kronviltets rige	1992	Paul Erik Hegner
Med tog femogtredive	1992	Ludv. Murdtfeldt
Julefrokosten på Jerne kro	1932	Haakon Hesselager
Jul i krokøkken	1993	Haakon Hesselager
Vestjydsk lune.....	1993	Kirsten Uhd Plauborg
Tårer på landets gravklædte kind	1993	Thyge Clausen
Byvandring i Ribe.....	1993	Frode Kristoffersen
Fanø Ugeblad.....	1993	Otto Berg Jensen
Fra opdyrkning til braklægning	1994	Sv. Åge Hansen
Tilbageblik i skitsebogen.....	1994	Olaf Bak
Lidt om Esbjerg	1994	Tage Sørensen
De nødvendige år. Skads sogn	1994	Jens Kvist
På isbåd over Ho bugt "Flyveren"	1995	Jens Broeng
Havet Fanøs skæbne	1995	Paul Ulsdal

Lidt om Langli og Hjerting	1995	Kirstine M. Olsen
45 års virke i det vestjydske	1995	Horst Meesenburg
Sommerlandet ved Ho bugt	1995	Jørgen Steens
Ribe vikinger.....	1996	Lene L. Feveile

ERINDRINGER PERSONBESKRIVELSER

Drengeliv i Varde.....	1971	Agerskov Andersen
Et farvoriseret menneske.....	1978	A. Andersen
En Fanø-dreng stikker til søs	1970	A. C. Ankersen
Ud og op, en oplevelse a aldrig glemmer	1970	J. Astrup
Dyrlæge i Eventyrets land	1978	H. Balslev
Min vestjydske barndom	1974	W. Beck
Ungdomsminder fra feriebyen Varde	1966	O. Bisgård
Pinse i Sønderho.....	1966	J. Bomholt
Fra ploven til katederet	1967	C. Bruun
Klip fra en gammel scrapbog	1971	Byhistorisk Arkiv
Vestjydsk snak	1967	B. Christensen
Æ slaver	1972	J. C. Christensen
Tiderne skifter	1980	W. Christensen
Tækkemand	1971	L. U. Christiansen
Gensynet med Adamas.....	1980	Thyge Clausen
I min barndom, da solen skinnede	1978	Poul Eller
De gamle fortæller.....	1967	T. Gregersen
Møde med Jørgen Bukdahl	1971	Ulf Gudmundsen
Erik Hansen en vestjysk maler	1972	Ulf Gudmundsen
To malere.....	1980	Ulf Gudmundsen
En levnedsskildring.....	1980	A. Hansen
Vestjyder i fest og sorg	1971	H. P. Hansen
Et drengebarn.....	1980	H. P. S. Hansen
En oplevelse i ungdommen	1971	O. Myrthue Hansen
Bondesind og bondekirke i Vestjylland	1965	H. M. Jacobsen
Købmandsminder	1966	J. Jacobsen
Kusk på Nørholm. 1911-1918	1977	F. Jensen
Farmer i Amerika.....	1979	G. Jensen
En gymnast, der nåede store resultater	1980	G. Jensen
En tilflytter	1972	Finn J. Jensen
Min drengetid i Oksbøl.....	1974	C. S. Juelsen
Beretning om fars og mors bryllup.....	1979	E. Jørgensen
Om min ankomst til Varde.....	1980	E. N. Kietz
Nymindegab fiskere	1970	T. Klinting
Min gamle lærerinde	1969	B. A. Kock
Spredte træk fra min barndom.....	1965	J. Kristiansen

Min lykkelige dag og et høstminde.....	1977	J. Kristiansen
"Situationen" en dreng som digter	1978	J. Kristiansen
Min nabo "pe sme"	1980	K. Kristiansen
Frøkenen på Nørholms Hus i Skovbogade	1978	E. Larsen
Min skolevej ved Esbjerg	1974	S. K. Lauridsen
Spredte minder fra min barndom.....	1965	P. Vejrup
Hvad en Esbjerg postmand oplevede.....	1966	H. Wulff
Jydepotter og pottejyder	1966	H. Øllgård
Tandværk. Smeden som tandlæge.....	1967	H. Øllgård
Erindringsglimt	1981	Hans Haarder
En vestjyde besøger Amerika	1981	G. S. Jensen
En beretning fra Lions året	1981	K. Kristiansen
Det gamle broderi fortæller	1981	Marie Hatting
Et tilbageblik	1981	William Christensen
Karen Marie Andersen Bækhus	1981	Gustav Jensen
En udvandres skæbne	1982	Manø Hansen
Oldemors erindringer.....	1982	S. A. H. Østergård
Slægtens gang.....	1982	Hans Harder
En Varde-dreng fortæller	1982	J. M. Johansen
Om valgflæsk og valgstemning.....	1982	P. Karkov
Glimt fra en svunden tid.....	1982	Ellen J. Hansen
På opdagerfærd i Øse	1982	Preben Palle
Ung journalist fra Esbjerg	1983	A. Hansen "Rimus"
En Varde-dreng fortæller	1983	J. M. Johansen
Sygeplejeelev 1925-1928	1983	J. M. Gravesen
Forord.....	1984	Vagn Kvist
Livet i Varde Præstegård	1986	Alice Andreasen
Barn i Varde Præstegård	1986	Jens Kvist
Den kjoge kone i Knoldeflod	1986	Anders Thuborg
Autografsamleren	1987	Carlo Gravesen
En særlig dag.....	1987	Åge Lykke Madsen
Barndommens besættelse	1987	Bodil Gundersen
Vestjyde i 10 år	1977	N. Lind
Blomsterbørn 1939-1948	1979	A. Lundby
En dramatisk jordemoderhentning	1971	V. Madsen
Et skolebarn på landet under 1. Verdenskrig.....	1976	A. Meyer
Et stort 2 dages bryllup 1912.....	1979	A. Meyer
Min spændende kamp for at nå målet ..	1978	Gudrun Møller
Vestjyder og politik.....	1966	Fr. Nielsen
En vinterlærers erindringer	1974	H. Nielsen

Morten Eskesen	1968	La Couer Pedersen
Spredte dagbogsbetegnelser fra Ounbøl	1975	L. Pedersen
Fra svundne tider: Ounbøl smed	1973	P. B. Puggård
Portræt af en mand og hans tid i Ounbøl	1979	C. L. Rasmussen
Født i Holbæk men vestjyde	1966	K. Rie
De gode gamle dage?	1974	P. Ringgård
Lærerår i Varde. Maskinlærling	1965	Poul Schmidt
Af en tjenestedrengs oplevelser	1979	O. Schultz
Tørveмосen	1968	S. Steffensen
Spredte minder. Esbjerg	1966	C. Sørensen
Minder om kvinder	1965	K. Sørensen
Breve fra Thailand	1969	Å. Sørensen
Man starter som lille	1979	S. Termansen
Min H.G.F., en bil	1977	R. Thomsen
Carit Etlar	1974	V. H. Thomsen
Mester mester, tårnet hælder	1975	V. H. Thomsen
Otto Bache kom fra Ausumgård	1976	V. H. Thomsen
Dus og dis	1967	H. Uhre
Barndomserindringer fra vestkysten	1965	B. Valvanne
Og dansen går i Vestjylland	1987	Gudrun Bjelke
Slægtsbladet "Slægten Haar"	1987	Jens P. Haar
Min vestjyske far	1988	Gerald Langgård
Fra kaptajn til rekrut	1989	Johs. V. Jensen
Radioudsendelse "Esepigerne"	1966	Gerald Langgård
En halv vestjyde fortæller	1989	Tine Bjerregård Jensen
Fra kammerjunker til murbrækker	1989	Kai Knudsen
Barndomsminder fra Alslev	1992	Leo Novrup
Politibetjent Laugesen i aktion	1992	Laugesen
En ener: Gerald Langgård	1993	Bjørn Svensson
Fra syvende kartoffelrække til amtsborgmester	1994	Frode Madsen
Østjydsk propaganda	1994	Karl E. Nielsen
Min dejlige barndom i Esbjerg	1994	Gudrun Grane
Erindringsbilleder fra min vestjyske barndom	1994	Tage Pedersen
Spredte glimt fra Varde, Bramshøj og Husum	1994	Niels Chr. Nielsen
Mit klatretræ	1994	"Skuster"
Læseforeningen	1888	Olaf Bak
Erindringer fra barndommen	1995	Nr. Nebel
København, der blev vardenser	1995	Henning Lippert
		Carl Gustav Levring

Verdenshjørnerne	1995	Otto Frello
Fra sørøvertogt til vikingefærd.....	1995	Jens Broeng
Om at blive vestjyde.....	1995	Olaf Bak
Tilbageblik i skibsbøger	1995	Olaf Bak
Livet på landet.....	1996	Sv. Å. Hansen
Digte og virkelighed	1996	Oluf Lauth
Min 1500 årige stammomder	1996	Hans S. Knudsen
42 år på Varde Stålværk	1996	Jens Østergård
Med suset fra Vesterhavet	1996	Jens Broeng
Den gamle maler	1996	Niels Steenholdt
Et tilbageblik	1996	Frank Christensen
Udtog fra min dagbog.....	1996	Niels C. Nielsen
Søslaget ved Listerdyb	1996	Jens Østergård
Provinsbyliv	1996	Preben Simonsen
Kunø en festlig tømmerhandler.....	1996	Preben Simonsen
Min farlige barndom.....	1996	Dine Nielsen
Otto og hans Grete	1996	Olaf Bak

KIRKEN OG JULEN

Drømmen om Guds rige	1973	A. Alkjærsig
Gammeldags jul.....	1973	H. Hansen
Ål kirke	1970	J. Kusk Reiger
Et kirkejubilæum	1979	J. Kusk Reiger
Organister gennem 200 år i Varde	1977	E. Larsen
Lidt om orgler og organister på Fanø....	1970	H. J. Madsen
Præsteembedet i ældre tid i Alslev sogn	1977	H. P. H. Norup
En vågen dansk kristen ungdom	1968	F. Pedersen
Gyldne altre i vestjyske kirker	1977	V. H. Thomsen
"Fremad" Kirkelig forening i Fåborg.....	1983	Fåborg arkiv
Ål kirke og kirkegård	1984	William Christensen
Sankt Jacobi Kirke min næsten nabo ...	1988	Jørgen Steen
Grundtvigs arbejde i Varde.....	1989	Alice Andreasen

KRIGE

Bondekrigen i Vestjylland	1976	T. A. Becker
Under Kyrasserne	1967	L. Murtfeldt
Desertører	1981	L. U. Christiansen
Den store krig og vi små	1984	Chr. F. Houborg
En trankonstabel 1920.....	1986	Kr. Møller Kristensen
"Min faders ord". Uffe hin spage.....	1988	Erik Vedtesen
Dagbogsblade om krigen 1940-1945.....	1988	Laurids Pedersen
Sabotagen mod Varde Stålværk	1992	Ellen Lundorf

Før store ting må der ofres.....	1992	Jørgen B. Simony
Oplandslægen fortæller.....	1992	Læge Ølgård
Fra 9. april 1940 til 4. maj 1945	1995	Niels Krukov

MUSEER

Lidt om museer Esbjerg	1977	A. K. Rasmussen
Mindelunden på Kallesmærsk Hede	1979	H. H. Sørensen
Tyve år med kunst i Tistrup	1992	Thyge Svendsen
Otto Frello ukendt maler	1992	Ole Faber

NATUREN

En Plantagehistorie.....	1978	J. bruun
Vestjyderne og Naturen.....	1971	J. H. Christensen
Nabo til Hede og Hav	1968	F. Clausen
Bruushøns Adfærd	1976	H. Musenborg
Stormflod over Tipperne	1974	P. H. Perch
Klapjagt.....	1969	M. Raunkjær
Vestjyske Vinterugler	1982	Ulf Gudmønsen

OVERTRO

Overtro og Sagn	1974	J. Bastholm
-----------------------	------	-------------

REJSEBESKRIVELSER

Fra en Rejse til Italien. 1877	1982	Hanne W. Obel
Esbjerg Pigen på Valsen.....	1986	Gudrun Bjelke
Hjælp til Polen.....	1995	Viggo Schantz
Forretningsrejse til Julehistorie.....	1995	Robert Thomsen
Hjælp til Polen.....	1996	Viggo Schantz
Billumbrodrerne rejste til Staterne	1996	Hans S. Knudsen

VARDE BY

Små Mindeglimt i Varde 1890	1965	S. J. Frifeldt
Omkring Torvet i Varde	1971	E. Erichsen
Vestergadehjørnet.....	1965	E. Friis
Da Varde var besat i 1864.....	1969	P. Friis
Vor Barndomsby Varde	1973	A. C. Herold
Glimt fra Varde Marked.....	1967	K. Jessen
Barndomsbyen Varde	1965	C. W. Kock
Vestjyske Lune.....	1968	C. W. Kock
Før og nu mest før	1973	C. W. Kock
Gemt og glemt i Alvor og Skæmt.....	1974	C. W. Kock
Militær i Varde	1978	J. C. S. Kofod

Varde på Vrangen	1965	B. Kreilgård
Gaden i Varde	1969	B. Kreilgård
Omkring Nørregade 4	1975	E. Larsen
Det Varde som forsvinder.....	1969	L. Murtfeldt
Byen over alle byer: Varde	1966	C. S. Nielsen
Rejse i min Hjerneboks om Varde	1973	N. C. Nielsen
Sidste store Sejlskib på Varde Å.....	1971	H. Paulsen
Faldende Blade	1968	P. Paulsen
Minder fra Varde	1967	N. Voigt
Vi er Fæstere for en Tid	1981	Bodil Gundersen
Trommemænd i Varde	1981	Evald Larsen
Gade og Vejnavne i Varde	1983	Evald Larsen
Varde Højskolehjem i 100 År	1983	Chr. Hallager
Veje med Personnavne i Varde.....	1984	Evald Larsen
Arnbjergshallen	1984	Rita Christensen
Stork Stork Langeben	1985	Thyge Clausen
Gasslugeren	1988	Åge Lykke Madsen
Lidt forhistorie Svaneparken.....	1989	Evald Larsen
Selvtægt Varde Historier	1989	Åge Lykke Madsen
Varde Toldsted	1971	S. Bertelsen
Omkring Varde Å.....	1992	Andreas Møller
Lidt af en Misforståelse.....	1992	Åge Lykke Madsen
Et vestjydsk Provinsbillede.....	1992	A. S. Eskildsen
Teaterliv i Provinsen Varde	1993	B. Kreilgård
Dengang i Varde	1993	Viggo Haurtz
"Mosters Dreng" Brobergs Pensionat ..	1993	Axel Hansen
Kulturbyen Varde	1993	Axel Hansen
Et blik i Bakspejlet.....	1993	Åge Lykke Madsen
To Bøger	1993	Vagn Kvist
Et Hundeliv i Varde.....	1993	Åge Lykke Madsen
En Skjald ved Armbolten. På Stålværket	1994	Robert Thomsen
Var det Varde	1996	Poul Skjoldborg

SKOLEVÆSENET

Skoleledere i Varde	1972	Agerskov Andersen
Lærer Rudolf Bruhn	1973	Agerskov Andersen
Højskolen og Vestjylland	1969	J. T. H. Andersen
Vinterlærere og Vinterskoler i Grimstrup	1980	J. Bastholm
I Skolens Tjeneste	1972	J. Christensen
Vestjysk Skolemøde	1965	O. Myrthue Hansen
Fra den gamle Lærers Skrivebord.....	1965	L. Hoffmann

Ti År ved Tarm Kostskole	1970	H. Malling
Vestjysk Skoleordning 1900	1969	M. F. Jensen
Skoleledere i Varde.....	1972	Aferskov Andersen
Lære og Lærerår		
i den gamle Vestjyske Skole.....	1966	C. Nielsen
En Vinterlærers Erindringer	1974	H. Nielsen
Amus fra Krathuset af eb lærer	1966	S. N. Nygård
Billeder af gamle vestjyske Skoler	1974	Ribe Amt
Skolen.....	1986	N. C. Lilleør
Læreboligen i Thorstrup.....	1988	Erik Tyrrestrup
Pedel Erichsen ved Staffeliet.....	1994	Jacobiskole
I Ordet skabtes Verden	1995	M. P. Olsen
Vestjyske Skoledage	1996	Thomas Villadsen

VAGTVÆRN OG POLITI

Vagtværnet og de kolde jomfruer.....	1877	Viggo Schantz, G. Langgård og Thyge Clausen
Provisiotidens	1980	E. Larsen
Ambe 19239. Kriminalstudie.....	1971	L. Murtfeldt
31 År som Politimand		
i Eventyrets Land.....	1976	E. Sulkjær
Allernådigste Forordninger om Politivæsenet	1984	Gert Ravn Nørgård